

Silkens innflytelse i vikingtidens Skandinavia

Hva kan vi si om silkens verdi og bruk i Norge, Sverige og Danmark under vikingtiden?

Karoline Riul

Historie (master – to år)
60 studiepoeng

Universitetet i Oslo
Institutt for arkeologi, konservering og historie

Forord

Denne oppgaven ble til som resultat av en kilde om tekstiler jeg hadde fått av farfar som jeg hadde til overs etter å ha skrevet om vikingtiden i min bacheloroppgave. Da som nå kan jeg takke min veileder Anders Winroth for oppmuntring, god oppfølging, tips og råd. Spesielt takknemlig er jeg for hjelpen jeg fikk i gruppeveiledningstimene han organiserte hvor jeg fikk tips og råd som har vært helt essensielle for at jeg skulle kunne komme hit jeg er i dag. Spesiell takk går derfor til Gruppeveiledning for Middelalderhistorie høsten 2022 – vår 2023.

Jeg vil også takke gode venner og familie som støttet meg og hjalp meg gjennom prosessen. Ingrid som leste hele oppgaven og ga meg tilbakemelding underveis. Emilie som har vært en god støttespiller, samtalepartner og korrekturleser. Min kusine Henriette som sa ja til å lese gjennom i siste liten rett før innspurten, og sist, men ikke minst takk til min samboer Joakim som hjalp meg gjennom de tyngre periodene og var både korrekturleser, bidragsyter, diskusjonspartner og motivator i løpet av prosessen.

Sammendrag

I Skandinavia er det gjort funn av silkefragmenter i flere rikt utsmykkede graver noe som leder til at vi kan anta at silke kunne ha spesielt mye innflytelse i vikingtiden. Silke skilte seg fra andre materialer som ull og lin ved at det var mindre tilgjengelig i Skandinavia og at det ofte ble brukt i små mengder til dekorasjon. Folk i nord reiste som vi vet ofte vestover for å plyndre, men spor etter gjenstander som silke viser at de også fikk tak i varer fra Østen. Hvis vi følger sporene kan vi se at skandinaver ser ut til å ha utvekslet varer og kultur med østlige folkeslag, som igjen hadde kontakt med steder som Bysants hvor silke var et viktig gode. Avstanden mellom silkens produksjonsland og Skandinavia, kombinert med dets egenskaper gjorde det ettertraktet og et naturlig statussymbol. Utfra gravfunnene tyder det derfor på at spesielt innflytelsesrike folk skaffet seg silke. Dette speiles også i sagalitteraturen hvor silke brukes for å beskrive rikdom og spesielt vakkert hår.

Innhold

Forord.....	1
Sammendrag.....	2
Kapittel 1: Innledning.....	4
1.1 Problemstilling	5
1.2 Metode og avgrensning	5
1.3 Tidligere forskning:	7
1.4 Kildemateriale:	9
1.5 Struktur og gjennomføring	11
Kapittel 2. Tekstiler i Skandinavia	12
2.1 Tekstiler i arkeologi.....	12
2.2 Materialer og tilgjengelighet	13
2.3 Tekstiler – bruksområder og funksjon.....	24
2.4 Silkens posisjon i forhold til andre tekstiler	34
Kapittel 3 – Kontakt østover med silke som eksempel	36
3.1 Nordiske folk sine liv og reiser	37
3.2 Nordiske folk og reiser østover	41
3.3 Arabiske beretninger og rus-folket i øst	45
3.4 Sammenfatning - Silke og utveksling av varer.....	54
Kapittel 4. Silke og status – hvem og hvor.....	56
4.1 Mammen graven - et eksempel på status og rikdom	59
4.2 Væring og Graffiti i Bysants	62
4.4 Sammenfatning.....	66
Kapittel 5. Silkens innflytelse i litteraturen	67
5.1 Pell.....	70
Gullskotit pell	70
Pell ok purpuri	72
5.2 Silki	77
Hår fagert som silke	78
Hår gult som silke.....	81
5.3 Skjønnhet, hår og dets symbolikk	85
5.4 Sammenfatning.....	89
Kapittel 6: Konklusjon	91
Litteraturliste	95

Kapittel 1: Innledning

Sønn fikk Mor

og svøpte i silke,

han østes med vatn;

Jarl kaltes han

Slik lyder de første fire linjene i Rigstula (norrønt, "Rígsþula") sitt trettiførste vers.¹ Rigstula er et dikt som i stor grad vektlegger samfunnets inndeling. Det at en jarl svøpes i silke virker ikke tilfeldig, for silke var et dyrebart materiale, men det var også et materiale som hovedsakelig var tilknyttet handel langs silkeveien i øst. Hvordan passer så silke inn i vikingtidens samfunn langt nord? Et samfunn vi i stor grad assosierer med plyndring orientert vestover?

Gravfunn i Sverige, Danmark og Norge viser at silke har nådd hele veien nord noe som gjør at vi kan stille spørsmål ved hvordan det endte der. Interne variasjoner i hvor funnene er gjort og hvor mange av dem det er kan vise hvor rutene har gått, men også hvem som hadde mest kontakt østover eller hvilke handelsbyer som hadde mest innflytelse. At silke i det hele tatt har blitt funnet i Skandinavia indikerer at folket i nord reiste lengre og bredere enn vi antar, og at de kom i kontakt med folk østfra slik at silke ble bragt hjem igjen. Basert på geografi er flere funn gjort i Sverige og Danmark enn i Norge, men de har alle til felles at det er begrenset med silkefunn i forhold til andre materialer og gjenstander. Dette gjør det naturlig å stille spørsmål ved hvordan nordiske folk brukte silken og hvordan de fikk tak i dem. Spesielt med tanke på at silke er en av de tekstilene funnet i Skandinavia som skiller seg ut fra andre i utforming og bruk, det dukker nemlig oftest opp i rikt utsmykkede graver.

Tekstilproduksjon var en langvarig og ressurskrevende prosess. Det er derfor rimelig å anta at tekstiler ikke var billige varer som var lette å få tak i og at de ble verdsatt i større grad enn for eksempel i dag. Materialer som ull og lin var utbredt i Skandinavia, men hvilken rolle kunne silke spille i samfunnet som et langreist eksotisk materiale og hvor tilgjengelig var det? Gjorde mengden ressurser som krevdes for å skaffe seg silke at statusen til individet ble forhøyet?

---

¹ _Brikt Jensen, *Norske Dikt. 1* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1983): 72, https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008060400114.

I alle tider har silke vært ansett som et tekstil av høyere kvalitet og verdi, og det er derfor ikke urimelig å anta at dette materialet kunne være en indikasjon på innflytelse også i Skandinavia. Hovedspørsmålet er derfor; Hvilken innflytelse hadde silke i vikingtidens Skandinavia?

1.1 Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvilken innflytelse silke som materiale hadde i vikingtidens Skandinavia, altså Norge, Sverige og Danmark. Hovedvekten ligger på hvordan silke ble sett på i forhold til andre tekstiler, hvilken status det ga og hvordan vi kan se spor av dette i arkeologi og litteratur fra vikingtiden.

For å finne svaret på dette må vi stille oss spørsmål ved materialet, tilgang, etterspørsel og kildene vi har tilgjengelige. De viktigste spørsmålene er:

- Hva kan vi si om silke i forhold til andre materialer i Skandinavia?
- Hvordan og hvorfor foregikk utveksling av varer som silketekstiler?
- Hvorfor ga silke status og til hvem? Hadde dette materialet noen særskilt innflytelse i vikingenes samfunn, siden silken var mindre utbredt og kom utenfra?
- Kan vi si noe om silkens verdi utfra hvordan ordene *silki* og *pell* blir brukt i sagalitteraturen?

1.2 Metode og avgrensning

For å se på hvilken innflytelse silke hadde i vikingtidens Skandinavia ville jeg belyse så mange ulike perspektiver som mulig. Det endte til slutt på fire perspektiver, materialene som er tilgjengelige i Skandinavia, vareutveksling og rutene vikingene kunne ha benyttet seg av, silke og status og hvordan silke påvirket litteraturen.

De to første perspektivene vil jeg belyse ved å se på arkeologiske kilder som kan vise hvilke materialer som var tilgjengelige i Skandinavia og hva de ble brukt til. Arkeologiske funn vil også være nødvendige for å bidra til å se på forholdene rundt kontakten folket i nord hadde østover. Ved hjelp av arkeologiske funn og førstehåndsberetninger har jeg forsøkt å skape et bilde av hvor handelsveiene gikk og hvor vareutvekslingen fant sted, hvilke parter som tok del, hvor de kom fra og hvorfor det var silke de var ute etter eller forhandlet med. I reiseberetningen til det arabiske sendebudet Ibn Fadlan er bysantinsk silke-dibag et eksempel som kan gi en indikasjon om hvor, og denne ideen vil jeg utforske videre ved å se på andre beretninger og kombinere det med fysiske funn som indikerer kontakt. Når det kommer til det tredje perspektivet, velger jeg også her å legge vekt på arkeologiske funn i tillegg til

sagalitteratur og sekundærlitteratur for å finne ut hvordan silke og status kunne knyttes sammen.

Til slutt følger perspektivet på silke og litteratur. For å forstå hvilken posisjon og innflytelse silke hadde vil jeg se på etymologien og hvordan de norrøne ordene for silke «silki» og «pell» har blitt brukt i sagaene og kvadene da dette kan gi en indikasjon på verdien til silke(tekstiler), samt hva slags assosiasjoner det kunne skape. Eksempler fra sagalitteraturen som er spesielt aktuelle er sekvenser som: *hår fagert som silke, hår gyllent som silke* og beskrivelser av pell i *gullskotit pell* og *pell ok purpuri*. Sagalitteratur er kjent for å være utfordrende å jobbe med på grunn av at sagaene ble skrevet ned etter at de eventuelle hendelsene skal ha funnet sted noe som gjør dem mindre troverdige, allikevel tror jeg at det kan være verdifullt å se hvordan silke ble brukt fordi det kan si noe om hvordan det har blitt verdsatt i perioden. Dette må jeg selvfølgelig ta med en klype salt da posisjonen til denne tekstilformen kan ha blitt enda mer fremtredende i ettertid.

For å finne ut hvordan uttrykkene ble brukt i sagaene søkte jeg først på den norrøne varianten av ordet silke og silkestoff, *silki* og *pell*, ONP står for Dictionary of Old Norse Prose, heretter forkortet til ONP, og er del av The Arnamagnæan Collection i nordisk og lingvistiske studier hos universitetet i København.² ONP er et dansk initiativ for å samle informasjon i en database hvor du kan søke opp norrøne ord og få opp i hvilke tekster de er brukt. I noen tilfeller trekkes det i søkeresultatet også frem sammenhenger eller ord søkeordet brukes med.

For å forstå konteksten vil jeg se på ulike oversettelser av tekstene, og siden mye av språket er på norrønt vil jeg forsøke å bruke forskjellige oversettelser til å få en generell forståelse. Samtidig vil jeg også benytte meg av ordbok og ulike ferdige tekstoversettelser jeg finner, slik at disse til sammen kan skape et noenlunde helhetlig bilde.

For å forstå innholdet i tekstene som er skrevet på gammelnorsk, norrønt eller islandsk benytter jeg meg av kryssreferering og sammenligning mot andre tekster som er på språk jeg forstår, som er oversatt eller modernisert. Jeg prøver å bruke teksten til å sammenligne med slik at jeg kan plukke opp variasjoner i språket. Mitt utgangspunkt er slik at jeg forstår noen ord helt eller delvis, så ved hjelp av sammenligning, kryssreferering, min begrensede forståelse av enkeltord og søking på enkeltord håper jeg å til sammen kunne få en troverdig tolkning av setningene og konteksten rundt dem. For å oversette enkeltordene benytter jeg

---

² «ONP: Dictionary of Old Norse Prose», ONP (The Arnamagnæan Commission), åpnet 7. mai 2023, <https://onp.ku.dk/>.

meg i hovedsak av Onlineversjonene av Geir Zoëgas ordbok «A Concise Dictionary of Old Icelandic» fra 1910,³ som tar for seg islandsk, og Richard Cleasby & Gudbrand Vigfussons “Old Norse / Old Icelandic dictionary” fra 1874 som tar for seg gammelnorsk eller islandsk.⁴

Jeg vil undersøke uttrykkene spesielt i konteksten av skjønnhet og rikdom. Derfor har jeg søkt på artikler for å se om det er noen som omtaler skjønnhet i sagaene eller spesifikt bruk av silke i klesplagg. Metode jeg har brukt er at jeg først har funnet enkeltresultatene i ONP for deretter å forsøke å finne ut i hvilken saga og hvor i sagaen setningen finner sted, deretter søkte jeg opp sagaene og gikk inn i stoffet for å finne plasseringen. Slik at jeg kunne sette meg inn i konteksten rundt og få en forståelse for hvorfor ordet silke ble brukt i akkurat det spesifikke tilfellet. Deretter kombinerte jeg det jeg fant for å skape et helhetlig bilde av hvordan jeg og andre har forstått det som blir synlig.

1.3 Tidligere forskning:

De fleste assosierer vikingtiden med plyndringsmenn langs kysten, og silke som et dyrebart materiale tilknyttet handel langs silkeveien. Dette er felt som har blitt forsket på i stor grad, men hvis vi kombinerer disse to får vi et mindre utforsket synspunkt, nemlig hvordan nordiske folk brukte silke og hvordan de fikk tak i det.

Silke har vært utforsket som tekstil, og som del av silkeveien og Østen, noe vi kan se i bøker som Xinru Liu sin bok *The Silk Road in World History*, som her er et viktig bidrag for å forklare silkens opphav. Når det kommer til silkens tilknytning til Skandinavia er det først og fremst Marianne Vedelers bok *Silk for the Vikings* fra 2014 som er det viktigste bidraget til informasjon vi har om silke i vikingtiden, hvor det kom fra og hvordan det har dukket opp i Skandinavia. Hun leder an innen forskning på silkehandel og funn i Skandinavia og åpner i boken opp for at reiser østover foregikk i større grad enn tidligere antatt, spesifikt i sammenheng med silke. Med utgangspunkt i funn fra Oseberggraven har hun undersøkt og analysert silke med vekt på handel og handelsruter, produksjonsorganisering og silkeforbruk i vikingtiden. Spesielt orientert rundt det niende og tiende århundre.⁵

Funnet på Oseberg omfatter en av de største samlingene av tekstiler fra vikingtid noen gang funnet, dette inkluderer Osebergteppet, ulike importerte silkestoff, broderi med silketråd,

---

³ Geir Zoëga, «A Concise Dictionary of Old Icelandic», Old Icelandic Dictionary, 1910, <https://old-icelandic.vercel.app>.

⁴ Richard Cleasby og Gudbrand Vigfusson, «Old Norse Dictionary», Cleasby & Vigfusson Old Norse dictionary, 1874, <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app>.

⁵ Yngve Vogt, «Norwegian Vikings Purchased Silk from Persia», Apollon Research Magazine, 5. november 2013, <https://www.apollon.uio.no/english/articles/2013/vikings.html>.

brikkebånd og ullstoff.⁶ Noe Vedeler har skrevet om i boken *Oseberg – de gåtefulle billedvevene*. Osebergfunnet og andre gravfunn i Skandinavia brukes for å illustrere hvordan silke kan ha blitt brukt i samfunnet og Vedelers bok *Silk for the Vikings*, bidrar til å knytte folk i nord til handel østover.⁷ Hun sier selv at: «The Norwegian Vikings were more oriented towards the East than we have previously assumed», I Apollon Research Magazine⁸. Hun kan dermed bidra til å endre vårt syn på historien til skandinaviske folk både de som var hjemme og som dro i viking, som følge av fire år med in-depth forskning på silkehandel i vikingtiden. Silkehandelen østover var mer omfattende enn først antatt og det fantes handelsforbindelser både mellom Persia og det Bysantinske imperiet.⁹

Informasjonen om kontakt og handel eller utveksling av varer er viktig for å forstå hvordan silke i det hele tatt kan ha dukket opp i Skandinavia og i senere tid har det blitt mer av dette. *River Kings* av Cat Jarman følger reisen til en oransje karneolperle fra en vikingtidsutgraving i Repton, England. Perlen kom nok fra Midtøsten og Asia, og med det som utgangspunkt følger hun dens opprinnelse steg for steg. Gjennom Skandinavia, via Russland, og helt frem til Bagdad og India. Med dette viser hun oss at rutene til nordlige folk, var mer varierte enn vi har trodd. At tilknytningen mellom øst og vest kan ha eksistert som følge av slavehandel via silkeveien og frem til Storbritannia. På denne måten utvider Jarman oppfattelsen av reisende fra Skandinavia.¹⁰ Denne boken bidrar til å illustrere hvordan denne perlen kan ha reist så langt, samtidig som den går inn på hvor rutene til reisende folk kan ha gått. Både skandinaver og andre folk blir trukket frem i boken og dette gir et godt grunnlag for å se for seg eventuelle handelsruter eller kontaktpunkt i en flerleddet utvekslingsprosess. Når vi kombinerer det Vedeler skriver med det Jarman har skrevet i *River Kings* fra nyere tid, får vi et bilde av skandinaviske folk; vikinger, som reiste lenger og søkte verdifulle perler og tekstiler på lik linje med andre kulturer.

Siden silke er et tekstil er det verdt å ta med informasjon om skandinavisk klesvaner, og Thor Ewings bok *Viking Clothes* dekker mye av informasjonen en måtte ønske å inne om vikingtekstiler, farging, klesproduksjon og klær i kontekst av vikingtidssamfunnet som

---

⁶ Marianne Vedeler, «Tekstilene i Osebergfunnet», Kulturhistorisk museum, åpnet 11. mai 2022, <https://www.khm.uio.no/besok-oss/vikingskipshuset/utstillinger/oseberg/tekstilene-i-osebergfunnet/index.html>.

⁷ Marianne Vedeler, *Silk for the Vikings* (Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014).

⁸ Vogt, «Norwegian Vikings Purchased Silk from Persia».

⁹ Vogt, «Norwegian Vikings Purchased Silk from Persia».

¹⁰ Cat Jarman, *River Kings: A New History of the Vikings from Scandinavia to the Silk Roads* (London: William Collins, 2021).

helhet.¹¹ Det finnes også mer ukonvensjonelle tilnærminger til forskningen på klær og tekstiler slik som Ulla Mannering's *Iconic Costumes: Scandinavian Late Iron Age Costume Iconography* hvor hun trekker frem ikonografisk materiale fra sen-jernalder i Skandinavia og ser på bekleddes menneskefigurer utfra et arkeologisk tekstil og klesperspektiv. Studiet utforsket hvordan de utvalgte kildene kan komplimentere arkeologiske kleskilder.¹² Hennes bok er ikke den av de som er mest relevante i denne teksten, men den *bidrar* med et nytt og interessant perspektiv som er verdt å ta en kikk på.

1.4 Kildemateriale:

I denne teksten ligger hovedvekten på to temaer, vikingtid og silke. Denne teksten er delt opp i fire deler som tar for seg ulike perspektiver rundt silke. Disse er materialet silke i seg selv og sett opp imot andre, hvordan eventuell kontakt forekom og med hvem, hvordan silke ble en indikator på status og til slutt hvordan silke blir omtalt i litteraturen vi har om vikingtid eller fra en periode som fortsatt kan være preget av den. Denne inndelingen gjør det nødvendig å bruke et bredt spekter av kilder.

Noe av det viktigste kildematerialet for denne teksten er arabiske beretninger, de som er brukt i denne oppgaven er hovedsakelig hentet fra *Ibn Fadlan the Land of Darkness: Arab Travellers in the Far North* oversatt av Paul Lunde og Caroline Stone. Denne boken inneholder flere arabiske beretninger som beskriver plyndringstokter, handel og kulturmøter. Disse beskrivelsene forteller oss om handelsmønsteret og hvordan kulturmøtene foregikk mellom folk i øst og vest, som er hovedfokuset. Eksemplene kan også brukes som levninger og vise til hvordan vareutveksling fungerte geografisk. Dette vil være til stor hjelp for å se på hvordan kontakt foregikk. De arabiske beretningene brukes aktivt for å illustrere hvordan kontakt forekom og med hvem, i kontekst av handel. Dette er brukt i et forsøk på å skape et bilde av hvordan rutene til de reisende så ut og hvordan kulturmøtene foregikk i slike handelspunkt. Dette kan gi oss en ide av hvordan handelsruter og nettverk så ut samtidig som det indirekte kan forklare hvordan silke kan ha kommet seg fra øst til vest. Dette sier også noe om verdiene bak møtene og personene som beskrev dem, noe som kan hjelpe med å forstå sammenheng mellom tekstiler, handel og innflytelse. Eventuelt hvordan tekstiler ble brukt for å vise at en person var mektig.

---

¹¹ Thor Ewing, *Viking Clothing* (Gloucestershire: Tempus Publishing, 2008).

¹² Ulla Mannering, *Iconic Costumes: Scandinavian Late Iron Age Costume Iconography*, bd. Vol.25, Ancient textiles series (Oxford: Oxbow Books, 2017).

Et av de viktigste eksemplene i denne boken er Ahmad Ibn Fadlans beskrivelse av sine reiser som utsending på veiene av kalifen i Bagdad i år 921 – 922. Han ble sendt til det Volgabulgarske riket på et diplomatisk oppdrag og i nærheten av den volga-bulgarske leiren oppholder det seg et handelsfolk omtalt som rus. Rus-folket viser seg å være en viktig faktor i handel og kontaktnettverket østover. Det er to linjer i Ibn Fadlan sin beretning som er spesielt relevante i dette tilfellet og det er: «Then they brought a bed and placed it on [the boat and coered it with a mattress] and cushions of Bysantine silk brocade» og «They dressed him in trousers, socks, boots a tunic and a brocade caftan with gold buttons. On his head, they placed a brocade cap covered with sable».¹³ Disse to linjene viser både hvem som hadde tilgang til silke, at silke var et statussymbol, og at det ble drevet handel mellom øst og vest. Dette kan vi tolke som et bindeledd til eventuell handel eller utveksling med skandinaviske folk eller de folkegruppene som levde lenger vestover.

Kildekritiske utfordringer i forhold til beretningen blir å sortere ut hva som er av nytteverdi og ikke. Det er bruk av tekstiler og deres symbolikk som er viktig. I og med at de arabiske beretningene kom fra muslimske sendebud kan deres religiøse bakgrunn påvirke hva som ansees som rett og galt i forhold til for eksempel høvdingebegravelsen Ibn Fadlan blir invitert med på. Tidspunktet for kildene er viktig fordi det øker sannsynligheten for at rus-folket kan ha vært i kontakt med skandinaver som dro i viking, det vi omtaler som vikinger, eller at de hadde kulturelle fellestrekk. Siden Ibn Fadlan representerte kalifatet er det som nevnt over et bias, men jeg tror ikke at dette vil være en utfordring som hindrer meg fra å bruke kilden.

Når det kommer til kontakt, er *Annales Bertiniani* også nyttig. I denne sammenhengen brukes den for å illustrere kontaktnettverk og kontakt mellom folket fra nord og fastlands-Europa. Det beskriver både plyndringstokter og møte med rus-folket som så ofte dukker opp i de arabiske beretningene.

Jeg vil også i stor grad benytte meg av sagalitteratur, dette veier mest i nest siste kapittel hvor jeg ser på litteratur og eksempler hvor det er sammenligninger med silke eller referanser til bruk av silke. Målet er å se om det kan gi en indikasjon på hvor verdsatt silke var i vikingtiden og om det kan gjenspeiles i litteratur som fremstiller den. Dette leter jeg etter i første omgang ved hjelp av de norrøne søkeordene *silki* og *pell* på ONP. Målet er å finne utdrag hvor ordet silke har blitt brukt og se om de kan gjenspeile hvordan silke ble verdsatt av

---

¹³Ahmad Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān the Land of Darkness: Arab Travellers in the Far North*, overs. Paul Lunde og Caroline Stone (London: Penguin Books Ltd, 2011): Introduction, 1 & 50 – 51.

skandinaver i vikingtiden. For å fylle ut dette har jeg tenkt til å søke på beskrivelser av utseende og skjønnhet i islandske sagaer hvor silke blir brukt i konteksten av for eksempel hår.

Arkeologiske funn vil også være nyttige for å underbygge disse kildene og for å skape et bilde av hvor utbredt silkefunn er. Forskningslitteratur og sekundære kilder vil også være viktig for å fylle ut informasjon om primærkildene som er nevnt. Årsaken til at det er skriftlige kilder som vektlegges er fordi de går i detalj om de funnene som er gjort og beskriver og tolker de utfra etablerte normer. I dette tilfellet er det spesielt mye informasjon å hente fra det arkeologiske feltet.

1.5 Struktur og gjennomføring

Den første delen av oppgaven tar for seg en generell beskrivelse av tekstiler i arkeologi og bevaringsforhold. Deretter følger en generell beskrivelse av materialene som var tilgjengelige i Skandinavia for å skape en bakgrunn for silkens posisjon. Hovedvekten ligger på materialer tilknyttet tekstilproduksjon og det blir trukket frem hvilke materialer som var mest utbredt og hva de ble brukt til. Videre presenteres ulike bruksområder for silke og de brukes til å illustrere dets posisjon i forhold til de andre materialene.

Andre del av oppgaven tar for seg hvordan skandinaviske folks kunne få kontakt med og ta del i utveksling av goder østfra. For å legge grunnlag for dette kommer vi inn på de nordlige folkenes liv og reiser, og hvordan de knyttes til mer langstrakt utveksling av varer. Deretter følger en gjennomgang av arkeologiske funn og arabiske beretninger for å vise hvordan utveksling av varer kunne foregå, hvor det er spor etter slik utveksling og hvem som kan ha tatt del i den gjennom eksempler fra rus-folket og folk i Øst-Europa. Målet er å skape et bilde av hvor handelsveier eller nettverk kan ha vært og hvor de har lagt igjen spor. Til slutt knyttes det tilbake til silke, som er et av de mulige produktene som ble fraktet langs disse rutene.

Tredje del tar for seg silke og status, hvem som brukte silke og hva det kan fortelle oss om personen som bar det. Først gjennom en kort forklaring av samfunnets inndeling, og hva dets verdier var for å definere status. Deretter følger de ulike karakterene som knyttes til silke; som høvdinge, handelsmenn og væringer, utfra posisjon og grad av kontakt.

Fjerde del tar for seg hvordan silken har påvirket litteraturen, eller i overført betydning i hvilken grad vi kan se hvordan silke hadde innflytelse gjennom hvordan det ble brukt i språket. Språket i dette tilfellet er slik det fremstilles i sagaene. Med utgangspunkt i de norrøne ordene for silke *silki* og *pell*, skal det trekkes frem eksempler som sier noe om silkens

betydning, symbolsk eller praktisk. Disse to ordene knyttes til henholdsvis hår (*fagrt sem silki og gult/bleikt hår sem silki*), og verdifulle gjenstander (*gullskotit pell og pell ok purpuri*).

Siste del oppsummerer de ulike perspektivene for å skape et helhetlig bilde av silkens innflytelse i Skandinavia, og vil forklare hvordan de ulike aspektene belyser ulike sider ved materialet som fremhever dets betydning i vikingtiden.

Kapittel 2. Tekstiler i Skandinavia

2.1 Tekstiler i arkeologi

For å forstå hvilken rolle silke spilte må vi også forstå kildene og spesifikt tekstiler som kilde. Det vi har som er bevart er rester fra arkeologiske gravfunn. Hvor godt gjenstandene i gravene har blitt bevart påvirkes av geologiske forhold som lufttilgang, jordsmonn og fuktighet, som igjen påvirkes av hvor og hvordan gravene ble utformet. Hvorvidt tekstilene i seg selv blir bevart påvirkes av samme forhold, samt hvilke type materialer de bestod av, hva slags fibertype det er snakk om og hvor nedbrytbare de er. Hva vi kan si påvirkes av hva som har overlevd av gjenstander i gravene og hvordan det er plassert. Dette gjør det utfordrende å si mye om silketekstilene som blir funnet. Det vi kan si leses utfra plassering i graver og på personene som bar dem, på illustrasjoner og mønstre på gjenstander eller selve tekstilrestene. Prøver av materialene kan også si mye om sammensetningen, og mønstre kan si noe om opprinnelsen i og med at flere av dem har likheter med eksempler som er bedre bevart.

Annika Larsson skriver i teksten «Viking Age Textiles» at det er slik at: «Textiles are perishable commodities and are not preserved over long periods unless special conditions are present. Animal fibres (wool and silk) nevertheless survive better than vegetable fibres (linen, nettle, hemp, and cotton)». ¹⁴ For å overleve krevde tekstilene altså spesifikke forhold. Sjansene for at tekstiler overlever øker når det er lufttett der de ligger og det er leirholdig jord, for eksempel blåleire som er både fuktig og vanntett. Disse forholdene forhindrer at materialet tørker ut eller råtner bort som følge av for lite eller for mye fuktighet. Direkte kontakt med visse metaller øker også sjansen for at de overlever. Dette er forhold som oftest blir møtt i graver til de som var rikere eller av høyere status i perioden. ¹⁵

Slike rike tekstilfunn av ull og silke har for eksempel blitt bevart i Oseberggraven i Norge, hvor det ble bevart under et tett jordlag og lå på blåleire. Et annet eksempel er Birka i Sverige

---

¹⁴ Annika Larsson, «Viking Age Textiles», i *The Viking World*, red. Neil S. Price og Stefan Brink, 1. st. Edition (London og New York: Routledge, 2008): 181.

¹⁵ Larsson, «Viking Age Textiles», 181.

hvor metalobjekter som sverd og brosjer har hatt stor påvirkning på bevaring av tekstiler, som følge av at de har vært i direkte kontakt med klærne til den avdøde. I hovedsak er det klær av ull og silke som har overlevd, men noe lin har også blitt konserverv. ¹⁶ Komplette sett med klær er sjeldne og tekstilfunn er fåtallige. Verktøyene som ble brukt for å produsere tekstilene er ofte funnet i større omfang enn faktiske tekstiler og det er vanlig å finne veveverktøy og liknende i arkeologiske utgravninger av boplasser. ¹⁷

Tekstilene fra vikingtiden reflekterer lang-distansnettverk. I birkagravene er det genuine kinesiske silker fra Tang dynastiet, men også silke fra Syria og Arabia. Eksotiske silker er også funnet i Oseberggraven. I denne oppgaven går bysantinsk silke igjen, sammen med fokus på reiser til Bysants, men som Larsson sier: «We often read of silk from Christian Byzantium as being typical of Viking Age graves, but we should exercise caution here as the trade with the empire first took off in the mid-tenth century». ¹⁸ Tidsspennet som er mest aktuelt i denne teksten er det niende og tiende århundre fordi de fleste funnene som er gjort av silke er rundt denne perioden. Trolig som følge av at skandinaviske folk dro ut i viking og ble mest aktive rundt åttehundretallet med avansering i seil og båtbruk. Handelsruter og nettverk tar lang tid å etablere og det er nok også tilfellet for kontakten mellom folk nordfra og folk som levde lenger østover.

2.2 Materialer og tilgjengelighet

Silke var ikke det mest utbredte eller tilgjengelige materialet. Derfor er det naturlig å gå innom hvilke materialer som allerede var tilgjengelige i Skandinavia. Hovedvekten ligger på materialene og deres bruksområder, funksjoner og tilgjengelighet. Spesielt med tanke på hvilke materialer som ble benyttet til å lage tekstilprodukter. Siden teksten handler om silke spesifikt, er det relevant å se på hvordan silke kunne ses i forhold til de andre materialene og hvilken rolle dette materialet hadde i tekstilproduksjonen.

Vikingalderen kan til en viss grad ses på som en periode hvor tekstiler revolusjonerte samfunnet. De var nødvendige fordi det trengtes alt fra utstyr som tålte harde værforhold til eliteplagg. Utforskningen av sjøruter som var svært sentral i vikingalderens økonomi var også knyttet til behovet for tekstiler gjennom behovet for seilduker og kapper som kunne tåle

---

¹⁶ Larsson, «Viking Age Textiles», 181.

¹⁷ John Ljungkvist, «Handicrafts», i *The Viking World*, red. Neil S. Price og Stefan Brink (London og New York: Routledge, 2008): 188.

¹⁸ Larsson, «Viking Age Textiles», 181.

været.¹⁹ Hovedredskapet for tekstilproduksjon i vikingtiden var oppstadveven og fokus på denne veven og vevevaner er derfor viktige faktorer for å forstå samfunnet som helhet. Å produsere tekstiler på en vevstol førte indirekte til at folk bosatte seg mer fast som følge av behovet for ressurser til produksjon. Jordbrukssykluser var dermed nært sammenflettet med behovet for tekstiler.²⁰

Tekstilproduksjon i vikingtidens Norge viser karakteristikk som indikerer at det ble planlagt på forhånd ut ifra sykluser i landskapet. De varierende tekstilene krevde ulike garntyper og forberedelse, fra de mest grunnleggende til de som finnes i elitegraver, noe som antyder at samfunnet hadde en multi-fasetert økonomi som måtte planlegges. De spesifikke stedene ville måtte ta hensyn til disse kravene og samtidig ta hensyn til hva som faktisk var mulig å produsere, med tanke på hva landskapsforholdene kunne yte.²¹

De mest utbredte materialene var ull fra sau eller andre dyr og naturmaterialer, samt fjær og dun til fyll. Disse materialene ble brukt til å tilfredsstille behovet for tekstiler til ulike formål samt dekor på dem. Det kunne være alt fra klær og innredning i form av sengetøy, tepper og dekorative billedvever eller andre varierte behov som sekker og bagger eller seil og telt.²² Etterspørselen og tilbudet på tekstiler som skulle til for å møte husholdenes behov var betydelig, størst av alt var etterspørselen etter tekstil til seil og telt.²³ I denne teksten er det klær og dekor som veier mest.

Kildene til tekstiler i vikingtiden er i hovedsak arkeologiske funn, tekstilverktøy, eksperimentell arkeologi, islendingesagaer og visuelle fremstillinger. I sagaene beskrives det hvordan tekstiler ble brukt til å lage høy-status antrekk, militære antrekk, hverdagslige plagg og magiske plagg. De kunne også brukes til å reparere plagg slik at de kunne gjenbrukes, og de ble gitt som gaver eller brukt til handel og utveksling.²⁴ Dette får vi vite i videoen «Introduction: Household textiles in and beyond the Viking Age», hvor Eva Andersson

---

¹⁹ Ben Cartwright, «Making the cloth that binds us. The role of Textile production in producing Viking-Age identities», i *Viking Worlds - Things, Spaces and Movement*, red. Marianne Hem Eriksen mfl. (Oxford og Philadelphia: Oxbow books, 2014): 160.

²⁰ Cartwright, «Making the cloth that binds us», 160–161.

²¹ Cartwright, «Making the cloth that binds us», 163.

²² Eva Andersson Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», i *Global Textile Encounters*, red. Marie-Louise Nosch, Zhao Feng, og Lotika Varadarajan (Oxford B. og Philadelphia: Oxbow Books, 2014), 76.

²³ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 77.

²⁴ *INTRODUCTION: HOUSEHOLD TEXTILES IN AND BEYOND VIKING AGE*, 2021, 2:44 og 5:02. <https://www.youtube.com/watch?v=Ein9-FoTepg>.

Strand, Charlotte Hedenstierna-Jonson og Marianne Vedeler har gått sammen for å se på tekstiler i husholdet og produksjon i vikingtiden.

Hemp, lin og nesle

Hemp, lin og nesle var de mest tilgjengelige av råmaterialene i Skandinavia.²⁵ Noe G. Skoglund, Margareta Nockert og Bodil Holst viser til når de sier at det flere steder i Norge og Sverige er gjort arkeologiske funn av lin og hemp pollen eller frø. At det er funnet spor av pollen eller frø antyder at det var tilgjengelige materialer som det kunne produseres tekstil av. Til tross for at hemp fiber kan være nesten like fine som linfiber har vi tidligere trodd at det i hovedsak har blitt brukt til grovere materialer som tau eller seil, og at lin var mer vanlig til fine klær og husholdstekstiler i perioden. Dette viser Skoglund, Nockert og Holst at er delvis feil. De viser i sin artikkel at fire tekstiler inkludert to deler av vegghenget fra Överhøgda er laget med hemp eller kombinasjoner av hemp og lin.²⁶

Lin var allikevel det foretrukne materialet for å lage klær. Det som er overraskende med klærne til skandinaverne var at lin hadde så stor betydning som det gjorde, til tross for at klimaet i Skandinavia virker bedre egnet til varmere materialer som ull. I tillegg blir lin fortere skittent, men det ble veid opp ved at lin var et hardført vaskbart materiale som kunne være mer økonomisk enn billige ullklær.²⁷ Linklær kunne på dette vis brukes mer fritt og dette ville passet med folkets fokus på renslighet og personlig hygiene.²⁸ Lin var et dyrere stoff, og var derfor passende for kongelige, mens andre materialer som for eksempel ull var mer utbredt til klær for laverestående.²⁹ Allikevel fantes det former som var mindre eksklusive, som hadde en annen kvalitet. Ewing sier at tidligere forfattere noen ganger legger vekt på hvor dyrt lin var, men lin trengte ikke være eksklusivt, det fantes også linklede som kunne benyttes ut ifra kvalitetsforskjell. For å illustrere dette bruker Ewing et påbud fra Diokletian fra sen romertid som handlet om makspriser for et utvalg goder. Her ble stoff målt ut ifra vekt og ikke lengde når de ble solgt, noe som kunne gjøre billigere varianter av lin mer egnet for kjøp enn ull, fordi vekten til lin er lettere og de dermed kunne få mer.³⁰

---

²⁵ G. Skoglund, M. Nockert, og B. Holst, «Viking and Early Middle Ages Northern Scandinavian Textiles Proven to Be Made with Hemp», *Scientific Reports* 3, nr. 1 (18. oktober 2013): 1–2, <https://www.nature.com/articles/srep02686>.

²⁶ Skoglund, Nockert, og Holst. «Viking and Early Middle Ages Northern Scandinavian Textiles Proven to be made with Hemp», 1–2.

²⁷ Ewing, *Viking Clothing*, 12.

²⁸ Ewing, *Viking Clothing*, 12–13.

²⁹ Jóhanna Katrín Friðriksdóttir, *Valkyrie: The Women of the Viking World* (London: Bloomsbury Publishing Plc, 2020), 83.

³⁰ Ewing, *Viking Clothing*, 12–13.

Ull

Ull var en svært viktig ressurs. I produksjon av ull viser arkeologiske funn at sauer ble spesielt avlet for å ha hvit ull til garn, og at klær av ull ble farget rødt, blått og gult. Fargenes rolle var å demonstrere status til klesbæreren, noe som kunne forsterkes med dekorative bånd. Til mer hverdagslige formål ble det brukt grå eller brun ull.³¹ Et annet aspekt ved ullen som kunne påvirke status var kvaliteten på ulla i seg selv, for eksempel var det slik at: «Wool from the old country breeds consists of long, strong and very shiny outer hairs, and very soft inner hairs».³² Dette er en indikasjon på variasjoner i kvalitet, noe som ytterligere forsterkes hvis vi ser på forskjell mellom lammeull og saueull. Ved å separere ytre og indre hår kunne det produseres ullfibre med svært ulike egenskaper og bruksområder.³³

Ull var også det viktigste råmaterialet for å produsere seil. Seil var minst like verdifullt som klær om ikke mer. Store tekstilseil muliggjorde kryssing av åpent hav i større grad og tradisjonen med ullseil varte inntil det nittende århundre i områder som Island og Færøyene. Flere seil har blitt gjenskapt i dag som viser at ull-seil er like effektive til sjøs som seil laget av lin, hemp eller syntetiske materialer. I disse tilfellene ble størrelse, tekstil og garnkvalitet tilpasset fartøyet.³⁴ Seil ble trolig sett på som like verdifulle som selve skipene. I islendingesagaene blir de nevnt som gaver og verdifulle gjenstander. Ifølge arkeolog Eva Andersson Strand er eksempelet hvor en mann gråter når han mister seilet sitt i Olav den Helliges saga noe som illustrerer betydningen av seilene, spesielt i og med at menn som gråter ikke var noe som forekom ofte i sagalitteraturen.³⁵ Dette skyldes nok at det krevde svært mye ressurser for å produsere seil. For å produsere et seil på 100m² med metodene tilgjengelige i vikingtiden ville prosessen ha tatt 1292 dagers arbeid, uten pause. I tillegg til at du måtte anskaffe 75 kg ull fra 150 sauer. Tilgang til disse ressursene var nødvendige for å kunne dra ut i viking.³⁶

I senere tid kan vi også se at det oppstår en tradisjon for å dekorere seil og ifølge Eldar Heide var dette ikke uhørt i vikingtid og middelalder. Noe vi kan lese i tekster fra 1200- og 1300-tallet. De burde allikevel ifølge ham ses på som kilder som speiler middelalder heller enn vikingtid på grunn av tiden de ble skrevet ned. Unntaket er når det er grunn til å tro at

---

³¹ Larsson, «Viking Age Textiles», 183–184.

³² Larsson, «Viking Age Textiles», 184.

³³ Larsson, «Viking Age Textiles», 184.

³⁴ Strand. “Northerners: Global travellers in the Viking Age”, 77.

³⁵ Strand. “Northerners: Global travellers in the Viking Age”, 77.

³⁶ Jarman, *River Kings*, 76 - 77.

opplysningene er eldre, for eksempel om vi har bevis på liknende mønstre fra et tidligere tidspunkt.³⁷ De norrøne tekstene nevner ifølge Heide dekorasjoner på seil i Heimskringla og Sagaen om Magnussønnene, for eksempel når Sigurd Jorsalfare var på vei fra det hellige landet til Miklagard, altså datidens Konstantinopel. Det sies at han ventet på sidevind slik at han kunne få strukket ut seilene på langs av skipene og vise dem frem når han seilte inn i byen. Seilene hans hadde påsydd pell, som Heide sier «kanskje er purpurfarga silke – både på fram- og attersida».³⁸ Det er ingenting i kildene som sier hvordan pell-et så ut eller hvor stor andel av seilet det dekket, men seil med pell blir allikevel nevnt feler ganger i kildene, da hovedsakelig de fra 1200-tallet.³⁹

Det har også blitt beskrevet seil av silke i andre kilder, men hvorvidt det faktisk har eksistert er vanskelig å si. Heide sier at en kan mene at pell er ordet som ble brukt om en seilduk av silke, men at vi ikke faktisk vet at pell var silke. Om vi så går ut ifra det: «så er det vanskelig å finne heimel for at det vart brukt som seglduk. Det er mange døme på *pell* i segl [...], men då er det påsydd pynt, ikke sjølve seglet».⁴⁰ Det vi kan lese ut ifra dette er at seil var svært verdifulle uansett hva slags materiale de var laget av. Det krevde mange ressurser å lage dem, og de kunne dekoreres for å vise fram rikdommen til eieren. Selv om tradisjonen med å dekorere seil trolig kom senere enn vikingtiden viser den både betydningen av seil og betydningen av pell, og silke.

Kort sagt, kan vi si at ull var helt essensielt for overlevelsen til folket i Skandinavia siden det utgjorde et av de mest hardføre og anvendbare materialene de hadde. Dette gjorde at ull fikk en særskilt posisjon i samfunnet som gjenspeiles i hvor mye det ble brukt og hvor mye det kommer opp i kildene knyttet til vikingtiden. Det ble brukt til alt fra klær til seil og seil var svært viktige for at de skulle kunne forflytte seg fra sine baser, men de krevde enormt med ressurser. Ull skiller seg fra silke som er det neste materialet vi skal inn på. Begge ble nok ansett som verdifulle på sine egne måter. Silke ble dog i motsetning til ull ansett som mer eksklusivt, spesielt siden det var mindre tilgjengelig. Det er akkurat det siste som gjør at troen på at silkeseil har vært i bruk virker mindre sannsynlig, selv om de ville hatt ideelle

---

³⁷ Eldar Heide, «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen», i *Norsk Maritimt Museum Årbok 2010*, red. Per G. Norseng (Oslo: Otto Stenersens Boktrykkeri AS, 2011), 11.

³⁸ Heide, «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen», 19.

³⁹ Heide, «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen», 19.

⁴⁰ Heide, «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen», 20.

egenskaper for å seile i motsetning til seil av lin, hamp eller ull, som var tyngre og mer uhåndterlige.⁴¹

Silke

Silketekstilene fra vikingtiden utgjør en liten, men eksklusiv gruppe arkeologiske funn i Skandinavia. Ifølge Vedeler er det naturlig å undre over hvordan silkestoffene kom til Skandinavia som følge av: «The combination of expensive raw materials, the necessity of highly specialized craft skills in the production and the long distance to the production centres».⁴²

I dag er silke kjent som et eksklusivt og gyllent materiale, men dette er ikke noe nytt. Historisk sett var det et av de mest eksklusive materialene som fantes i Østen, og det var en av de viktigste produktene som ble fraktet langs handelsnettverket som gikk mellom Middelhavet og Øst-Asia, derav tilnavnet silkeveien.⁴³ Materialet har en lang historie i Østen og for å illustrere hvor langt tilbake det kan trekkes linjer kan vi se på Kina. I Kina i det tredje århundret f.Kr. ble det utviklet en prosess for å avle silkeormer og utvinne silkegarn, *Serikultur*.⁴⁴ Serikultur eller silkedyrking foregikk ofte i kombinasjon med morikultur som vil si vekst og kultivering av morbærtrær. Morbær er silkeormenes eneste matkilde som gjør dem avhengige av hverandre. I tidlig middelalder var disse produksjonsteknikkene orientert i persiske og bysantinske områder, og i Kina og India.⁴⁵ Regionene i sentrale og vest-Asia har med andre ord en lang historie tilknyttet silkeproduksjon og utveksling skjedde på tvers over tid: «patterns, technology and raw materials were mixed, blended and exchanged».⁴⁶ På tvers av både bysantinske og persiske områder.

Xinru Liu trekker frem eksempler på at silke ble brukt på flere ulike måter i Østen og disse kan gi en god ide om potensialet til materialet. Det første eksempelet tar for seg hvordan silke ble brukt som valuta for handel og dermed utgjorde et viktig grunnlag for silkeveien.⁴⁷ Silke ble også brukt som diplomatisk redskap, noe vi kan illustrere ved å se til det bysantinske riket. Det bysantinske riket var den eneste produsenten av høykvalitets silke i vest, noe som gjorde silke til et effektivt verktøy for diplomati.⁴⁸ Keiseren brukte diplomati for å unngå lokale og

---

⁴¹ Heide, «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen», 20-21.

⁴² Vedeler, *Silk for the Vikings*, 56.

⁴³ Xinru Liu, *The Silk Road in World History* (Oxford: Oxford University Press, 2010): 1.

⁴⁴ Liu, *The Silk Road in World History*, 1.

⁴⁵ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 49.

⁴⁶ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 81.

⁴⁷ Liu, *The Silk Road in World History*, 68.

⁴⁸ Liu, *The Silk Road in World History*, 92.

internasjonale kriser, og silke kunne brukes til å skape politiske allianser. Av den grunn ble silke sendt som gave til de ulike maktene i både den islamske verden og voksende makter i Vest-Europa.⁴⁹

I tillegg til dette ble silke brukt som donasjoner. Når buddhistiske munkene fra Kina reiste mot India på pilgrimsferd bar de med seg silketekstiler som ble brukt som betaling. Silken kom til dem i form av religiøse donasjoner og de var forpliktet til å velsigne donorene. I utbytte mot et sted å være og liknende ga pilgrimene bort silke til klostrene langs rutene de fulgte.⁵⁰ Silke ble også ofte gitt bort som del av medgiften til prinsesser, for eksempel ble prinsesser fra Han hoffet sendt til lederen av Xionghu, et nomadefolk.⁵¹ Silke ble også brukt som betaling for militærtjeneste under Han dynastiet og kom ofte i form av enkle silketekstiler som ble brukt som valuta i perioden.⁵²

Som dette illustrerer hadde silke mange bruksområder der det var mest utbredt, og det ble verdsatt høyt. Helt tilsvarende silkebruk som eksemplene beskriver finner vi nok ikke i Skandinavia, men det gir en klar ide om hvor verdifullt materialet kunne være og hvilke funksjoner det kunne tjene. Siden silke ikke kunne produseres i Skandinavia ville det uavhengig av tilgang få status som et verdifullt materiale. Silken kom til Skandinavia som følge av at handelsnettverk ble utvidet og handelsbyer vokste frem. Noe som trolig var konsekvens av at vikingaktiviteten økte når forbedrede båter og seil gjorde nordlige folk mer mobile rundt slutten av syvhundretallet eller tidlig åttehundretall.⁵³

Når aktiviteten økte og handelsbyene vokste frem medførte det at dyrebare materialer som silke kunne inkorporeres i tekstilarbeidet i Skandinavia.⁵⁴ Det er dokumenterte funn som viser at små kvantiteter av silke fant veien helt til Britannia og langt vest i Europa før det niende århundre, men det er ikke før begynnelsen av vikingtiden at silkene begynner å dukke opp mer regelmessig i arkeologiske funn.⁵⁵ Av økonomiske årsaker ble silken kuttet opp i smale deler og de ble sydd på ullklær for å lage eksotiske kantbånd. På det viset spilte silken en viktig rolle i å indikere status.⁵⁶ Silke ble ofte anskaffet i bytte mot pels, og pelshandelen hadde en særskilt rolle i vikingtiden. Pels ble også ansett som et statussymbol i de områdene

---

⁴⁹ Liu, *The Silk Road in World History*, 92.

⁵⁰ Liu, *The Silk Road in World History*, 90.

⁵¹ Liu, *The Silk Road in World History*, 5.

⁵² Liu, *The Silk Road in World History*, 12.

⁵³ Jarman, *River Kings*, 76–77.

⁵⁴ Larsson, «Viking Age Textiles», 184.

⁵⁵ Ewing, *Viking Clothing*, 151–152.

⁵⁶ Larsson, «Viking Age Textiles», 184.

det ikke var lett tilgang på det, slik som østover. Noe som gjør at det til en viss grad kan sidestilles med silke i betydning. At silke ble brukt for å indikere status var en gjenganger, ikke bare i vikingtidens kultur, men det delte også normen med områder fra nord i England til Russland ifølge Annika Larsson. Dets eksklusivitet fikk mye å si for hvordan det ble ansett i forhold til de allerede eksisterende materialene som folket i vikingtidens Skandinavia hadde tilgang til.

Marianne Vedeler trekker frem ulike aspekter rundt silke som handelsruter, organisering, produksjon, handel og forbruk i det niende og tiende århundre. Vedeler sier at silken som nådde Skandinavia hadde kommet en lang vei fra sitt opprinnelige produksjonssted. Noe som førte til at den opprinnelige meningen bak mønstrene og fargene trolig ble mistet eller endret. Likevel var det slik at: «as in the production areas, prestige and power were closely connected to silk. The archaeological contexts as well as the medieval Norse texts present silk as a strong signal of power and a token of affiliations. »⁵⁷ Dette er en gjenganger hele veien; det var et status-symbol og maktgrunnlag for kinesiske og bysantinske ledere og for de som kunne skaffe seg dem i Skandinavia.

I boken har hun laget en tabell over silkefunn i Skandinavia, inndelt ut ifra det niende og tiende århundre og uspesifiserte funn fra vikingtiden. Denne tabellen viser en trend hvor geografisk plassering ser ut til å ha påvirket tilgangen til materialet eller hvor aktivt det ble benyttet. Flertallet av gravfunnene som er registrert er gjort i Birka, Sverige. Fra det niende århundre er det 15 funn knyttet til kvinner, tre til menn og en blandet. Fra det tiende århundre er det 31 funn fra kvinnegraver, ti fra mannsgraver og seks som ikke kan defineres utfra kjønn. Blant de fra vikingtiden uten noen spesifikk datering er det syv tilknyttet kvinner, seks til mann, to til kvinne og mann og åtte med ukjent kjønn. Det er hele 62 av de i alt 89 funnene som er gjort i Birka i tidsperioden, noe som utgjør rundt 69,66%. Dette understreker den potensielle betydningen til Birka i historisk kontekst. Spesielt i relasjon til silke, og dermed indirekte til handel og kontakt østover.⁵⁸

At det er funnet så mye silke i Birka proporsjonalt med andre steder må tas med en klype salt, for selv om det er mye som tyder på at det er flest funn der påvirkes det av mange faktorer. Det er tydelig at det er en høyere konsentrasjon av graver der som gjør sannsynligheten for å finne noe større, samtidig som Birka er orientert på en måte som tilsier at kontakt med

---

⁵⁷ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 111.

⁵⁸ Vedeler, *Silk for the Vikings*, se Figur 22. Table of silk sites in Scandinavia, 46 – 47.

Russland og områder østover er mer sannsynlig. Forholdene på Birka er gunstige for bevaring, og oppfyller flere av kravene vi nevnte innledningsvis under 2.1 tekstiler i arkeologi. Dette er spesielt viktig for silke som er et lett nedbrytbart tekstil.

For å bedre forstå hvordan og hvorfor gjenstander og materialer overlever kan vi se på Gokstadgraven. Ifølge dendrokronologisk analyse av skipet, gravkammeret og gravgodset ble det konstruert mellom år 895 og 903 AD.⁵⁹ Graven skulle fungere som visuell markør for den gravlagte sin betydning og det måtte derfor konstrueres på en måte som gjorde at den var varig. Miljøene omkring gravene ville bli påvirket både visuelt og gjennom det faktum at spesifikt utvalgte jordtyper og sedimenter fra det bredere landskapet ble hentet for å bygge graven.⁶⁰ Gokstadhaugen består av flere lag lagt oppå hverandre hvor det første laget er en finkornet blåleire pakket rundt skipet, denne fylte også opp en gjørmete dam som formet seg rundt fartøyet ettersom det hadde blitt gravd nedover i bakken. Leiren var pakket opp slik at det er mulig å se spor etter slam på dekket til skipet. Oppå dette lå det et enkelt lag med torv med gressiden opp for deretter å bli dekket med treflis og bunter med hasselgrener. Oppå laget med torv flis osv. ble det også lagt jord. Haugen med torv tykner mot senteret av haugen og antas å ha bidratt til å gi haugen sin form.⁶¹

Måten haugen ble bygd på samt tilstedeværelsen av blåleire sørget for at bevaringsforholdene var gode siden leire er kjent for å holde på fuktigheten. Dårlige bevaringsforhold gjør at skjelettmateriale og andre organiske materiale sjeldent blir bevart. Noe som skyldes at jordens kjemi påvirker hvor godt materialet bevares gjennom surhet, noe som kan måles i pH. Et surere miljø vil føre med seg høyere sjanse for at beinmateriale blir destruert.⁶² Bevaringsforholdene i jordsmonnet i Sør-Skandinavia er derimot motsatt i den forstand at jorden ofte har økt pH-verdi og gjerne kalkholdig jord, noe som gjør at skjelettmateriale oftere blir preservert.⁶³

Pels

Som vi kort har vært inne på er pels et materiale som kan sidestilles med silke. Pels hadde mye å si for status og pelshandel hadde en viktig rolle å spille i handels- og bytte-økonomien i

---

⁵⁹ Rebecca J. S. Cannell, Jan Bill, og Richard Macphail, «Constructing and Deconstructing the Gokstad Mound», *Antiquity* 94, nr. 377 (oktober 2020): 1280, <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.162>.

⁶⁰ Cannell, Bill, og Macphail, «Constructing and Deconstructing the Gokstad Mound», 1279.

⁶¹ Cannell, Bill, og Macphail, «Constructing and Deconstructing the Gokstad Mound», 1284–1289.

⁶² Claire C. Gordon og Jane E. Buikstra, «Soil pH, Bone Preservation, and Sampling Bias at Mortuary Sites», *American Antiquity* 46, nr. 3 (1981): 566 & 570, <https://doi.org/10.2307/280601>.

⁶³ Maja Charlotte Aasen Oppegaard, «Skjoldet og vikingen: Krigerens følgesvenn eller allemannseie?» (Oslo, Universitetet i Oslo, 2015), 23.

vikingtiden. Pels ble ofte brukt som dekor eller for å holde varmen avhengig av typen. Mot silke og sølv som ble bragt nord forhandlet nordlige folk med pels. Pelshandel en er et fremtredende trekk i arabiske beretninger om rus-folket, og blir tidligst nevnt av Ibn Khurradadhbihis i det tidlige niende århundre, hvor det sies at de reiste og forhandlet så langt som til Kina og Bagdad.⁶⁴

Pels var en svært verdifull vare. Så verdifull at rus folket fra sine områder i europeiske Russland krevde tributt eller skatt i form av pels fra nordlige jakt og fangstfolk. Disse var finsk-ugrisk talende folk som levde i de nordlige skogene og jaktet så langt som til Kvitsjøen og Barentshavet. Ibn Fadlan nevner at rus-folket brakte med seg perler til Bulgar som ble solgt for en dirham hver, noe som var en betydelig sum. Disse ble trolig brukt av muslimer til å bytte mot pels da mange perler som er funnet i ulike graver stammer fra den muslimske verden. De ble sannsynligvis laget spesifikt som middel til å forhandle med. Dette kom raskere i omløp fordi skalaen på pelshandelen var enorm, noe som kan illustreres ved at kongen av bulgarerne krevde tributt i form av pels. Han mottok også pels fra rus handelsmenn som forhandlet ved det store markedet ved Volga. Dit brakte mellommenn pels de hadde kjøpt eller fått i skatt, mens handelsmenn fra Khurasan og Khwarazm samlet seg for å kjøpe dem.⁶⁵

Tributt eller skatt i form av pels ble også praktisert i Skandinavia. I en redegjørelse fra omkring 890 beskrives reisen til den nordnorske handelsmannen og sjøfareren Ottar av Hålogaland. I den beskrives det hvordan han forklarer til angelsaksiske kong Alfred den store av Wessex, at han var en stormann nord i Norge som samene betalte tributt til i form av pels. Dette innebar dyrehuder, fuglefjær, hvalbein og skipstau av hvalhud eller selhud, og ble beregnet ut ifra rang.⁶⁶ I Alfreds notater står det at de mest velstående mennene måtte betale femten mårskinn og fem reinsdyrskinn, et bjørneskinn og ti ambarer med fjær, en kjortel av bjørne- eller oter-skinn og to skipstau.⁶⁷ Det er mulig at deler av godene han beskriver ble brakt til England og solgt videre der, for det er dokumentasjon på at skandinaviske handelsmenn brakte pels til England så sent som slutten av 1000-tallet. Det er ikke urimelig å anta at handelsmenn som Ottar også kunne ta med seg pels østover og forhandle med andre

---

⁶⁴ Ewing, *Viking Clothing*. 153.

⁶⁵ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān the Land of Darkness*. Appendix 4, 209–210.

⁶⁶ Inger Storli, red., «Ottars beretning», *Ottar: Populærvirenskapelig tidsskrift fra Tromsø Museum*, Ottar (Tromsø: trykt utg.) nr 208, 5, nr. 208 (1995): 2–4.

⁶⁷ Ewing, *Viking Clothing*, 153.

slik det ble gjort rundt Volga. Pelsene var luksusgjenstander som ble brukt som trim og varm linning til silke og andre fine klesplagg.⁶⁸

I 2022 ble det publisert en artikkel hvor det ble identifisert beverpels i danske høystatusgraver fra vikingtiden, noe som er direkte bevis på pelshandel. 15 prøver fra seks forskjellige graver ble brukt for å vise hvordan pels fra ville dyr som bever, ekorn og dyr i mårfamilien var i bruk.⁶⁹ Alle disse funnene har til felles at de kommer fra seks danske høy-status graver datert til vikingtiden, og med det kan vi se antydningen til en sammenheng mellom status og pels.⁷⁰ I vikingtidens Skandinavia var utbredt handel og utveksling av goder et kjennetegn. I skriftlige kilder sies det at pels fra dyr som: «fox, beaver, marten, ermine and sable were among the pivotal commodities that were brought via the eastern trade routes to the growing Arab fur market in exchange for beads, silver, gold and silk».⁷¹ Disse pelsene var fra dyr som ble jaktet på i det som i dag tilsvarer nordlige Skandinavia og Russland. Betydningen av importert pels i det arabiske markedet er godt beskrevet og forstått i større grad, det samme gjelder ikke bruk av importert pels sin verdi som visuell statusmarkør i Skandinavia.⁷²

På samme måte som silke var eksotisk og kunne si noe om status, kunne eksotiske pelser vise det samme. I artikkelen nevnt ovenfor viser forfatterne at skandinaviske folk hadde et bevisst forhold til hvordan de brukte pels og andre materialer, spesielt i forhold til visuelle egenskaper. Vi kan lese det utfra hvordan de brukte pels og skinn til klær, tilbehør og gravinnredning. Utfra resultatene kunne de fastslå at pelsklær eksklusivt ble laget av pels fra ville dyr, mens tilbehør og innredningsmaterialer ble laget av skinn eller fibre fra tamme dyr. Noe som viser at pels og lær ble brukt til ulike formål, trolig som følge av at materialet var for eksklusivt og vakkert, og at det å lage lær av pelsen ville fjerne de synlige fordelene ved den. På klær ville pels bli anerkjent som luksusprodukt og et synlig tegn på høy status sosialt og økonomisk, kontra lær som kom fra tamme dyr som var en lokal og lett tilgjengelig ressurs.⁷³

Det at folket brukte de to ulike materialene på så klart ulike måter viser at de utgjorde to ulike verdikjeder, og som forfatterne poengterer demonstrerer dette: «extensive knowledge of the functionality and visual capacity of different skins, but also a wish to show off exclusive

---

⁶⁸ Ewing, *Viking Clothing*, 153.

⁶⁹ Luise Ørsted Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials - Direct Evidence of Fur Trade», *PLOS ONE* 17, nr. 7 (27. juli 2022): 1, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0270040>.

⁷⁰ Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials, 1».

⁷¹ Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials, 1».

⁷² Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials, 2».

⁷³ Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials, 8 - 9».

furs». ⁷⁴ Med andre ord er det tydelig at skandinaver hadde kunnskap om og et ønske om å få mest ut av materialene de brukte. De hadde også et bevisst forhold til hvilke materialer som best kunne vise frem status; slik som pels og silke, materialer det ofte ble byttet imot.

2.3 Tekstiler – bruksområder og funksjon

Vi har etablert at vikingtidens samfunn hadde tilgang til mange ulike materialer hvor de knyttet til tekstiler var hemp, lin, ull og silke. Ull og lin var de viktigste og mest tilgjengelige og ble brukt til ulike formål som seil, klær og puter. Silke var mindre tilgjengelig, men dukker opp som dekorativt element, spesielt i form av brikkebånd som kunne brukes på kanten av klærne. Det er også funnet billedvever med silke. Dette gjør det naturlig å fokusere på dekor, brikkebånd og billedvever når vi ser på silkens funksjon og bruksområder.

Generelt sett er det vanskelig å si noe om stilen på tekstilene, og ifølge Annika Larsson er det vanskelig å snakke om noen spesifikk *nordisk* tekstilform fra vikingtiden. Selv i moderne tid kan vi finne sassanide-design i norsk folkekunst. I tidligere eksempler som veggteppet fra Överhogdal i Härjedalen i Sverige, fra det tiende århundre vises dyr med direkte paralleller til spanske kirketekstiler fra middelalderen. Vi møter geometriske former i norske vevde trimmer på spanske kirke-klede i tillegg til vikingtids klær fra den baltiske regionen. Dobbelvev og langbunkeknuter fra Norden kan ha blitt funnet igjen i Tyrkia. Vikingtidens håndverk i sølvtråd kan også ses i samiske tradisjoner i dag, inkludert i regionene i moderne Nord-Russland. ⁷⁵ Det er med andre ord mange trekk som går igjen i flere ulike kulturer og områder.

I tillegg til stil og mønster var farge svært viktig. Tekstilene var ofte farget slik som tekstileksemplene i Gokstadgraven i Norge; datert til rundt 900 e.Kr., hvor det var et variert utvalg av tekstiler som var godt bevarte. Det inkluderte også et utsøkt broderi i silke og gull, samt rester av et skipstelt. ⁷⁶ Broderiet fra Gokstad former et blomstermønster gjort i en kombinasjon av gulltråd med silkekjerne og tråder laget av ren silke. Spor av rød farge er fortsatt synlig på tråden brukt til å holde gull lamellen nede i broderiet, og det er også spor etter rød farge på tekstilen tilknyttet skipet. ⁷⁷ Gjennom prøver av materialene kommer Lucejko, Vedeler og Degano fram til at det er ulike mengder komponenter i fargematerialet noe som tyder på at ulike oppskrifter ble tatt i bruk for å få ulike nyanser av farger på

---

⁷⁴ Brandt mfl., «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials», 11.

⁷⁵ Larsson, «Viking Age Textiles», 182.

⁷⁶ Jeannette Jacqueline Lucejko, Marianne Vedeler, og Illaria Degano, «Textile Dyes from Gokstad Viking Ship's Grave», *Heritage* 4, nr. 3 (8. september 2021): 2279–86, <https://doi.org/10.3390/heritage4030129>.

⁷⁷ Lucejko, Vedeler, og Degano, Textile Dyes from Gokstad Viking Ship's Grave, 2279.

silkestråden.⁷⁸ Applikasjonen av ulike ekstraksjonsmetoder samt sensitive og selektive analytiske teknikker tillot dem å finne: «madder-type dyestuffs used to dye both a red-and-white/ undyed striped woolen cloth used as tent or sail, and for coloring a delicate embroidery of silk and gold».⁷⁹ Farging av tekstiler er en komplisert prosess og det er mye informasjon å hente om farging av ulike materialer, fra hvilke materialer som ble farget og hvilke farger som ble brukt. Dette er ikke noe vi skal gå så mye mer inn på, men det er verdt å kort nevne at å farge tekstilene i eksklusive farger kunne øke verdien kraftig. Noe vi kan illustrere ved å se på silken i det bysantinske imperiet.

Det bysantinske imperiet arvet ressurser fra det romerske imperiet som gjorde at de ble rikere til tross for at de var mindre og svakere som imperium. Årsaken til dette var at de utnyttet silken og lilla farge istedenfor å la det være fri tilgang på den dyre lillafargen slik romerne gjorde. Bysantinerne utviklet en silkeindustri under statlig monopol og bruken av lilla farge ble eksklusiv og assosiert med imperiets innflytelse.⁸⁰ Dette resulterte i at: «The Byzantine rulers clung to their purple silk monopoly so firmly that Christians outside the Empire never learned the technology of making the purple dye».⁸¹ Når Konstantinopel falt til tyrkerne i 1453 hadde fargeteknikken blitt mistet og som konsekvens måtte den romerske kirken endre fargen på plaggene til kardinalene fra lilla til skarlagensrød.⁸² Med dette eksempelet ser vi helt tydelig hvordan fargestoff kunne ha stor innflytelse i perioden. I Skandinavia var tilgangen på farget silke begrenset, og silken var tilsynelatende også av lavere kvalitet enn den som fantes østover noe som ville gjort den mindre verdt i øynene til en som kom østfra. Likevel viser dette eksempelet mye når det kommer til tekstiler og hvordan tekstiler kan få innflytelse ut fra deres egenskaper, som farge eller gyllent utseende.

En av de største samlingene av tekstiler og tekstilredskaper fra vikingtiden er fra Osebergfunnet. Der ble det funnet vever, veveredskaper, håndteiner, brikker til brikkevev og mye mer. Dette ble funnet sammen med deler av en billedvev. De mange bevarte delene av tekstilene viste høyt håndverksmessig nivå og var knyttet til ulike områder i Europa. Silkestrimler var en del av funnet.⁸³ Thor Ewing påpeker at Osebergdronningen trolig ikke ville ha tatt del i ordinær veving og at: «Braids and tapestries were probably the textile art

---

⁷⁸ Lucejko, Vedeler, og Degano, *Textile Dyes from Gokstad Viking Ship`s Grave*, 2284.

⁷⁹ Lucejko, Vedeler, og Degano, *Textile Dyes from Gokstad Viking Ship`s Grave*, 2285.

⁸⁰ Liu, *The Silk Road in World History*, 74.

⁸¹ Liu, *The Silk Road in World History*, 92.

⁸² Liu, *The Silk Road in World History*, 92.

⁸³ «Tekstilene», *Oseberg vikingarv* (blog), åpnet 27. september 2022,

<https://osebergvikingarv.no/osebergskipet/osebergfunnet-kort-fortalt/tekstilene/>.

particularly favoured by the rich».⁸⁴ Han sier også at det er lite bevis for brikkeveving utenfor høy-statusgraver i kontekst av vikingtidsgraver i Skandinavia, og de overlevende båndene inkluderte ofte tråder av silke og edelt metall.⁸⁵

Som vi har vist var det populært i vikingtiden å produsere dekorative kantbånd og brikkebånd til klær, noen ganger i silketråd, gull og sølv.⁸⁶ Slike har ikke bare blitt funnet i Oseberg, men flere andre steder i Skandinavia blant annet Birka i Sverige og Mammen i Danmark. Dette er funn vi kommer mer inn på om litt.

Dekor

Silke ble ofte brukt som dekor og i denne delen skal vi komme inn på hvordan. Oftest ble de brukt til å dekorere klesplagg, og flere brosjer har blitt funnet med rester av silke og deler av lin fra plagget de har vært festet på.⁸⁷ Inga Hägg har observert at brosjer ofte hadde et formet eller skreddersydd plagg av silke eller pels; over seg eller tilknyttet, som hun mener best kan beskrives som en kaftan heller enn et sjal.⁸⁸ Det er derfor naturlig å anta at dekorative elementer som silke eller pels ble kombinert med brosjer og brukt sammen med dem. Dette sier oss mye om hvordan silken ble brukt siden hvor det ble plassert hadde betydning for hvordan det ble oppfattet, og hvor lett det var å få øye på når man bar det.

Bruk av silke på plaggene i seg selv kan utdypes ved å se på flere eksempler. I grav Bj.739 i Birka ble det funnet en flott kjortel dekorert med silke og svært rikt og verdifullt flettverk på, dette ble først av Agnes Gejer tolket som et mannsplagg, men Hägg demonstrerte senere at det trolig tilhørte et kvinneplagg.⁸⁹ Dette viser at skjorter ofte var pent dekorerte, noe som gjaldt både for manns og kvinneplagg. Et eksempel på et plagg for en mann er grav Bj. 944 fra Birka, hvor det også ble funnet silkedekor og silkefletter på restene av en linskjorte. En skjorte som ble brukt under en kaftan, men som helt tydelig var dekorert for å vises frem.⁹⁰

Gravfunn Bj.944 fra Birka bærer en slik kaftan som Hägg refererer til. Kaftanen i grav Bj.944 var laget av lin og bar en silkekant.⁹¹ Denne kaftanen var et eksempel på en mer ordinær form, for det fantes kaftaner som var svært eksklusive. For eksempel ble et par sølvbroderte

---

⁸⁴ Ewing, *Viking Clothing*, 147.

⁸⁵ Ewing, *Viking Clothing*, 147.

⁸⁶ Ljungkvist, «Handicrafts», 188.

⁸⁷ Ewing, *Viking Clothing*, 62.

⁸⁸ Ewing, *Viking Clothing*, 29.

⁸⁹ Ewing, *Viking Clothing*, 29.

⁹⁰ Ewing, *Viking Clothing*, 79.

⁹¹ Ewing, *Viking Clothing*, 109.

mansjetter og en krave fra en silkekaftan fra det tiende århundre funnet i en kongelig gravplass i Valsgårde i Sverige i grav 12 og 15. Dette viser en kaftan av en helt annen kaliber.⁹² Kaftaner i seg selv er kjent fra Østen og skandinaviske eksempler har trolig stammet fra dem. Derfor er det slik at: «Whilst the caftan was certainly worn in Viking Scandinavia, it is possible that it was never completely naturalised there, and that finds of caftans represent links of gift, trade and travel with the eastern Rus».⁹³ I grav Bj. 716 og 1074 er kaftaner brukt med belte og dette beltet er dekorert med beslag av orientalsk stil som kan ha blitt laget i Kiev.⁹⁴

En annen form for dekor er på hatter. I sagaene blir hatter av skinn og pels nevnt og slike hatter kan ha vært dekket av lin, ull eller silke. Noe Ewing viser til ved å trekke frem hvordan det i Birka har blitt funnet gull eller sølv kant på pannen til mer enn et dusin mannsgraver: «sometimes with the fragmentary edge of a piece of silk cloth still attached».⁹⁵ Disse fragmentene er kompatible med rekonstruksjoner av ulike hodeplagg fra tidsperioden. Den fineste av hattene så ut til å ha vært *gerzkr hattr* eller russisk hatt, som i sagaene blir brukt av en karakter som var iøynefallende kledd. I Njåls-saga ble russiske hatter gitt som kongsgaver.⁹⁶

Brikkeveving

Brikkeveving er en gammel teknikk for å lage kantbånd som hovedsakelig ble brukt til å dekorere kantene av ulike plagg som skjorter, hatter og kaftaner. Brikkebånd kunne også brukes som bånd rundt hodet eller dekorere plaggets hoveddel.⁹⁷ De første brikkebåndene funnet i Skandinavia dateres til kort tid før vår tidsregning. I begynnelsen var teknikken enkel, men innen det femte århundret hadde den blitt mer avansert og kompliserte vevteknikker ble benyttet. Dette kan illustreres ved hjelp av funn fra to høvdingegraver i Norge, Enebø-Eide og Snartemo, hvor det er kantbånd dekorert med dyrefigurer i geometrisk mønster. Det første brikkevevde brokadebåndet dukket opp rundt det femte århundre i Nord-Europa. Brokadematerialet bestod av «flat metal strips wound around a silk core, (of gold) but also samples

---

⁹² Ewing, *Viking Clothing*, 108.

⁹³ Ewing, *Viking Clothing*, 108–109.

⁹⁴ Ewing, *Viking Clothing*, 109.

⁹⁵ Ewing, *Viking Clothing*, 118.

⁹⁶ Ewing, *Viking Clothing*, 119.

⁹⁷ Ewing, *Viking Clothing*, 147.

with solid silver brocade are known». ⁹⁸ Det finnes godt bevarte eksempler på begge typer fra Birka i Sverige og Mammen i Danmark. Det er med andre ord eksempel på brikkebånd fra hele Skandinavia.

Det er tydelige overlapp og koblinger mellom det som er funnet av brikkebånd i Norden og utenfor. Ikke bare inneholder flere av brikkebåndene silke som vi har etablert at var et viktig handelsprodukt og en indikator på kontakt, men båndene hadde også mønstre som likner de som kommer utenfra Skandinavia. ⁹⁹ Dette tyder på både handel og kontakt fra Skandinavia og østover, noe vi kommer nærmere inn på i neste kapittel.

I Oseberggraven, er det funnet fragmenter av 15 importerte silkestoffer vevd med en mønsterbinding som ble brukt i hele det første årtusen av vår tidsregning. ¹⁰⁰ Disse stoffene var delt inn i 110 biter og flertallet av dem kan ha kommet fra områder i Sentral-Asia, og et mindretall fra det østlige middelhavsområdet. Til sammen utgjør de omtrent åtte meter pyntebånd, så det er ikke snakk om stort volum. ¹⁰¹ Silkefragmentene som er funnet i Oseberg var klippet i mindre biter, men det er usikkert om de ble overtatt i det formatet eller om de har blitt klippet opp og gjenbrukt. Mønstrene kan ha hatt spesiell betydning i områdene de ble produsert, men det at de ble klippet opp og at noen stoff ble brukt med baksiden ut: «underbygger tanken om at silkestoffenes farge og kvalitet var viktigere enn mønsteret for vikingene». ¹⁰² Silkebåndene dannet former og figurer da de ble funnet, med det kan vi se for oss at folk lagde egne mønstre eller border med silkebåndene som så ble tatt i bruk på hjemmeproduerte drakter. ¹⁰³

Osebergstoffene skiller seg fra silkefragmentene som er funnet i Birka som vi snart kommer inn på. Årsaken til at det skiller seg ut er at det førstnevnte funnet utgjør en heterogen gruppe som kan deles i minst tre undergrupper, mens den andre er fra en homogen gruppe. Dette vil si at de stykkene som er funnet fra Oseberg kan antas å ha vært produsert til ulik tid og på forskjellige steder. For eksempel kan de ha blitt kjøpt inn fra et sted der det er mange stoffer

---

⁹⁸ Lisa Ræder Knudsen, «Ancient Running Animals: Tablet-woven borders from China and Norway», i *Global Textile Encounters*, red. Marie-Louise Nosch, Zhao Feng, og Lotika Varadarajan (Oxford og Philadelphia: Oxbow Books, 2014): 38.

⁹⁹ Knudsen, «Ancient Running Animals», 37–47.

¹⁰⁰ Åse Eriksen, «Med silke til Valhall. En studie av mønster og vevemetoder», *Viking* 80 (10. september 2017): 39, <https://doi.org/10.5617/viking.5471>.

¹⁰¹ Eriksen, «Med silke til Valhall», 41.

¹⁰² Eriksen, «Med silke til Valhall», 46.

¹⁰³ Eriksen, «Med silke til Valhall», 46.

av ulik kvalitet.¹⁰⁴ Dette viser at reise har funnet sted for å få tak i materialet, men hvor lange disse reisene var er vanskelig å si.

For å få en ide kan vi se på Lise Ræder Knudsens tekst som går inn på hvordan det tilsynelatende er en kobling mellom brikkevevde kantbånd fra Fort Miran nær silkeveien i vest-Kina og kantbånd fra Enebø-Eide i Gloppen, Norge.¹⁰⁵ Kantbåndene har såpass mange detaljer til felles at det ifølge henne frister å se etter en kobling. De har begge geometriske dyredesign hvor begge bruker samme tekniske løsninger for å gjenskape detaljer som øyne, form på ben og fremheving av dyrenes form noe som ikke er lett å oppnå.¹⁰⁶ Enebø-Eide båndet er i blått med røde dyr og er laget i saueull, kvaliteten på ullen og andre tekstiler fra graven viser at det er hjemmelaget, altså produsert i Norge.¹⁰⁷

Snartemograven er et annet eksempel fra Norge på en høvdingegrav hvor det ble funnet bånd fra det femte århundre med geometriske mønstre. Dette mønsteret ble laget med nesten samme teknikk som kantbåndet fra Fort Miran og liknet i tillegg.¹⁰⁸ Tekstilene fra Snartemo bar svastikasymboler som gjorde det spesielt aktuelt under andre verdenskrig. I et innlegg legger Vestagdermuseet vekt på dette funnet i et eksempel på kulturminnenes rolle og hvordan hvem som eier fortellingen avgjøres av oss. Okkupasjonsmaktene ønsket å få tak i Snartemofunnet for å styrke sin ideologi, noe de ikke lyktes med. Allikevel endret det synet på symbolet. Symbolet i seg selv er viktig fordi det forteller historien om livet i folkevandringstiden, brukt både i bruksgjenstander, smykker og annet.¹⁰⁹ Det viser hvordan et symbol som er mest kjent fra India og store deler av Asia kunne nå så langt nord i perioden til og med før vikingtid.

Knudsen så som nevnt på en tilsynelatende kobling mellom Fort Miran og Enebø-Eide. Hvorvidt det er mulig å si at det er en kobling er vanskelig, men at en parallell utvikling har forekommet er sannsynlig. En annen antakelse kan bygge på at møtet mellom teknikker ble til som følge av handelsruter og langstrakte koblinger. I den forstand at mange ulike materialer og teknikker ble utviklet tusen kilometer unna, men fant veien til andre enden av verden. Som

---

¹⁰⁴ Eriksen, «Med silke til Valhall», 42

¹⁰⁵ Knudsen, «Ancient Running Animals», 37–47.

¹⁰⁶ Knudsen. «Ancient Running Animals», 45.

¹⁰⁷ Knudsen, «Ancient Running Animals», 45.

¹⁰⁸ Knudsen, «Ancient Running Animals», 45.

¹⁰⁹ Gunhild Aaby, «Om fred, ansvar og beslutninger», *Vest-Agder-museet* (blog), 7. mai 2021, <https://www.vestagdermuseet.no/om-fred-ansvar-og-beslutninger/>.

hun sier: «the fact that silk came to Northern Europe via the Silk Routes could indicate that techniques, patterns and artefacts also travelled in the opposite direction. »¹¹⁰

I Norden er det i stor grad funn fra Sverige som knyttes til Østen, da folk i områdene som utgjør Sverige hadde enklest tilgang til og mest aktivt brukte rutene østover. I motsetning til norske og danske folk som i større grad dro nord, sør eller vest. Noen tekstiler ble til og med produsert i Birka selv, samtidig som flere ble importert. Silkestoffene som har blitt funnet er spesielt interessante på grunn av måten silken er brukt. Det er eksempelvis et silkestoff med uspunne silkestråder med: «ground weave [in] tabby with geometric patterns», hvor det var gull på toppen av silken.¹¹¹ Trolig er opprinnelsen til stoffet Kina. Andre silketekstiler fra samme grav har annen kvalitet og er laget med andre teknikker som er mer vanlige og sannsynligvis fra Bysants.¹¹² Alle tekstilstoffene er fra en rik kammergrav (grav 944) datert til andre halvdel av det tiende århundre. Det er en mannsgrav og mannen gravlagt der fikk også med seg andre eksklusive gjenstander, som en lang kniv, et sverd, en hest og hesteutstyr. Flere av objektene kategoriseres som med sterk sør-østlig tilknytning.¹¹³

Eksempler fra Danmark er de to kvinnegravene i Hvilehøj og Hørning, begge fra slutten av 900-tallet. Analyser av små tekstilfragmenter har vist at sølv og gullstråder forekommer oftere enn antatt i tekstiler fra vikingtiden, og i de to gravene i Hvilehøj og Hørning har funn av silke blitt konstatert.¹¹⁴ I Hvilehøj er det strimler av silke med sølvtrådemønster, og et mønstervevd brikkevevd bånd fra Hørning er fremstilt utelukkende av silke.¹¹⁵ Disse tekstilfunnene viser at fint forarbeid i tekstiler med gull og sølvstråder, mønstre og fargede klær forekommer i danske graver fra vikingtiden. Ifølge Anne Hedeager Krag og Lise Ræder Knudsen Trolig var det mer utbredt enn det har vært antatt. Begge funnene viser bånd som er fremstilt av importerte materialer, og metodene til å strekke materialet virker oppfinnsomme og uensartede. Det er derfor ifølge dem grunn til å anta at båndene ble vevd lokalt med importerte materialer og anvendt som statussymbol for rike kvinner.¹¹⁶

Et annet eksempel fra Danmark er den kjente mannsgraven fra Bjerringhøj i landsbyen Mammen i Danmark. Mannen i denne graven hadde dyrebare klær i ull, med dekorasjoner i

---

¹¹⁰ Knudsen, «Ancient Running Animals», 46–47.

¹¹¹ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 78.

¹¹² Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 78–80.

¹¹³ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 80.

¹¹⁴ Anne Hedeager Krag og Lisa Ræder Knudsen, «Vikingetidstekstiler: Nye oppdagelser fra gravfundene i Hvilehøj og Hørning», i *Nationalmuseets Arbejdsmark* (København, 1999), 161.

¹¹⁵ Krag og Knudsen, «Vikingetidstekstiler», 168.

¹¹⁶ Krag og Knudsen, «Vikingetidstekstiler», 168.

silke, sølv og gulltråd.¹¹⁷ Den kompliserte vevstrukturen til båndene, den spunne gullbrokaden i tillegg til ekstra brokadetråd av grov silke som er vevd enkeltvis, gjør at de ikke bare skiller seg fra båndene i Birka gravene, men også fra andre brikkevevde bånd. Margrethe Hald som publiserte Mammen tekstilene er av den oppfatning at de er danske produkter vevd med importerte materialer siden teknikkene, motivene og stoffene er vanlige for danske funn. Det er de dyre og sofistikerte produktene av gull og silke som utvilsomt må ha kommet utenfra.¹¹⁸

I Båtgraven i Valsgårde i Oppland, Sverige har det også blitt funnet broderier med dyrebare metaller som sølv på silke. Det som ble funnet ser ut til å ha vært en krage eller muligens ett par mansjetter eller liknende, tilhørende en mannlig kriger som ble gravlagt med sin hest. Flere anheng med sølv-tråd ble også funnet.¹¹⁹ Broderier av liknende slag kan ses på klærne til mannen begravet i gravhaugen i Bjerringhøj i Mammen som er nevnt over.¹²⁰

Birkagravene utgjøres av ca. 1100 graver, hvor en gruppe av dem er mannsgraver som inneholder varierende mengde silketekstiler, broderier og trim i gull og sølv, bronse og blyknapper, beltespenner, og brikkevevde bånd med brokade av gull og sølv. Ifølge Cathy Ostrom Peters kan Birka som følge av de eksotiske funnene kalles: «the Silk Road of the North».¹²¹ Hennes overbevisning er at det var en reel sjanse for at tekstilene og trimmene funnet i Birka viser tegn på tidlig handel og reise fra Skandinaver østover.¹²² Det er kun rundt ti mannsgraver som ikke har noe eksotisk preg, og dermed inneholder totalt 90 prosent av gravene i Birka rester av gjenstander som var fremmede for Vikingtidens produkter i området. Dette viser hvor viktig Birka var som internasjonal handelsby og muligens som destinasjon for utenlandske handelsmenn.¹²³ Deler av brikkevevde bånd ble funnet i rundt 60 av 170 graver med tekstilfunn, både i kvinne og mannsgraver. Det var ingen forskjell på de brikkevevde båndene ut ifra kjønn annet enn eventuell plassering på antrekket. Alle båndene var utført med brokadeveving med metalltråder slik som i de foregående eksemplene på bånd

---

¹¹⁷ Charlotte Rimstad mfl., «Lost and Found: Viking Age Human Bones and Textiles from Bjerringhøj, Denmark», *Antiquity* 95, nr. 381 (juni 2021): 736, <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.189>.

¹¹⁸ Cathy Ostrom Peters, «The Silk Road Textiles at Birka: An Examination of the Tabletweoven Bands», i *Textile Society of America Symposium Proceedings* (408, 2002): 8 - 9, <https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/408/>.

¹¹⁹ Larsson, «Viking Age Textiles», 182.

¹²⁰ Rimstad mfl., «Lost and Found», 736.

¹²¹ Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 2.

¹²² Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 4.

¹²³ Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 4.

fra Valsgårde og Mammen. De fleste båndene hadde attpåtil flere ulike mønstre på samme bånd.¹²⁴

Båndene var vevd med en renning som enten var fullstendig av silke eller av en kombinasjon mellom silke i ytre lag av varpingen og naturfiber i indre som har råtnet over tid. Det er også i tillegg brokade veft av enten gull eller sølv, kombinasjoner av gull og sølvtråd har blitt brukt i samme bånd i to av tilfellene fra Birka. Trolig var de vevd i flerfarget silke ifølge Agnes Geijer; som dokumenterte tekstilfunnene fra Birka i 1938, selv om de nå er solid brun.¹²⁵ Det er kontrovers rundt opprinnelsen til båndene, men flere heller mot at båndene er importert. Geijer reviderte sin konklusjon i 1979 og kom fram til at de kom fra Bysants via Russland basert på materialer og vevstruktur.¹²⁶

Billedvev

Andre måter materialene ble brukt på var gjennom veving av bilder. Billedvever ble i sagaene brukt til å pryde viktige hus når en stor feiring skulle holdes.¹²⁷ Thor Ewing legger vekt på hvordan de billedvevene som har blitt funnet har tilknytning til statusgraver. Han illustrerer dette ved å referere til hvordan den legendariske prinsessen Guðrun i fellesskap med en annen prinsesse vever sammen på en billedvev i det islandske diktet *Guðrúnarkviða II* fra middelalderen. Han viser også til at billedvever har blitt funnet i kongelige graver fra Vendel perioden i Valsgårde, Sverige og på Karmøy i Norge. To fragmenterte billedvevrester har blitt funnet på Birka og eksempler fra Skog og Överhogdal i Sverige: «probably represent the art as it was practised at the close of the Viking Age».¹²⁸

Billedvevene ble laget med ulike materialer, noen av dem ble laget med hemp, lin eller brennesle. Noe de går inn på i artikkelen til Skoglund, Nockert og Holst hvor veggheget eller teppet i Lomen i Norge, Överhogdal og Marby i Sverige blir undersøkt gjennom tekstilprøver og viser spor etter hemp, lin og brennesle.¹²⁹ Ewing beskriver billedveven i Överhogdal nærmere og trekker frem billedveven fra Skog som har flere likhetstrekk. De er begge vevd med linstriper like under 35 cm brede, og for å skape et mønster ble farget ullgarn surret rundt renningstråden under vevingen, en teknikk kalt *Soumak*. I forhold er Osebergtekstilene

---

¹²⁴ Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 4–5.

¹²⁵ Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 4–5.

¹²⁶ Peters, «The Silk Road Textiles at Birka», 5–7.

¹²⁷ Ewing, *Viking Clothing*, 151.

¹²⁸ Ewing, *Viking Clothing*, 149.

¹²⁹ Skoglund, Nockert, og Holst. «Viking and Early Middle Ages Northern Scandinavian Textiles Proven to be made with Hemp», 2 – 4.

smalere siden de kun er 16 til 23 cm brede, bruker soumak kun til å skape kontur av figurene, som deretter er fylt igjen med farget brokade. Ewing sier selv at: «the examples from Skog and Överhogdal are pure soumak, but all of these tapestries use a bold outline, with a contrasting colour for infill. »¹³⁰

En annen forsker som tar for seg temaet billedvever er Ulla Mannering. Hun analyserer kostymer med utgangspunkt i ikonografi og de tekniske likhetene mellom billedvevene fra Oseberg, Rolvsøy, Överhogdal, Rennebu og Skog. Det er nemlig figurer på vevene som i varierende grad kan være nyttige for kostymeanalyse.¹³¹ I Skandinavia har minst ni billedvever av varierende størrelse og tilstand av bevaring blitt funnet. Fire av dem har blitt datert til vikingtiden, disse er funn fra Oseberg, Rolvsøy og Grønhaug i Norge, samt Överhogdal i Sverige.¹³² Produksjonen av de ulike billedvevene knytter dem sammen over tid. For eksempel er de fra Oseberg og Rolvsøy skapt i en brokadeteknikk med konturer omrisset av soumak tråd. 21 ulike mønstre er benyttet på Oseberg fragmentene.¹³³

Vi har allerede i korte trekk beskrevet deler av billedveven fra Oseberg, men som følge av dets betydning i vikingtidskontekst er det naturlig å gå enda litt mer inn på temaet. Det vi kan si om Osebergfunnet er at det er en skipsgrav gravd ut i 1904 som er dendrokronologisk datert til AD 834. Blant objektene funnet graven er det flere fragmenter av billedvever rike på detaljer. Totalt er det 25-30 små og store fragmenter av vevene som er bevart.¹³⁴ Analyse av tekstilmaterialet fra Oseberg viser at ull og lin sannsynligvis ble brukt for å lage dem. Noe som støttes med at teppet har åpne felter hvor innslagsmaterialet har gått i oppløsning og forsvunnet, dette er typisk for stoff laget med vegetabiliske materialer. Tekstilene i seg selv viser at det fantes spesialisert kunnskap om materialer og håndverk som hadde blitt utviklet og spesialisert. Det var med andre ord ikke rent praktiske gjenstander som ble laget.¹³⁵ De lange remsene av tekstilrester viste små figurer som dannet tablåer eller scener og slike billedtepper ble ofte vanligvis brukt til å dekorere vegger i haller og rikmannsstuer i middelalderen. Ifølge Marianne Vedeler skulle de: «fortelle historier både om faktiske

---

¹³⁰ Ewing, *Viking Clothing*, 151.

¹³¹ Mannering, *Iconic Costumes*, 123–124.

¹³² Mannering, *Iconic Costumes*, 123–124.

¹³³ Mannering, *Iconic Costumes*, 123–124.

¹³⁴ Mannering, *Iconic Costumes*, 124.

¹³⁵ Eriksen, «Med silke til Valhall. En studie av mønster og vevemetoder», 46.

hendelser og om myter og livsvisdom». ¹³⁶ Flere av fragmentene fra Osebergfunnet ble illustrert av Sofie Krafft, hun rekonstruerte også mønstre fra billedveven. ¹³⁷

2.4 Silkens posisjon i forhold til andre tekstiler

I dette kapitlets første del kom vi først inn på hvordan tekstiler kan brukes som kilder og hvordan dette påvirker hva vi kan finne ut om dem. Videre fulgte informasjonen om materialene i seg selv og hvilke som var tilgjengelige i Skandinavia spesielt. De viktigste og mest tilgjengelige materialene i Skandinavias vikingtid var naturmaterialer, lin og ull. Disse ble brukt til å dekke de mest grunnleggende behovene for tekstiler og var derfor helt nødvendige i folks hverdag. I tillegg til disse fantes silke som fylte en annen rolle som statussymbol, og pels som ble ansett som det beste materialet å bytte mot silke, og som også var viktig for å dekorere klesplagg.

Silke kom langveis fra og ble produsert i områder omkring Persia og Bysants, samt i Kina og India. Silken hadde en rik tradisjon og ble brukt til mange ulike formål, fra diplomatiske gaver til valuta. I Skandinavia tyder arkeologiske funn på at silke er mest assosiert med klær og dekor, spesifikt brikkebånd og billedvever. Dette skyldes nok at tilgang til silke var begrenset som følge av strenge restriksjoner i tillegg til at det var dyrt å få tak i. Som det allerede har blitt nevnt var det for det meste mindre biter med silke som ble tatt i bruk, i motsetning til i Øst-Asia hvor enkle silketekstiler var så utbredt at det kunne brukes som betalingsmiddel.

Larsson trakk fram hvordan silke ble inkorporert i arbeidet, men at det av økonomiske årsaker ble kuttet opp i mindre deler. Dette forklarer hvorfor silke i hovedsak ble brukt til å lage dekorasjoner på klær, noe Jóhanna Katrín Friðriksdóttir oppsummerer godt med beskrivelsen:

opulent glistening silk traded from Byzantium was cut up into smaller pieces which were sewn onto the edges of sleeves and collars, both decorating and reinforcing the garment, and colourful tablet-woven ribbons, sparkling with silk, gold and silver threads, added oomph to any dress. ¹³⁸

Silke ble altså brukt for å legge til interessante detaljer som både illustrerte skjønnheten til materialet i seg selv og rikdommen og makten til bæreren av plagget.

---

¹³⁶ Marianne Vedeler, *Oseberg - De gåtefulle billedvevene* (Oslo: Spartacus forlag AS/ Scandinavian Academic Press, 2019): 16.

¹³⁷ Sofie Krafft, *Fra osebergfunnets tekstiler: fragmenter av billedvev og silkestoffer med rekonstruerte mønstre*, Norsk lokalhistorisk institutt (Oslo: Dreyer, 1955), https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011011705045.

¹³⁸ Friðriksdóttir, *Valkyrie: The Women of the Viking World*, 89.

Årsaken til at silke skilte seg ut fra de andre materialene var dets gygne kvalitet, den økonomiske faktoren og det at det var langreist. Vi kan illustrere dette ved at høvdingene imponerte folk ved å samle gjenstander fra steder som området rundt Rhinen, Egypt, India og Kina. Gjenstandene kunne være alt fra vin til mynter, smykker, silke, gull og sølvskatter fra kirker i Vest-Europa. Deres funksjon var å vise høvdingens rikdom på en klar og synlig måte samtidig som høvdingene tilbød sine nærmeste venner å ta del i rikdommen ved å se den eller gjennom gavegiving.¹³⁹ Det kom også gjenstander på fredelig vis via handelsruter i Øst-Europa, mens andre var tyvegods slik som for eksempel silkekragen og silkemansjetter funnet i Valsgårde i Sverige som ble nevnt tidligere. Disse gjenstandene var brodert med sølvtråder på en måte som minner om vest-europeisk kirkelig kontekst. Det har ledet til konklusjonen om at de sannsynligvis var del av de liturgiske klærne til en biskop eller annen kirkelig tilknyttet person.¹⁴⁰

At silke sidestilles med andre dyrebare gjenstander, viser hvilken rolle materialet hadde. Det var ikke et rent bruksmateriale. Det har egenskaper som gjør at det skiller seg ut; dets gygne og skinnende kvalitet, noe som gjør at det ofte har dukket opp i brikkevevde bånd i kombinasjon med gull eller sølvtråder. Dermed tyder det på at silke hadde mye å si når det kom til å definere status og posisjon, men dette kommer vi videre inn på i neste kapittel. Forskjellene i bruk av materialene kan dermed brukes som grunnlag for sosial analyse. De sier noe helt tydelig om de sosiale forskjellene mellom mennesker i og med at det ikke var alle som kunne få tilgang til dem eller bruke dem.

Dette var gjengangere også når det kom til brikkebånd og billedvever, som eksemplene indikerer var silke ofte brukt i kombinasjon med sølv og gull eller det dukket opp i avansert håndarbeid. Det kan også indikeres ved å se på kvaliteten til billedvever for de er ofte funnet i rike graver og som Ewing sier er det derfor sannsynligvis er slik at å veve slike bilder ble ansett som en aktivitet for de av høyere rang i samfunnet. Brikkebånd og billedvever viser oss den mest utbredte formen for silkebruk hvor silken tilfører detaljer som gjør dekoren mer interessant og tydeliggjør status og innflytelse gjennom implikasjonen bak. Indirekte viste silkebruk at personen hadde råd til å anskaffe seg det dyrebare materialet og derfor var betydningsfull.

---

¹³⁹ Anders Winroth, *The Age of The Vikings* (Princeton: Princeton University Press, 2014), 10.

¹⁴⁰ Winroth, *The Age of The Vikings*, 121.

Kapittel 3 – Kontakt østover med silke som eksempel

Vi har tidligere vært inne på materialene som var tilgjengelige i Skandinavia og deres bruksområder. Silke var et materiale som kom langveis fra, noe vi kort nevnte i delen om silke som materiale i forrige kapittel. Silken hadde særskilte egenskaper og ble sparsomt brukt i Skandinavia i motsetning til opprinnelseslandene. Med utvikling av handelsbyer kom silke til Skandinavia gjennom utveksling av varer og ble inkorporert i tekstilarbeidet, men hvordan gikk dette til?

Vi vet at silke kom østfra. I Bysants i det niende og tiende århundret var produksjonen av silkestoffer i hovedsak drevet innenfor veggene til hovedstaden Konstantinopel. Til tross for reguleringer i produksjon og salg av silke; spesielt rettet mot produkter av høy kvalitet, så fant en stor andel silke veien nord og vest fra det bysantinske imperiet.¹⁴¹ Dette ledet til at rus-folket når de entret byen ble nektet tilgang til slike silker: «they shall not have the right to buy silk above the value of fifty bezants. Whoever purchases such silks shall exhibit them to the imperial officer, who will stamp and return them».¹⁴² Årsaken til reguleringene var at silkeproduksjon i seg selv ble et viktig grunnlag for makten til bysantinske ledere.¹⁴³ Det same gjaldt for lederne i Kina. Bysantinsk silke ble begrenset av salgsreguleringer og keiserens monopol på den beste silken, mens silke fra Tang dynastiet i Kina var begrenset av restriksjoner fra kinesiske myndigheter.¹⁴⁴

Muslimskprodusert silke derimot ble ikke begrenset på samme vis. Dette ledet til at teknologien bak produksjonen av silketråd fra silkeormer i slutten av det åttende århundret hadde spredt seg fra Sentral-Asia til Midøsten, Nord Afrika og sørlige deler av muslim-kontrollerte Spania.¹⁴⁵ Det var med andre ord flere muligheter for å skaffe seg silke selv om det fantes restriksjoner. Dessuten fantes det billigere silke som ikke var av like høy kvalitet som ble videresolgt fra Bysants og Kina i kontrollerte former.

Med dette som utgangspunkt er det enklere å se for seg hvordan folk i Skandinavia kan ha fått tak i silke, men det er fortsatt flere spørsmål som er igjen i forhold til avstand og hvorfor de ble involvert i byttehandel som var så langstrakt i utgangspunktet. For å få en enda bedre forståelse skal vi se på det skandinaviske folk sine liv, reiser østover og arabiske beretninger

---

¹⁴¹ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 97.

¹⁴² Samuel Hazzars Cross og Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor, red., *The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text* (Cambridge, Massachusetts: Mediaeval Academy of America, 1953): 75.

¹⁴³ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 97.

¹⁴⁴ Liu, *The Silk Road in World History*, 93.

¹⁴⁵ Liu, *The Silk Road in World History*, 93.

som forteller om kontakt med nordlige folk som levde lenger øst. Dette vil forhåpentligvis gi et bedre svar på hva slags kontakt som forekom mellom folk i Skandinavia og folk som levde lenger øst, samt hva slags dokumentasjon vi har for at slik kontakt forekom. Til slutt vil vi gå inn på silke som handelsvare som summerer opp poengene vi har funnet underveis.

3.1 Nordiske folk sine liv og reiser

For å forstå hvordan nordiske folk, beskrevet som vikinger, kan knyttes til silke må vi belyse aspekter som handelsveiene, forhandlingspartene og hvor de ulike handelspartene kom fra. Det er også nødvendig å ha en generell forståelse for hvem vi kaller vikinger og hvordan de opererte. Selve substantivet *viking* er et nøytralt begrep som refererte til det å reise utenlands og ta del i et utvalg aktiviteter som ikke nødvendigvis var avhengige av hverandre, slik som plyndring og handel.¹⁴⁶ De vi kaller vikinger er forstått som folket som holdt til i Skandinavia og Nord-Europa, hvor de var kjent som utforskere, handelsmenn og krigere, de raidet og koloniserte mange ulike områder i slutten av det åttende århundre, inntil tidlig i det 11. århundre. De var aktive både i Europa og østover.¹⁴⁷ En samlebetegnelse vi kan bruke for dem er nordmenn eller nordiske folk. I denne teksten brukes beskrivelsene skandinaver, nordiske folk eller folk fra nord for å beskrive de som holdt til i det som i dag er Norge, Sverige og Danmark under vikingtiden.

Vi vet at nordiske folk i hovedsak reiste med båt og at de reiste oppetter elvene, noe som går igjen i de fleste kildene vi har om dem. Båtene de brukte til å reise oppover elvene ble vanligvis rodd inntil sent syvhundretall eller åttehundretallet når seil først ble introdusert i Skandinavia. Seilene i seg selv gjorde kryssing av hav enklere.¹⁴⁸ Dette førte til at selv om det foregikk utvikling som gjorde reisene enklere å gjennomføre, så var livet til nordiske folk i stor grad landlig med en sosial struktur bestående av hushold som bodde i tradisjonelle langhus.¹⁴⁹ De reisene som fant sted krevde mange ressurser og de kunne heller ikke gjennomføres over store avstander i begynnelsen. Reising oppover elvene gjorde det enklere å nå land, samtidig som de lettere kunne dra igjen om de møtte motstand.

Dette kan vi illustrere ved å se til *Annales Bertiniani* eller *The Annals of St. Bertin*. *Annales Bertiniani* gir en detaljert beskrivelse av hendelser i den karolingiske verden i perioden 830-

---

¹⁴⁶ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 12.

¹⁴⁷ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 75.

¹⁴⁸ Jarman, *River Kings*, 76–77.

¹⁴⁹ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 13.

882 og inneholder omfattende informasjon om vikingaktivitet.¹⁵⁰ I boken nevnes det flere tilfeller hvor menn fra nord kom langs kysten og oppover ulike elver når de angrep. Eksempler på dette er i 842 hvor de angrep handelsbyen Quentovic nær den engelske kanal og i 844 hvor de seilte opp elven Garonne til Toulouse.¹⁵¹ Mest aktivt ble elven Loire og Seine brukt. Ved elven Loire var det spesielt mye aktivitet i perioden 865-866 og elven Seine ble rammet flere ganger.¹⁵² Noe som ledet til at Karl den skallede i år 864: «ordered fortifications to be constructed there on the Seine to prevent the Northmen from coming up the river».¹⁵³ Dette viser tydelig at elvene var utsatte punkter for vikingaktivitet som kongen måtte ta med i beregning for beskyttelse av sine områder. Aktiviteten var så gjentakende at den ikke kunne ignoreres.

Rikdom fra plyndring og vareutveksling gjorde at Skandinavia ble rikere og store urbane sentre vokste frem, slik som Ribe, Hedeby, Birka og Kaupang.¹⁵⁴ I det niende århundre var det totalt 3000-4000 som levde i de fire byene på den tiden. Det var flest innbyggere i Hedeby. Selv om byene var av beskjeden størrelse og det var få av dem burde vi ikke undervurdere deres betydning. De spilte en betydelig rolle i endringen av Skandinaviske samfunn i tiden før vikingtiden. De var i tillegg viktige for utvikling av lovgivning, økonomiske praksiser og utvikling av handel som er vårt interesseområde i denne sammenheng.¹⁵⁵

Hedeby ble ett av de største handelsimperiene i nord, og handelsmenn fra alle retninger brakte med seg både bruks-gjenstander og eksotiske luksusvarer dit. Dette kunne øke høvdingenes posisjon i samfunnet, et tema som dukker opp i kapittel fire. Arkeologiske funn understreker langdistansehandel eller plyndringstokter gjennom stor variasjon i funnmateriale, som smykker med karneol og kvarts, silke, forfalskede dirham mynter og vintønner fra Rhinland.¹⁵⁶ Karneol var spesielt eksotisk og langreist for nordboerne.

En annen by som var svært viktig var Birka, og ifølge misjonæren Ansgar fantes det en sjørute som direkte knyttet Hedeby og den svenske byen Birka sammen.¹⁵⁷ Birka ser ut til å være den eneste handelsbyen som kunne måle seg med Hedeby i betydning og størrelse. Dette

---

¹⁵⁰ Janet L. Nelson, overs., *The Annals of St-Bertin* (New York: Manchester University Press, 1991), 1.

¹⁵¹ Nelson, *The Annals of St-Bertin*, 53, 60–61.

¹⁵² Nelson, *The Annals of St-Bertin*, 121–131.

¹⁵³ Nelson, *The Annals of St-Bertin*, 118.

¹⁵⁴ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 13.

¹⁵⁵ Dagfinn Skre, «The Development of Urbanism in Scandinavia», i *The Viking World*, red. Stefan Brink og Neil S. Price (London og New York: Routledge, 2008): 84.

¹⁵⁶ Winroth, *The Age of The Vikings*, 107.

¹⁵⁷ Winroth, *The Age of The Vikings*, 109.

skyldes at den var posisjonert på innsjøen Mälaren som under vikingtiden var en bukt i Østersjøen.¹⁵⁸ Funnene som er gjort der fremhever dens betydning som sted hvor goder ble utvekslet, for det er spesielt mange graver fra Birka som har inneholdt tekstiler fra såkalte orientalske antrekk. Silke og andre tekstiler med ornament av gull, sølv og pelstrim er tolket som slike orientalske antrekk.¹⁵⁹

Et av de som skiller seg mest ut er funnet av en ring i grav 515 med inskripsjoner på arabisk kufisk skrift, tolket til å være «il-la-lah» altså «for/til Allah». Ringen fra det niende århundre som ble funnet i en kvinnegrav i Birka har en sten laget av farget glass, tidligere tolket som ametyst.¹⁶⁰ Ringens tilknytning gir den stor verdi ved at den understreker tilknytningen mellom folk i Skandinavia og den muslimske verden. At den er laget av farget glass har betydning fordi håndverkerne i vikingtidens Skandinavia ikke så ut til å ha mestret å lage gjenstander i farget glass enda. Samtidig er de originale filmerkene synlige: «the lack of wear on the silver surface suggests that the ring passed from the Arabic silversmith who made it to the woman in grave 515, with few, if any, owners in between.»¹⁶¹ Fingerringen av dette slaget er vanlige i Russland, hos Volga-bulgarene, Khazarene og i Kalifatet. Ifølge arabiske skriftlige kilder var disse vanlige gaver fra muslimske handelsmenn til folk i øst, spesielt kvinner slik som i denne graven.¹⁶²

Utover dette eksempelet er det flere objekter fra den arabiske verden som nådde Skandinavia i vikingtiden. Spesielt ulike former for vekter til å veie gjenstander, noe som understreker betydningen av handel eller utveksling av varer og goder mellom partene. Flere arkeologer har foreslått at vektsystemet i vikingtiden i deler av Skandinavia hadde sin opprinnelse i det arabiske systemet.¹⁶³ Antrekk og tilbehør til antrekkene er den største gruppen av artefakter med islamsk opphav som har blitt funnet i Skandinavia. I mange graver spesielt i Birka har det blitt funnet tekstiler med såkalt orientalsk stil, både i kvinne og mannsgravene. Ifølge Egil Mikkelsen ble: «Silk and other textiles and ornaments of gold and silver, as well as fur trimmings», tolket som del av slike orientalske antrekk.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸ Winroth, *The Age of The Vikings*, 109.

¹⁵⁹ Egil Mikkelsen, «The Vikings and Islam», i *The Viking World*, red. Stefan Brink og Neil S. Price (London og New York: Routledge, 2008): 547.

¹⁶⁰ Sebastian K. T. S. Wärmländer mfl., «Analysis and interpretation of a unique Arabic finger ring from the Viking Age town of Birka, Sweden», *Scanning* 37, nr. 2 (2015): 131, <https://doi.org/10.1002/sca.21189>.

¹⁶¹ Wärmländer mfl. «Analysis and interpretation of a unique Arabic finger ring from the Viking Age town of Birka, Sweden», 131.

¹⁶² Mikkelsen, «The Vikings and Islam», 547.

¹⁶³ Mikkelsen, «The Vikings and Islam», 547.

¹⁶⁴ Mikkelsen, «The Vikings and Islam», 547.

Selv om disse funnene gjør det naturlig å anta at handel foregikk, må det presiseres at ryktet til skandinaviske folk eller vikinger som handelsfolk i stor grad avhenger av arkeologiske funn. Disse funnene kan være tvetydige og vanskelige å tolke; siden de ikke kan snakke for seg selv. De er også basert på tekster hvor det har eller kan ha oppstått misforståelser. For eksempel vikingenes første landing i Dorchester hvor de ble tolket som fredelige handelsmenn istedenfor pirater.

Det stemmer ifølge Philip Grierson at frankerne ble forbudt fra å selge våpen og hester til dem, og at danegjeld kunne inkludere krav om vin, gull og sølv objekter som skulle brukes og ikke selges videre. Dette kan anses som handel, men det gir et tynt grunnlag som bevis for at de som dro i viking bedrev handel.¹⁶⁵ Grierson sier at vikingers, eller nordiske folk sin betydning i historien til europeisk handel kom av at de: «by their accumulation of treasure [...] naturally encouraged enterprising merchants to attempt to relieve them of it by offering them goods in exchange.»¹⁶⁶ Vi må merke oss at de hadde varierende suksess med dette målet.

Selv når det kommer til Hedeby og Birka som var anerkjente handelssentrum så vet vi ikke hvor lenge handelen var i nordiske folk sine hender eller hvor langt deres innflytelse strakte seg.¹⁶⁷ Handelen på denne tiden var det mer byttehandel med gjenstander enn med penger. Selv med mange arkeologiske funn er det vanskelig å si hvordan godene har endt der og hvordan folk fra nord har fått tak i dem. Grierson sier at forvirringen rundt handel oppstår når vi antar at goder og penger passerer fra hånd til hånd kun gjennom handel. Dette synet blir for smalt og forenklet fordi det finnes flere ulike måter varer og goder kan utveksles. De viktigste ifølge Grierson kan karakteriseres som tyveri og gaver. Tyveri innebærer alle former for ensidig transaksjon av eiendom slik som plyndring i krig og liknende. Gaver dekker de utvekslinger som finner sted ved fritt gitt samtykke av en donor. Det er også utover dette ulike former for utbetalinger som kompensasjon, bøter, løsepenger, medgift osv.¹⁶⁸ Med dette i bakhodet kan vi når handel kommer opp ta det med en klype salt. For selv om byer som Hedeby og Birka ble store handelsimperier i nord, vil ikke det si at de alltid har vært det eller at handelen var omfattende i perioden. Trolig kom en slik utvikling mye senere.

---

¹⁶⁵ Philip Grierson, «Commerce in the Dark Ages: A Critique of the Evidence», *Transactions of the Royal Historical Society* 9 (1959): 127 - 128, <https://doi.org/10.2307/3678808>.

¹⁶⁶ Grierson, «Commerce in the Dark Ages», 128.

¹⁶⁷ Grierson, «Commerce in the Dark Ages», 128.

¹⁶⁸ Grierson, «Commerce in the Dark Ages», 129–131.

3.2 Nordiske folk og reiser østover

Folket fra nord reiste langt og bredt, og når det kom til reiser østover fulgte de i hovedsak elvene. På den måten kunne de nå land fra Østersjøen (også kjent som det Baltiske hav) til Svartehavet.¹⁶⁹ Det vi vet om reisene kommer i hovedsak fra skriftlige kilder som er semi-fiksjonelle ifølge bio- og feltarkeolog Cat Jarman. Hennes bok *River Kings* vektlegger spesifikt to ulike perspektiver, Islandske sagaer om reiser til destinasjoner som *Garðaríki*, *Miklagarðr* og *Serkland*; og beretninger fra muslimske reisende som møtte folk fra nord langs elveveiene i Øst-Europa.¹⁷⁰ De som dro i viking ble sett på som oppdagere på Atlanterhavet, navigatører på elvene i Russland og oppdagere på handelsruter til Sentral-Asia og det arabiske kalifatet tilknyttet Kina via silkeveien.¹⁷¹

Det er sannsynlig at reisene østover fant sted som følge av at Skandinaviske høvdinger tok ansvar for å organisere handel og bygge byer, motivert av å få tilgang til handelsgoder som kun handelsmenn langveisfra kunne supplere dem med. Byene vokste raskt opp rundt Nordsjøen og Østersjøen som følge av dette, og de kom i hovedsak i form av naturlig beskyttede havner. Eksempler på slike store betydningsfulle handelssteder er Staraya Ladoga i Russland, Birka i Sverige og Hedeby i Danmark, ellers er det flere mindre havner av betydning utover det. På Gotland er minst fem viktige handelssteder kjente, Visby, Paviken, Fröjel, Bandlundeviken og Bogeviden.¹⁷²

Et funn som kan illustrere østlig kontakt i Norge er Gjermundbufunnet, en svært rik mannsgrav på Ringerike. Graven viser et annet aspekt ved reiser østover, enn de vi har vært innom, krigstjeneste i austerveg. I graven ble det funnet en rytter som kan knyttes til Ringerikes og Opplandenes status i Skandinavia i sen vikingtid. Regionen har spilt en viktig rolle som «rekrutteringsmark» og i sen vikingtid fremsto Hålogaland og Vestlandet som viktige maktområder.¹⁷³ Graven i seg selv er en kremasjonsgrav med spesielle objekter som en hjelm og en brynjev, enestående i norsk kontekst. Graven inneholdt fem eller seks hester og en eller to sleder.¹⁷⁴ Hjelmen og ringbrynjen har fått spesielt mye oppmerksomhet fordi det er det eneste funnet i Skandinavia og Vest-Europa hvor både hjelm og brynje inngår. Liknende funn er derimot langt mer vanlig lenger øst, og er karakteristisk for et fåtall av rikt

---

¹⁶⁹ Jarman, *River Kings*, 195.

¹⁷⁰ Jarman, *River Kings*, 195.

¹⁷¹ Winroth, *The Age of The Vikings*, 8–9

¹⁷² Winroth, *The Age of The Vikings*, 105.

¹⁷³ Frans-Arne H. Stylegar og Ragnar L. Børsheim, «Gjermundbufunnet - en småkonges grav med østlig tilsnitt på Ringerike», *Viking, Norsk Arkeologisk Årbok* 85, nr. 1 (2021): 111, <https://doi.org/10.5617/viking.9089>.

¹⁷⁴ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 89.

utstyrte mannsgraver fra 900-tallet. Gravplassene det da er snakk om er i det nåværende Russland og Ukraina, altså det som tilsvarer Rusriket.¹⁷⁵

Paralleller i både funnene og gjenstandene vitner om: «den gravlagtes tilknytning til et internasjonalt kriger- og høystatusmiljø».¹⁷⁶ Gjenstandene det da er snakk om er økser, spyd, sporer og stigbøylar. Fire skjold ble funnet i Gjermundbufunnet noe som er sjeldent i norske graver foruten skipsgraver eller større båtgraver. Skikken med å utstyre den døde med to skjold forekommer dog på Birka og enkelte gravplasser i Rusriket.¹⁷⁷ Gjermundbufunnet har en miks av lokale og internasjonale tradisjoner, hvor det er et tydelig østlig preg med koblinger både til svealandskapene og områder enda lenger øst.¹⁷⁸ Den gravlagte kan derfor ha vært en del av tradisjonen for å reise øst som fant sted i Ringerike: «trolig har han hatt en ledende rolle i denne virksomheten, kanskje til og med organisert den».¹⁷⁹ Det er andre eksempler på menn som har reist til Rusriket i tjeneste, for eksempel den yngre innskriften på Alstadsteinen. Det er Norges eneste runeinnskrift som minnes en person som døde i Rusriket, ved Dnjepr sørøst for Kiev.¹⁸⁰

Utveksling av varer mellom folk kalt vikinger, direkte eller med russere, volga-bulgarere eller khazarer som mellommenn blir nevnt av flere arabiske forfattere. Det må sies at det er vanskelig å si hvem som her er «vikinger», og det er nok snakk om nordlige folk lenger øst enn i Skandinavia. Når de brakte slaver, pels fra sobel (mårfamilien), svart rev, grått ekorn, bever og mink, hvalrosstener, honning, bivoks, rav og våpen av god kvalitet, fikk vikingene som beskrives sølvmynter; dirham, eller perler, luksuskler og silke tilbake.¹⁸¹ Arabiske gjenstander nådde også folk gjennom gaveutveksling, siden de besøkende ofte ga gaver til de de besøkte. Naturligvis fantes det også en tredje måte å anskaffe gjenstandene på, nemlig gjennom raid og plyndring.¹⁸²

Leszek Gardelas «Vikings in Poland. A Critical Overview» er et eksempel som kan hjelpe oss å forstå ulike aspekter ved handel, som hvor utbredt det var, hvor det foregikk og hvordan.¹⁸³ For med Polen og Øst-Europa som mellomledd kan vi bedre forstå hvordan ferden kunne

---

¹⁷⁵ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 106.

¹⁷⁶ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 106.

¹⁷⁷ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 106.

¹⁷⁸ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 111.

¹⁷⁹ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 112.

¹⁸⁰ Stylegar og Børsheim, «Gjermundbufunnet», 112.

¹⁸¹ Mikkelsen, «The Vikings and Islam», 545.

¹⁸² Mikkelsen, «The Vikings and Islam», 545.

¹⁸³ Leszek Gardela, «Vikings in Poland. A Critical overview», i *Viking World: Things, Spaces and Movement*, red. Marianne Hem Eriksen mfl. (Oxford: Oxbow books, 2014).

foregå over så store avstander. I sin tekst forsøker Gardela å komme med et kritisk overblikk til tidligere og eksisterende ideer om kontakt mellom folk fra Skandinavia og Polen i tidligere middelalder, og hvordan disse møtene påvirket slaviske samfunn. Som han selv sier er hans tekst et forsøk på å åpne opp for dialog mellom polske, skandinaviske og britiske forskere om vikingtiden. For forskning på dette feltet har vist at interaksjon mellom skandinaviske og slaviske folkeslag fikk en ny dimensjon under vikingtiden. Noe både skriftlige kilder og arkeologiske funn bekrefter.¹⁸⁴

Det mester av trafikken nordiske folk hadde østover ble ansett som forbigående og handelsbasert, men det er spor etter permanente og semi-permanente skandinaviske bosetninger hvor deler av befolkningen er skandinaviske eller hadde kontakt med Skandinavia, spesielt i Russland. I disse tilfellene var det vanligvis snakk om mindre grupper, men store nok til at det er spor etter dem i dag i form av stedsnavn med skandinavisk opprinnelse i nordlige Russland.¹⁸⁵ Gardelas artikkel om Polen viser hvordan Piast dynastiet og herskereliten i Danmark, Norge og Sverige var i kontakt, noe som også understreker kontakten mellom folkene i større grad. Et annet eksempel er hvordan det fant sted dynastiske ekteskap mellom russiske og halv-russiske prinsesser og skandinaviske kongehus.¹⁸⁶ Det er også spor etter handel hvor gjenstander fra Skandinavia har blitt funnet i Polen og motsatt.¹⁸⁷

I det åttende århundre ble det langs kysten av Østersjøen og Nordsjøen etablert områder for interkulturell handel og utveksling. Eksempler på handelssteder er Hedeby, Birka og Kaupang som tidligere har blitt nevnt, men liknende steder i samme skala fantes også i Polen og Øst-Europa ifølge Gardela. For eksempel Wolin som lå i regionen rundt Oder elven, hvor et stort antall artefakter av skandinavisk opprinnelse har blitt funnet. Byen ble grunnlagt på slutten av det åttende århundret eller begynnelsen av det niende og var minst like betydningsfull som Birka og Hedeby.¹⁸⁸ En annen viktig by er Truso, en handelshavn i grenselandet mellom slavere og prøyssere. Det er mye som tyder på at majoriteten av befolkningen i Truso var skandinavisk. Flere funn fra stedet indikerer at gjenstander ble produsert på stedet og ikke importert.¹⁸⁹

---

¹⁸⁴ Gardela, «Vikings in Poland», 213, 215 & 217.

¹⁸⁵ Judith Jesch, «The Viking World: geography and environment», i *The Viking Diaspora* (New York: Routledge, 2015): 29.

¹⁸⁶ Gardela, «Vikings in Poland», 217; Jesch, «The Viking World: geography and environment», 29.

¹⁸⁷ Gardela, «Vikings in Poland», 217.

¹⁸⁸ Gardela, «Vikings in Poland», 218.

¹⁸⁹ Gardela, «Vikings in Poland», 220.

Gardelas artikkel belyser et mellomledd i handelen mellom skandinaviske folk og Østen. Den viser at skandinaver dro østover og at det er tegn etter dem i retning øst på veien mot Bysants hvor vi vet silke ble produsert. Det gir grunnlag for å tro at lange reiser som krysset strekningene fant sted, enten etappevis eller delvis gjennom utveksling av varer på midtveien. Kontakt mellom vest og øst var med andre ord mer utbredt enn antatt og for å ta det enda lenger kan vi se på Cat Jarmans bok *River Kings*.

I boken følger hun reisen til en karneolperle funnet i Derbyshire, England. Den generelle konsensusen har vært at de østlige handelsrutene spilte liten rolle i historien til vestlige og nordlige folk, noe som gjorde det naturlig for henne å stille seg spørsmålet om hva en perle fra Midtøsten eller Asia gjorde i Derbyshire i det niende århundre.¹⁹⁰ Perler som dette kan ifølge henne potensielt indikere at det fant sted større kontakt mellom den østlige og vestlige verden enn antatt. Med vestlig mener hun her også nord. Karneol var et mineral ofte brukt som halvedelsten, som hadde vært fasjonabelt blant nordiske folk i slutten av det niende og tiende århundre, da fra India eller områder som nå utgjør Iran og Irak.¹⁹¹

Det var ikke kun karneolperler som fant veien vestover. I vesten i tidlig middelalder var det kunnskap om flere regioner østover.¹⁹² For eksempel kunne den jødisk-arabiske handelsmannen Ibrahim ibn Ya`qub al-Tartushi etter en tur gjennom Nord-Europa i 965 meddele sin overraskelse over å finne dirham mynter slått i Samarkand i 913 og 914 i sirkulasjon på markedene i Mainz, og i frankernes rike var det ikke bare dirham som var i sirkulasjon. Al-Tartushi synes det var ekstraordinært hva han var i stand til å finne i regioner så langt vestover, der fant han nemlig: «aromatics and spices that only grow in the Far East, like pepper, ginger, cloves, nard, costus and galingale».¹⁹³ Hans gjengivelse viser oss hvor utbredt de ulike varene var og hvordan det var spor av østlig kultur i resten av Europa. Al-Tartushi er også spesielt kjent for sin gjengivelse av et besøk til Hedeby rundt midten av 900 tallet. Han forteller om beliggenheten og at deres viktigste næringsmiddel er fisk. Han går også inn på beboerne og forteller om deres religioner og skikker. Blant annet hvordan de ofrer dyr til sin

---

¹⁹⁰ Jarman. *River Kings*, 4–6.

¹⁹¹ Jarman. *River Kings*, 3-6.

¹⁹² Jarman. *River Kings*, 292.

¹⁹³ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān the Land of Darkness*, 162–163.

guds ære, bruker kunstig øyesminke, praktiserer skilsmisser og synger på en måte som er dyrisk og ubehagelig å høre på.¹⁹⁴

3.3 Arabiske beretninger og rus-folket i øst

Al-Tartushi sin beskrivelse er et av flere eksempler på handelsmenn, diplomatiske utsendinger og liknende som har reist østfra og underveis dokumentert det de opplevde og så for ettertiden. Deres reiser vestover gir oss et utgangspunkt for å forstå hvordan kontakt mellom øst og vest utartet, og hvordan folk fra de ulike områdene behandlet og reagerte på hverandre. Ved å se på eksempler fra disse beretningene kan vi få en klarere ide av hvordan byttehandel kunne finne sted og med handelsperspektivet i fokus kan vi se for oss hvordan folk i nord kan ha fått tak i materialer som ellers var utilgjengelige for dem. Slik som silke, perler og dirham mynter.

Innen slutten av det åttende århundre hadde nordiske folk fra områdene som tilsvarer Sverige begynt å forhandle langs de russiske elvesystemene slik at turen åpnet seg fra Østersjøen til Svartehavet og Kaspiahavet og til slutt til de rikeste markedene for slaver og pels i verden, Konstantinopel og Bagdad. Vareutvekslingen som foregikk i nord overlappet med den hos muslimske aktører. Møtet mellom de to ulike verdenene ble til som følge av at en rekke komplekse religiøse, politiske og økonomiske skifter fant sted da det muslimske imperiet ble skapt. Abbasidekalifatet overtok makten i 751 og under deres styre ble det etablert et nettverk av maritime og landbaserte ruter som knyttet Europa og Kina sammen for første gang siden Romerrikets fall.¹⁹⁵ Alle disse faktorene gjorde at: «the meeting between Viking traders and an emissary of the Abbasid caliph was not, however, as unexpected as might first appear».¹⁹⁶

I beskrivelsene kommer det frem at det var flere ulike folkeslag over et større område som praktiserte typiske vikingaktiviteter som plyndring. I en artikkel deler J.E. Montgomery inn arabiske tekster; som beskriver det vi forstår som vikinger, i tre kategorier utfra hvilke begreper som omtales. Den første, a), inneholder de som blir kalt al-Majus og inneholder tekster som beskriver de som opererte i og rundt Atlanterhavet og i Vest-Europa og som til tider gjorde seg bemerket i muslimske Spania (Al-Andalus). Den andre gruppen, b), inneholder tekster som beskriver al-Rus og andre folk knyttet til slaverne og tyrkene Saqaliba og Atrak, de som dro innland til Nord-Europas fastland via Østersjøen og Volga rutene, som

---

¹⁹⁴ Danmarkshistorien.dk, «En arabisk købmands beretning om Hedeby, ca. 950», Hjemmeside, Danmarkshistorien.dk, 11. november 2011, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/en-arabisk-koebmands-beretning-om-hedeby>.

¹⁹⁵ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān the Land of Darkness*, XIII– XIV

¹⁹⁶ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, XIII.

der kom i kontakt med muslimer i og rundt Kaspiahavet. Til slutt er det c) som nevner rus-folk som tjente som væringer i Bysants.¹⁹⁷

Problemet med en slik inndeling er at den blir for enkel, noe som reflekteres i bruken av ordet *al-Majus*. Ann Christys går inn på «vikinger» eller pirater som angrep og plyndret langs kysten av Iberia, og i prosessen kommer hun inn på begrepet *al-Majus*. Folkene som angrep ble beskrevet som nordmenn, skrevet som *Normanni*, *Gens Normannorum* eller *Nordomannorum*. De frankiske historikerne brukte denne betegnelsen på både norske, svenske og danske folk som dro i viking.¹⁹⁸ De muslimske skriverne brukte nesten alltid begrepet *al-Majus* og som de frankiske historikerne, antydte de også at plyndrerne kom fra nord. Utover dette var det en annen vesentlig forskjell, muslimske skrivere brukte også begrepet om omtrent alle som ikke var muslimer. Det hadde med andre ord et bredere spekter av betydninger enn *Normanni* og andre varianter, men i kildene fra al-Andalus blir det hovedsakelig brukt om angripere fra utenfor halvøya.¹⁹⁹ Geografen Al-Masudi brukte i det tiende århundret begrepet *Majus* både om kongene av frankerne før de konverterte til katolisismen, og om vikinger. Dette illustrerer en av årsakene til at selv om nesten alle vikinger ble referert til som *majus*, så var ikke alle *majus* vikinger eller plyndringsmenn.²⁰⁰

Dette gir en grov beskrivelse av hvem som kom i kontakt med de som skrev beretningene, men ikke hvor og hvordan. Det er store forskjeller i hvordan møtene forekom, og når det kommer til utveksling av varer og goder spesifikt må det ha funnet sted overlapp mellom folkegruppene. Vi vet at det i Sverige spesielt var folk i vikingtiden som reiste østover så at skandinaver kun gjorde seg bemerket på Nord-Europas fastland virker lite sannsynlig. Allikevel er det mer sannsynlig at de byttet varer med folk som hadde kontakter østover, heller enn at de selv dro hele veien.

Al-Zuhri, en andalusisk kosmograf, skrev et verk om geografi *Kitáb al-ja'fariya*, og i det beskriver han langskipene til folkene som pleide å komme fra Atlanterhavet, kalt *qaráqír*. Bemannet av *majús*: sterke, modige og fryktløse sjømenn som spredte frykt i folket langs kysten når de angrep. De dukket kun opp hvert sjetten eller syvende år, og det var ifølge ham

---

¹⁹⁷ James. E. Montgomery, «Arabic Sources On The Vikings», i *The Viking World*, red. Stefan Brink og Neil S. Price (London og New York: Routledge, 2008): 550.

¹⁹⁸ Ann Christys, *Vikings in the South: Voyages to Iberia and the Mediterranean*, Studies in Early Medieval History (London og New York: Bloomsbury Publishing Plc, 2015): 15.

¹⁹⁹ Christys, *Vikings in the South*, 15 & 17.

²⁰⁰ Christys, *Vikings in the South*, 20.

aldri mindre enn 40 skip, noen gang inntil 100.²⁰¹ Disse skipene tolker vi som vikingskip. De dukker igjen opp i beskrivelsen til den arabiske historikeren, geografen og reisende, Al-Masudi, som beskrev hvordan det et eller annet sted før år 912-913 kom skip, slik Al-Zuhri beskrev, som brakte med seg tusenvis av menn til al-Andalus fra sjøen for å raide atlanterhavskysten. Al-Masudi antok at dette var rus-folk fordi de var de eneste folkene de visste om som seilte på elvene knyttet til havet. Antakelig kom de med en kanal tilknyttet Azovhavet og Svartehavet.²⁰² Det vi kan hente ut fra denne informasjonen er at de var sjøfarende folk som kom langs Atlanteren og at disse ble oppfattet som fiendtlige med intensjon om å plyndre. Dette minner om den klassiske fremstillingen vi har av en som dro i viking: en form for pirat som seilte i langskip langs kysten for å plyndre. Som vi ser i det foregående eksempelet finnes det også eksempler på folk som driver med dette i arabiske beretninger, og det er ikke kun ett. Ibn Hayyan, Ibn Miskawayh og Al-Masudi har også beretninger som illustrerer slik adferd.

Ibn Hayyan beskriver et angrep mot Sevilla i år 844, hvor en flåte med *majús* fra nord, kom fra Middelhavet og ble værende i tretten dager og kriget mot muslimene. De hadde dukket opp ved vest-kysten av al-Andalus og gikk i land ved Lisboa før de angrep og tok over Sevilla.²⁰³ Et annet eksempel er Ibn Miskawayh som beskriver et av rus-folkets mange raid langs kysten av Kaspiahavet i det tiende århundre. Raidet på byen Bardha´a i Azerbaijan i 943. Ut ifra øyevitner beskriver han hvordan rus-hæren invaderte Azerbaijan og angrep og okkuperte Bardha´a, en av de store og viktige handelsbyene der. De tok folket til fange og krevde folkets lojalitet, noe de ikke oppnådde. Derfor ble mange drept eller tatt som slaver.²⁰⁴ Det har blitt stilt spørsmål ved om de kunne ha ønsket å bruke byen som base for vareutveksling og raid, men dette er usikkert.²⁰⁵

Til slutt har vi Al Masudi som beskriver et vikingraid ved Kaspiahavet og invasjon av Naphtha i år 913. Han forteller hvordan rus-folket er flere nasjoner, inndelt i flere grupper, hvor Al-Ludh´ana er den største. 500 av deres skip skal ifølge Masudi ha entret Pontusstredet som møter elven til Khazarene i år 912-913 og forhandlet med Khazarenes konge, khaganen om tillatelse til å krysse hans rike og følge elven til Khazarhavet (Kaspiahavet). De sa at de ville gi khaganen halvparten av det de plyndret langs kysten. Dette godtok han. Muslimene i nærheten

---

²⁰¹ Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 110.

²⁰² Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 143.

²⁰³ Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 105–109.

²⁰⁴ Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 147–149.

²⁰⁵ Ibn Faḍlan, *Ibn Faḍlān the Land of Darkness*, 147.

fikk vite om hva rus-folket hadde gjort underveis og ba om å få gjøre det de ville med de som hadde raidet landene til deres muslimske brødre. Khaganen klarte ikke stoppe dem og advarte derfor rus-folket om at muslimene ville angripe dem. Det endte med muslimsk seier over rus-folket.²⁰⁶

For å få en litt bedre forståelse for khazarene som var en viktig aktør i disse kildene, kommer vi inn på hva og hvem khazar-folket var. Khazar var et medlem av en konføderasjon av tyrkisk-språklige stammer som i slutten av det sjette århundre etablerte en av de viktigste handelsimperiene i den sørøstlige seksjonen av europeiske Russland. Det antas at de opprinnelig holdt til i den nordre Kaukasus regionen. I løpet av syvhundretallet hadde de blitt uavhengige av det tyrkiske imperiet i øst og ved midten av århundret hadde araberne ekspandert nord til nordre Kaukasus. Konflikt mellom khazarene og araberne gjorde at senteret for imperiet skiftet nordover og i 735 ble hovedstaden etablert ved Itil, nær utløpet av Volga elven. Det er denne posisjonen som er mest relevant i eksemplene vi tar for oss.²⁰⁷ Khazar khaganatet kontrollerte Volga ruten, og var en viktig gjennomfartsåre for goder som kom fra Østersjøen og de nordeuropeiske skogene til den muslimske verden gjennom Kaspiahavet. Dette var hovedgrunnen til at de ble et stort handelsimperium i middelalderen. Khazaria var ofte allierte med Bysants og interagererte politisk og økonomisk med Konstantinopel og Baghdad,²⁰⁸ noe som forklarer hvorfor Al-Masudi sier at rus-folket kom drev handel og reiste blant annet til Khazar og Konstantinopel. Khazaria falt et sted mellom år 965 og 969 ifølge kronologien til Peter B. Golden.²⁰⁹

Eksempelet til Al-Masudi viser hvordan rus-folket og khazarene inngikk avtaler. Khazarene som vi har etablert hadde et noe ambivalent forhold til sine naboer, virker som en mer nøytral aktør i fremstillingen; i den forstand at deres interesser var mer egennyttige. Det at de forsøker å forhindre at muslimene skulle hevne seg på rus-folket, uten selv å risikere straff tyder på at de hadde innflytelse, men ikke nok innflytelse eller legitimitet til å styre muslimene når de hadde legitime grunner for hevn. Eksempelet viser at rus-folket som var voldelige og hadde tradisjoner som likner de vi kjenner i Skandinavia også kunne inngå avtaler med andre aktører for å oppnå sine mål. Dette ga rom for utveksling av varer og goder noe vi videre får bekreftet i første del av Al Masudis beskrivelse. Hvor han sier at Al-Ludh'ana, den største av rus-folkets grupper drev handel og reiste til al-Andalus, Roma,

---

²⁰⁶ Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 144–146.

²⁰⁷ «Khazar», Britannica, 3. mars 2023, <https://www.britannica.com/topic/Khazar>.

²⁰⁸ Peter B. Golden, *Central Asia in World History* (New York: Oxford University Press, 2011): 65.

²⁰⁹ Golden, *Central Asia in World History*, 143.

Konstantinopel og Khazar. Dette står i kontrast til raidene og plyndringstoktene. Møtene mellom folkene var nok mer komplekse enn vi antar, og både bytting av varer og plyndring kunne gjennomføres av samme folkeslag. Selv om de arabiske beretningene ikke alle er like troverdige gir de oss innsikt i hvordan det muligens har vært, og dette er svært hjelpsomt når det kommer til å se for seg hvordan handel har foregått.

Det skal sies at det også finnes andre beretninger som trekker frem handel i større grad enn de som allerede har blitt nevnt. Ibn Khurradādhbih, beskriver rutene til rus-folket i detalj og rutene til rus handelsmennene som beskrives. De er ifølge ham et av Saqaliba folket, og dro fra ytterste del av landet til slaverne (Saqlab) til den østlige delen av Middelhavet hvor de solgte beverpels og svarte revepelser, samt sverd. På tilbakeveien fulgte de sjøveien til jødernes by Samkarsh og dro deretter tilbake til slaviske områder. Alternativt fulgte de en annen rute langs elven Tanais (Don), hvor de passerte hovedstaden til khazarene og så dro videre til Kaspihavet.²¹⁰

Geograf og utforsker Ibn Rusta forteller også om Rus-folket i 903-913. Ifølge ham levde rus-folket på en øy i en sjø som ifølge Paul Lunde og Caroline Stone muligens kan være Gorodisjtsje, kalt Holmgarthr i de islandske sagaene. En handelspost nær der Volkhov renner ut fra innsjøen Ilmen.²¹¹ Ibn Rusta skriver at rus-folket levde av å raide Saqaliba-folket, altså slaverne, og tok dem til fange for å selge dem i Khazarian og Bulgar. De drev med plyndring eksklusivt, ikke noen form for jordbruk, og deres eneste supplerende aktivitet var pelshandel med sobel, gråekorn og mer. Dette ble solgt for sølvmynter. Allikevel sier Ibn Rusta at de har byer, var generøse verter, hadde ledere som løste all konflikt og at de hadde medisinmenn,²¹² noe som indikerer at de ikke kun ble sett ned på som brutale og laverestående folk. De hadde tvert imot en kultur som var svært annerledes fra den Ibn Rusta representerte.

Rus-folket hadde med andre ord et omfattende utvalg av ruter de fulgte, og de drev både med plyndring og handel. Livlig handel eksisterte mellom den islamske verden og Vest-Europa allerede i midten av det niende århundre, og rus-folket brakte pels og sverd som de kunne bytte varer mot. De betalte også skatt til lederne av Khazar og Bysants.²¹³ Thomas S. Noonan sier at hvis det niende århundres handel ble utviklet av viking-Rus handelsmenn som dro til Baghdad, så var handelen i det tiende århundre med Øst-Europa orientert i khazarenes og

---

²¹⁰ Ibn Faḍlān, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 111–112.

²¹¹ Ibn Faḍlān, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 126–127. Se også notater på s. 234 under fotnote 28.

²¹² Ibn Faḍlān, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 126–127.

²¹³ Thomas S. Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», *Harvard Ukrainian Studies* 16, nr. 3/4 (1992): 237..

Volga Bulgarenes land langs nedre og midtre Volga. Khazarenes og Bulgarenes ledere sørget for et trygt marked hvor handelsmenn fra rus-folket kunne bringe pels, slaver, voks, honning og rav for å kunne utveksle disse med muslimske handelsmenn fra nær Øst- og Sentral-Asia.

214

Det siste og mest kjente av eksemplene fra de arabiske beretningene er reisebeskrivelsen til Ahmad Ibn Fadlan og hans møte med rus-folket ved Volga-Bulgarernes rike. Hans beretning fra reisen med den diplomatiske delegasjonen til Volga-bulgarernes fyrste i år 921 til 922 illustrerer hvordan kontakt mellom øst og vest fant sted gjennom beskrivelser av møte med et handelsfolk kalt rus. Dette ble beskrevet som en nordlig folkegruppe, men det er nok som vi ser i de tidligere eksemplene heller snakk om en østeuropeisk og slavisk innflytelse som er gjeldende. Denne beretningen har også blitt omtalt som et av de eldste eksemplene på vikinger eller vikingeportretter.²¹⁵ Det er usannsynlig selv om det er likhetstrekk til stede, og det endrer lite på de faktiske forholdene hvorvidt de var det eller ikke. I denne teksten anses rus-folket som et viktig potensielt mellomledd for at varer fra Østen skal ha nådd vestover og til Skandinavia.

Det som gjør at Ibn Fadlan sine beretninger skiller seg fra andre arabiske beretninger er at han tilsynelatende er mer systematisk og nøytral i sine beskrivelser. Til tross for at han har klare fordommer forsøker han å forstå det som utspiller seg foran ham og årsaken til at det er slik. Årsaken til at hans beretninger virker mer objektive skyldes nok at det ikke eksisterte noen modell eller etablert sjanger for reiseberetninger i arabiske tekster.²¹⁶ På denne måten var det ikke en satt standard for at teksten skulle være moralsk eller fremme et budskap. Hans oppfatninger og meninger kommer naturligvis allikevel frem og er preget av disse faktorene. I forhold til annen arabisk litteratur var hans beretning nesten alene om sitt personlige preg og sine beskrivelser av livene og skikkene til folk fra nord.²¹⁷ I sin beretning forteller han om tyrkere, khazarer, rus-folket og flere, deres skikker, konger og status.²¹⁸ Vi har allerede vært borti khazarene i de tidligere eksempeltekstene så i denne teksten er det hans møte med rus-folket som er spesielt aktuelt. Årsaken til dette er fordi de kan virke som et naturlig mellomledd for byttehandel fra Skandinavia, spesielt folk fra områdene til dagens Sverige.

---

²¹⁴ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 237.

²¹⁵ Ibn Fadlan, «Ibn Fadlan om vikingernes (ar-rus') skikke, ca. 922», danmarkshistorien.dk, 11. november 2011, <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/ibn-fadlan-om-vikingernes-ar-rus-skikke-ca-922/>

²¹⁶ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, XXV.

²¹⁷ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, XXXI.

²¹⁸ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 3.

Av Ibn Fadlan blir rus-folket beskrevet som et handelsfolk som holder camp ved Elven Itil. Han beskriver vanene deres, hvordan de praktiserer religion og ritualer og hvordan de forholder seg til liv og død noe han får observere i en høvdingebegravelse.²¹⁹ Begravelsen, som er en prosess som krever mange dagers forberedelser, beskriver han i detalj. Fra hvordan de behandlet den døde, til hvilke gjenstander som var med ham og hva han hadde på seg. Underveis ble dyr ofret og en slavejente ble forberedt til å ofre seg for å bli med sin høvding. Til slutt ender ritualet med at båten med høvdingen, slavekvinnen og offergavene brennes, før det reises en gravhaug.²²⁰

Gravhaugen, bruk av båt og ofring av slaver og dyr som beskrives i beretningen til Ibn Fadlan minner om gravritualer i nord slik vi vet de ble gjennomført i Skandinavia. I *Age of the Vikings* går Anders Winroth inn på høvdingebegravelsen og sier at:

Whatever their ethnic origins, the Rus that ibn Fadlan saw may have been settled in Russia for generations and impulses from many different traditions surely influenced the way they buried their dead leader, but it is clear that Scandinavian rituals stand behind at least some or perhaps most of what happened (there).²²¹

En måte å se på dette er som indikasjon på at forholdene var til rette for at Skandinaver og rus-folk kunne utveksle varer i like stor grad som kultur. Hvis vi ser for oss at dette er tilfellet virker det som et naturlig mellomledd i en eventuell handelsrute som har ledet silke vestover. Ibn Fadlan så handelsmenn som var ivrige etter å skaffe seg arabisk gull og sølv gjennom handel i Bulgar. Sølvnet gikk nok gjennom flere mellomledd før det endte opp i Skandinavia hvor det har blitt gjort funn i vår tid.²²²

Beretningen til Ibn Fadlan og de andre arabiske beretningene gir oss et bilde av hvilke ruter som kan ha blitt brukt for å drive byttehandel mellom øst og vest. En annen faktor vi kan se på for å illustrere hvordan handel var utbredt er bevegelsen av sølvmynter. Noonan forsøker å forklare hvorfor samlinger av dirham mynter er ansett som bevis på muslimsk handel med Øst-Europa. For å forstå dette er det to aspekter som er i fokus; hvorfor muslimske dirham ble brakt til Øst-Europa og hvorfor folk i Øst-Europa begravde dem i bakken. Vareutveksling er en mulig forklaring på at myntene har dukket opp i Øst-Europa, plyndringstokter eller skatt er en annen. Det er dog verdt å nevne at plyndring kan utelukkes som en betydningsfull kilde til

---

²¹⁹ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 45–50.

²²⁰ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān and the Land of Darkness*, 50–54.

²²¹ Winroth, *The Age of The Vikings*, 95.

²²² Winroth, *The Age of The Vikings*, 103.

dirhammynter. Årsaken til dette er at folket ikke kunne angripe Baghdad og Samarkand, områdene som var storprodusenter av dirham. De kunne heller ikke true karavaner som krysset steppen fra Khwarizm til Volga.²²³ Thomas S. Noonan nevner også at det eneste området hvor det er belegg på at raid har funnet sted er Kaspiahavet, og at å plyndre der var farlig, noe vi kunne se i eksempelet til Al Mas'udi fra rundt år 912 – 913.²²⁴

Muslimske kilder gjør det klart at muslimske handelsmenn som reiste til landene langs Volga brukte dirham mynter for å skaffe seg pels, slaver og andre goder. Det sies også at de nordlige folkene som tjente de bysantinske keiserne fikk kompensasjon i form av mynter.²²⁵ Det er altså flere måter myntene kan ha kommet til Øst-Europa på, og de som entret og ikke ble eksportert til Østersjøen ble mest sannsynligvis plassert i bakken av ulike grunner. Ifølge Noonan kan det være alt fra at handelsmenn skulle ha et lager i lokal, regional og internasjonal handel, at smeder og andre håndverkere skulle bruke dem, eller så utgjorde det muligens hele eller deler av en families rikdom som de forsøkte å bevare. Det ble også lagret for å betale skatter eller brukt av de som styrte til å kjøpe beskyttelse eller soldater.

Forklaringen på hvorfor de er samlet og begravet er dermed mange og det er umulig å gi kun en forklaring på hvorfor det er over 250 dirham samlinger som ble begravet i Øst-Europa i løpet av tohundre år.²²⁶

Hvis vi bruker Noonans observasjoner som grunnlag kan vi altså styrke ideen om handelen vestover. I *Ibn Fadlan and the Land of Darkness* er det et kart som viser bevegelsen av sølvmynter vestover i det niende og tiende århundre.²²⁷ Kartet illustrerer funn av dirham mynter utfra fire kategorier: dirham funnet enkeltvis, i titall, i hundretall og i tusentallet. Kartet illustrerer hvordan funnene har fordelt seg utover fra Bagdad og Khurastan og videre vestover. Det som tydelig kommer frem er at de funnene som er i størst antall er lenger østover, frem til Novgorod, Kiev, Gotland og Birka. Derfra blir dirham funnet i hundretall, mot Norge og England går de nedover til titalls og til Island er det enkeltfunn.²²⁸ Dette viser at utvekslingen av varer førte myntene lenger vest, men i begrenset omfang. Dirham er myntene ikke de eneste eksotiske produktene som ble importert fra Østen til Øst-Europa som resultat

---

²²³ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 238–239.

²²⁴ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 239; Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, 144–146.

²²⁵ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 239.

²²⁶ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 240.

²²⁷ Ibn Faḍlan, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, XXXVIII.

²²⁸ Ibn Faḍlān, *Ibn Faḍlān and the Land of Darkness*, XXXVIII.

av handel. Silke, glass, glaserte potter og kauriskjell ble importert til Øst-Europa.²²⁹ Flere av disse eller andre eksotiske varer vet vi fra tidligere i teksten at kom lenger vest, for eksempel karneolperler.

Det mest naturlige mellomleddet for eventuell handel mellom øst og vest ser ut til å være rus-folket, og de og andre vikingliknende folk dukker opp i flere andre arabiske beretninger hvor de nevnes om hverandre. Det kan være slik at rus ble brukt som en fellesbetegnelse i Øst-Europa for vikinger, og folk som var separat fra slaverne, de nærmeste naboene separert i livsstil og klesstil.²³⁰ Dette samsvarer med hva Cat Jarman hevder om at rus ble en fellesbetegnelse for de ulike folkeslagene i østlige og arabiske beretninger, slik at de ble satt sammen og utgjorde en ny gruppe.²³¹ At begreper kunne ha ulike betydninger og være svært brede så vi også i tilfellet med uttrykket al-majus. Selv om rus-folket ikke var skandinaviske eller dro i viking er likhetene i gravskikk, skipsbruk og væremåte så mange at det virker urimelig å tro at de ikke hadde noen form for kontakt, utveksling av ideer eller goder.

Et eksempel fra Laksdela saga viser tegn på at det har foregått handel mellom rus-folket og skandinaver. Vi skal allikevel være forsiktige med å si noe konkret om fakta basert på sagalitteratur fordi det ikke er ren fakta. Cat Jarman peker på at i Laksdela saga møter karakteren Hoskuldr en spesielt rik handelsmann ved navn Gilli på et marked et sted i Skandinavia. Gilli er kjent for å ha handlet med kongen av rus-folket, noe som gjøres synlig ved at han værer en russerhatt.²³² Vi kan se for oss at det likner hodeplagget funnet i Birka i Sverige, som skal ha kommet fra området rundt Dnipro-regionen.²³³

For å konkludere forsøket på å vise handelsrutene er det verdt å notere en hendelse i en annen kilde; *Annales Bertiniani*. I kilden beskrives møtet mellom kong Ludvig den fromme av frankerne og en gruppe folk omtalt som rhós eller rus. Keiser Theophilus ønsker med et sendebud fra grekerne å bekrefte en freds og vennskapstraktat med Ludvig. Sendebudet brakte med seg gaver, og noen menn på veien som kalte seg rus. De hadde blitt sendt av sin konge, omtalt som Khagan: «for the sake of friendship, [...] they claimed.»²³⁴

---

²²⁹ Noonan, «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age», 242.

²³⁰ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 75.

²³¹ Jarman, *River Kings*, 196.

²³² Jarman, *River Kings*, 49–50; Johannes Larsen, «Hoskuldr kjøper Melkorka», i *Norrøn saga. B. 2 : Laksdøla saga* (Oslo: Aschehoug, 1996), 24–25.

²³³ Winroth, *The Age of The Vikings*, 119–120.

²³⁴ Nelson, *The Annals of St-Bertin*, 44

I et brev de brakte med seg forespurte Theophilus om Ludvig kunne bevilge sikker gjennomgang for disse mennene tilbake gjennom hans rike, og assistanse eller hjelp om behovet oppstod. Ruten de hadde tatt for å nå Konstantinopel hadde vært full av primitive og aggressive stammer som truet dem, og Theophilus ønsket ikke at de skulle reise tilbake den veien i tilfelle noe skulle skje med dem. Kong Ludvig var skeptisk til deres motivasjon og undersøkte gjesten nærmere med mistanke om at de var spioner. Det han derimot fant ut var at de tilhørte det svenske folket, og svenskene var ifølge Nelson i fotnote 7 kjent ved det frankiske hoffet siden oppdraget til St. Ansgar fram til 829 og videre. Det endte med at Ludvig holdt dem igjen og fulgte med på dem, noe han informerte Theophilus om i et brev.²³⁵ *Annales Bertiniani* viser som de andre kildene at synet på rus-folket var at de var flere grupperinger under samme begrep, og om rus-folk kunne vise seg å være svensker, er det rimelig å anta at de som kom fra det som utgjør dagens Sverige møtte eller ble innlemmet i rus-folket.

3.4 Sammenfatning - Silke og utveksling av varer

Vi har nå gått inn på hvordan folket fra nord opererte og hvordan de kom i kontakt med andre folkegrupper både i øst og vest. Det gir oss ett mer helhetlig bilde av hvordan utveksling av varer som silke kunne finne sted. Gjennom de arabiske beretningene, myntfunn, sagatekster og *Annales Bertiniani* dannes det et slags overblikk over hvor rutene muligens har gått og hvilke folkeslag som ble rammet av plyndringstokter eller som var mer involvert i utveksling av varer.

Nordlige folks reiser østover har lagt igjen spor i områder som Russland, Ukraina og Polen. Det fantes flere viktige handelssteder som Staraya Ladoga i Russland og Sverige hadde mange handelssteder vendt østover. På Gotland er det minst fem kjente handelssteder: Visby, Paviken, Fröjel, Bandlundeviken og Bogeviden. Siden Gotland er en øy i Østersjøen, gir det mer rom for reise østover enn for eksempel fra fastlands-Sverige. Langs kysten av Østersjøen og Nordsjøen hadde det i det åttende århundre blitt etablert områder for handel og utveksling slik som Hedeby, Birka og Kaupang. Liknende steder fantes også i Polen og Øst-Europa, for eksempel Wolin i regionen rundt Oder elven, grunnlagt på slutten av det åttende eller begynnelsen av det niende århundre. En annen er handelshavnen Truso som lå i grenselandet mellom slavere og prøyssere. Gardela har også vist til hvordan Piast dynastiet i Polen som ble

---

²³⁵ Nelson, *The Annals of St-Bertin*, 44. Se også fotnote 7.

til rundt slutten av ni hundretallet, hadde kontakt med herskereliten i Danmark, Norge og Sverige.

De arabiske beretningene viser størst variasjon i kontakt mellom østlige folkeslag og rus-folket eller plyndrere fra vest. En stor del er fiendtlig og beskriver typiske plyndringstokter. Ibn Fadlans beretning er en av de få som belyser en annen side. I løpet av Ibn Fadlan sin ferd som sendebud blir han invitert til å ta del i en av rus-folkets høvdingebegravelser, dette er også et av de få eksemplene hvor silke nevnes direkte. I hans gjenfortelling blir en seng eller benk bragt ut og lagt på båten, denne dekkes med puter og tepper av bysantinsk silkebrokade. Han ble kledd i en brokadekaftan med gullknapper, og på hodet fikk han en lue av silke brokade og sobelskinn.²³⁶ Hans beretninger tar for seg skikker, vaner og religion hos folkeslagene han møter ut ifra hans egne observasjoner. Beretningen er interessant. For det første fordi den tar for seg et møte mellom to folkeslag som forteller noe om utveksling av varer og hvordan ulike folk omgikk hverandre i denne tidsperioden. For det andre tar det for seg silke, spesifikt bysantinsk silke. Dette vitner om kontakt og vareutveksling som var enda mer langstrakt og omfattende enn vi ellers ville sett for oss.

Vi har gått inn på hvordan ordet handel kan være misvisende for å få et rett bilde av hvordan varer og goder skiftet hender i vikingtidens Skandinavia. Godene kunne skaffes både gjennom tyveri, gavegivning eller byttehandel. Sannsynligvis fikk folk i Skandinavia først tilgang til godene fra øst når de dro østover og støtte på andre folkeslag, slik som rus-folket som både plyndret de slaviske områdene og tok del i godene til muslimske handelsmenn lenger østfra. På denne måten kunne folk fra Skandinavia skaffe seg silke og andre goder som de kunne bruke som dekor og liknende for å fremheve sin status og innflytelse.

Vi kan avslutte dette kapittelet ved å se på et gravfunn fra Birka i Sverige som illustrerer hvordan ulike impulser ble kombinert. I en kjegleformet sølvgenstand fra Birka ble det funnet rester av silke som har overlevd. Denne gjenstanden satt på ett tidspunkt øverst på et hodeplagg og dette plagget var antageligvis delvis laget av silke. Winroth antar at sølvverket ble laget i Dnieper eller Dnipro-regionen i Øst-Europa og at den kom med handelsruter i Russland, supplert med silke fra karavanene som kom over Sentral-Asia. Bakgrunnen for dette er at mønsteret på den kjegleformede tuppen er typisk for regionen rundt Dnepr elven i Russland og Ukraina.²³⁷ Gjenstanden beskrevet kan fortelle oss flere ting. Den forteller oss om

---

²³⁶ Ibn Fadlan, *Ibn Fadlān the Land of Darkness*, 50–51.

²³⁶ Winroth, *The Age of The Vikings*, 119–120.

²³⁷ Winroth, *The Age of The Vikings*, 119–120.

rikdom gjennom sølv og silke i kombinasjon. Den forteller at personen som bar den var betydningsfull som hadde fått en slik dyrebar gave, eller som hadde klart å skaffe seg et slikt hodeplagg. Den forteller oss også om en lang reise som følge av avstanden mellom funnsted og opprinnelse. Om denne reisen har funnet sted som følge av handel, gavegivning eller plyndring er vanskelig å si, men de kulturelle kjennetegnene på mønsteret stedfester den og i kombinasjon med andre funn indikerer det kontakt.

Kapittel 4. Silke og status – hvem og hvor

Vi har nå vært innom silkens posisjon i forhold til andre tekstiler, vi har også vært innom handel og kontakt, samt hvordan det kan ha ledet til at silke kom til Skandinavia, men hva kan vi egentlig si om silke og status? For å forstå hvordan silke og status hang sammen i vikingtiden kan vi se til Rígstula et norrønt dikt fra *den eldre Edda*, som stammer fra 1200- og 1300- tallet. Ingen vet hvor gammelt dette diktet er, noe som ledet til datering fra vikingtid til 1200- tall, men det antas å være basert på muntlige overleveringer fra førkristen tid. Diktet kan tolkes som en fremstilling av samfunnet inndeling.²³⁸ I Rígstulas 34. vers som vi var innom i begynnelsen av denne teksten, beskrives det hvordan sønnen til et par svøpes i silke.

Vi har gått inn på hvordan silke ble sett i forhold til andre materialer, hva som skulle til for å få tak i det og hva det ble sidestilt med. Vi har sett hvordan nordiske folk sine klesvaner gjenspeilet rikdom, status og innflytelse og hvordan disse var de viktigste faktorene når det kom til klesvaner. Dette er noe som er spesielt tydelig i Rígstula.²³⁹ Rígstula er et gudedikt som beskriver guden Rig som besøker tre par. Disse parene representerer tre ulike sosiale klasser, slavenes, bondens og høvdingens. Han blir ønsket velkommen inn til deres respektive hjem som gjenspeiler deres stand, slavenes slitte hus, bondens Langhus og høvdingens hall. I løpet av oppholdet sover Rig mellom paret han besøker, og ni måneder senere får de et barn. Dette barnet får navn og karakteristikker som tilsvarer deres posisjon i samfunnet; barnet av slave-ætt får navnet Trelle og har de tyngste oppgavene og det styggeste utseendet. Til kontrast fra ham får den øverste klassen, høvding eller overklassen, et barn de gir navnet Jarl, og som det sies i verset svøpes han i silke for å vise hans edelhet og posisjon, han beskrives som blond og vakker.²⁴⁰ Dette er en framstilling av den ideelle nordiske person og her symboliserer

---

²³⁸ «Rígstula», Norgeshistorie, 16. mars 2020, <https://www.norgeshistorie.no/kilder/vikingtid/K0801-Rigstula.html>; Jensen, *Norske Dikt. 1*, 72.

²³⁹ Ewing, *Viking Clothing*, 11.

²⁴⁰ Jensen, *Norske Dikt. 163–76*.

silke posisjonen til personen. Basert på dette kan vi få en ide av hva silke betydde for de som bodde i Skandinavia, og hva det symboliserte.

Rígstula illustrerer en inndeling av samfunnet, og om vi skal ta utgangspunkt i den inndelingen er det det øverste nivået som er mest aktuell i tilknytning til silke. I Rígstula er det jarlen som er øverst, men vi vet også at kongen og høvdingen utmerket seg. Det var kongen, jarlen eller høvdingen som hadde mest innflytelse på generell basis avhengig av hvor han var, og derfor ville hans tilknytning til silke være naturlig. I sagasammenheng gjøres det tydelig at konger, jarler og høvdinger skilte seg ut fra resten av folket. Kongen var høyere, sterkere, visere og vakrere enn de andre mennene. Han kunne også skilles fra de andre utfra begrepet lykke eller hell, ofte brukt i sammenheng med konger, og en sjelden gang i sammenheng med jarler eller høvdinger. Opprinnelsen til dette er konseptet om at konger hadde egenskaper som var hinsides de til normale folk, som følge av kongens tilknytning til det guddommelige.²⁴¹ Dette er relevant fordi det at de skilte seg ut gir oss grunnlag til å anta at de også skilte seg ut gjennom hva de hadde på seg og hvilke materialer de brukte i sine klær. For eksempel vil det virke mer sannsynlig at de har silkedetaljer i sine plagg som følge av at de har flere ressurser og mer rikdom, med mindre de har fått det i gave. Noe som også kun ville ha skjedd hvis de var betydningsfulle nok til at noen andre ønsket deres gjensidige forpliktelse.

Andre grupper som er naturlig å anta at hadde med silke å gjøre er handelsmenn som utvekslet varer. Disse ville hatt tilgang til silke i større grad, men hvor mye innflytelse de hadde er usikkert, noe som gjør det mindre aktuelt å fokusere på dem med tanke på status. En gruppe som derimot er verdt å ta med er såkalte væringer. Væringer var krigere som tjente det bysantinske militæret. Deres opprinnelse og eksistens er noe omdiskutert, men de kan ses på som leiesoldater for andre makter og kommer opp i flere tekster tilknyttet senere vikingtid. Væringer ble rikelig belønnet for sin tjeneste, og det er godt mulig at en av belønningene de mottok var silketekstiler. Belønningene de mottok ville dermed gi dem betydelig innflytelse og status uavhengig av om de returnerte eller ikke.

Vikingtiden i Skandinavia kjennetegnes ved at danske konger dominerte, politikk var fokusert på å bygge nettverk og makt ble bygget opp nedenfra. Mellom stormennene foregikk det en konstant konkurranse om å vise frem sin rikdom og makt, og maktsentrene var viktige

---

²⁴¹ Jon Viðar Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar: Iceland, Orkney and Norway», i *West Over Sea*, av Gareth Williams, red. Beverly Ballin Smith og Simon Taylor, bd. 31, *The Northern World* (Brill, 2007), 101, doi:10.1163/EJ.9789004158931.I-614.43.

utstillingsvinduer for dette.²⁴² Som vi har sett i de tidligere kapitlene tar menn ofte i bruk visuelle virkemidler for å vise frem sin makt og innflytelse, i vårt tilfelle spesielt plagg med silkedetaljer og dekor, brikkebånd og billedvever. De var åpenbare tegn som signaliserte at bæreren var en av stor innflytelse og en person som hadde ressurser og midler til å anskaffe seg dyrebare og eksotiske materialer. Høvdingene bygget opp makt ved å skaffe seg bøndernes vennskap. De kunne tilby beskyttelse, gaver og fester. De største gavene, festene, hallene og begravellesmonumentene fikk større betydning blant høvdinge og konger. For å delta i det politiske spillet trengtes store rikdommer og det måtte deles med venner og familie, noe som gjorde gavmildhet viktig som egenskap hos en stormann. Det holdt ikke kun å vise hvor mye rikdom de hadde, de måtte gi av den.²⁴³

Gårdene høvdingene og kongene holdt til på var midtpunkt i samfunnet og kommunikasjon gikk ut derfra. De hadde flere ulike funksjoner, både administrative, seremonielle og ideologiske for å nevne noen.²⁴⁴ Fester og gjestebud var viktige fordi de formet kjernen til det politiske spillet. Bordplasseringen gjenspeilet det sosiale hierarkiet eller kunne bidra til å opprettholde det, på samme måte som utdeling av mat eller gaver minnet de besøkende om hvor mye rikdom og innflytelse verten hadde. Gjestebed var ofte avgjørende for å skape og vedlikeholde prestisjen som var nødvendig for å utøve lederskap.²⁴⁵

Gavegiving og generøsitet var viktige verdier i samfunnet noe som gjenspeiles i sagaene. I sagaene ligger mye vekt på rikdommen og generøsiteten til konger, jarler og høvdinge. Maktbaser ble bygd opp gjennom gaver og feiringer, noe som ga en sterk base for makt gjennom vennskap. Sterke lojalitetsbånd ble assosiert med vennskap og det var den viktigste måten ledere kunne skaffe seg støtte.²⁴⁶ Gavegiving foregikk altså ikke bare for å signalisere rikdom, men også for å skaffe venner og lojalitet. Aktørene i gavegivningsprosessen var ikke bare de som ga og mottok, men også de som var tilskuere til overrekkelsen.²⁴⁷

Hvis en mottaker ikke kunne gi noen gave tilbake var det forventet at de betalte ved å tilby sin tjeneste, ellers ville gaven bli tilbaketrasket. Det var tjeneste eller motgave som sørget for retten til å eie eller ta tilbake en gave. Den sterke forpliktelsen til å gjengjelde, gjorde at gaver

---

²⁴² Jon Viðar Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden* (Oslo: Pax forlag, 2017), 163.

²⁴³ Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden*, 163–164.

²⁴⁴ Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden*, 79.

²⁴⁵ Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden*, 80–84.

²⁴⁶ Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar», 99–100.

²⁴⁷ Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden*, 86–90.

ble et effektivt instrument for ledere til å binde støttespillere til seg.²⁴⁸ Gavene hadde ofte sterk symbolikk og kunne brukes både for å hedre og gjøre skam på mottakeren. Dette skyldtes vekten som ble lagt på ære og ettermæle noe som kan ses i eksempler hvor det for eksempel ble gitt en flott gave nedenfra og opp og det ble tatt som en fornærmelse. Æren var nemlig en viktig del av å vedlikeholde samfunnets sosiale lagdeling.²⁴⁹

Det er dermed slik at status kunne vises på flere måter, det var tydelig visuelt gjennom hva de hadde på seg og det kunne vises gjennom hva de kunne gi bort. I sagaene ble status og verdi i tillegg vist gjennom utseende og egenskaper, men også gjennom hva personene hadde. Eksempelvis blir det ifølge Thor Ewing i Olafs saga Kyrra fortalt at i Olav Kyrres hoff ble gylne sko med silkesømmer brukt.²⁵⁰ Dette høres kanskje ikke så troverdig ut, men det gjenspeiler ideene folk hadde om silkens verdi og viser hvordan slike sko; om de hadde vært i bruk og om de hadde eksistert, hadde vært et imponerende uttrykk for rikdom og innflytelse for de omkring ham.

4.1 Mammen graven - et eksempel på status og rikdom

Hvis vi ser på gravgoder er det slik at graver som inneholder silke nesten alltid inneholder andre verdifulle objekter i tillegg, e.g. metallobjekter, smykker og våpen. Det er noen forskjeller mellom kvinnelig og mannlige graver selv om silke har blitt funnet hos begge. Flere kvinner enn menn har vært utstyrt med silke i sine graver, spesielt når det kommer til det niende og tiende århundre. Kvinnelige begravelser dominerer når det kommer til å se på vevde silkestoffer i samite og tabby mønster. Når det kommer til silkebroderier og brikkevevde bånd med silke er kjønnsfordelingen jevnere. Årsaken til denne fordelingen er usikker, og det er tilsynelatende allikevel kvinnelige graver som dominerer. Som Vedeler sier er det rimelig å anta at: «the silk adornment functioned both as a symbol of wealth and as a practical way to store family values».²⁵¹

Vi har allerede kort nevnt flere eksempler på tilfeller hvor silke har blitt brukt som dekor på flotte drakter eller plagg som vi kan tolke som statusindikatorer. For å nevne noen. Grav Bj. 944 fra Birka hvor det var spor etter silkedekor og silkefletter på en skjorte og kaftan av lin med silkekant. Grav 12 og 15 i Valsgårde hvor det ble funnet sølvbroderte mansjetter og en krave fra en silkekaftan fra det tiende århundre, og funn gjort i Hvilehøj og Hørning i

---

²⁴⁸ Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar», 99–100.

²⁴⁹ Sigurðsson, *Skandinavia i vikingtiden*, 86–90.

²⁵⁰ Ewing, *Viking Clothing*, 59.

²⁵¹ Vedeler, *Silk for the Vikings*, 33–34.

Danmark. Strimler av mønstret silke med sølvtråd og et mønstervevd brikkeband fremstilt utelukkende av silke. Alle disse eksemplene tar for seg tydelige indikatorer på status og rikdom. De er alle del av dekorative elementer på klesplaggene til folket i nord. De er lagt til for å bli sett og beundret av andre. Noe som samsvarer med Anders Winroths utsagn om at: “Power was visible in the Middle Ages.” Og at “Powerful people needed to look the part.”²⁵²

Betydningsfulle og innflytelsesrike personer viste frem hva de kunne oppnå gjennom dekorative elementer laget med dyrebare stoffer og materialer. Uavhengig av hvem det var ville de forsøke å vise seg frem og hevde seg over andre. Dette gjaldt for både menn og kvinner. Spesielt kongens, jarlens eller høvdingens rikdom ville vært gjort synlig for alle rundt ham, og hans posisjon og rolle var ikke noe det ble lagt skjul på verken når han levde eller etter at han hadde dødd. Hans slekt og venner ville også nyte godt av hans rikdom og ville kunne kle seg i plagg som var liknende i kvalitet om de hevdet seg gjennom slektskap eller troskap.

I det tiende århundre var ekstreme forskjeller i gravskikk typisk for samfunnet til de i Skandinavia, det var klare distinksjoner mellom rik og fattig. De fleste gravene har få til ingen gravgoder, mens rike graver inneholdt våpen, rideutstyr og smykker, alle utfra kjønn, alder og sosial status, Mammen graven er et slikt eksempel.²⁵³ Graven ved Bjerringhøj i landsbyen Mammen; nær Viborg i Danmark, har spilt en viktig rolle i å avansere vår forståelse av vikingtidens kultur. En måte graven gjør dette på er ved å gi oss et innblikk i tekstiler, fargestoffer og status. Graven er nemlig spesielt kjent for sine velbevarte tekstiler med silke, gull, sølv og dyre fargestoffer som viser til personens unike og høye status.²⁵⁴ Hvem han var vet vi lite om.

Gravhaugen ved Bjerringhøj ble gravd ut i 1868 og anses som en av de mest ikoniske danske vikingaldergravene.²⁵⁵ På nettsiden til Nasjonalmuseet i Danmark beskrives det de fant i Mammengraven som ulike deler av et mannskostyme med klær som var laget av eksklusive materialer: «badly damaged, but [which] originally must have been a fantastic sight».²⁵⁶ Mannen lå på en blå ullpute dekorert med røde broderier. Han hadde på seg en tunika og en kappe av ull. Ullkappen hadde kant av murmeldyrpels, og både den og tunikaen bar broderier

---

²⁵² Winroth, *The Age of The Vikings*, 105.

²⁵³ Rimstad mfl., «Lost and Found», 735.

²⁵⁴ Rimstad mfl., «Lost and Found», 735–736.

²⁵⁵ Rimstad mfl., «Lost and Found», 735–736.

²⁵⁶ «The Costume», Nationalmuseet i København, åpnet 9. mars 2023, <https://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/the-grave-from-mammen/the-costume/>.

med komplekse mønstre som viste leoparder, fir-fotede dyr, masker og blader i fargene rødt, blått og gult. Det ble også funnet brikkevevd bånd i graven, noen med lilla ull og andre med lilla silke vevd med gull og sølvtråd.²⁵⁷ I tillegg hadde han en rikt dekorert seremoniell øks. Øksen var av jern med sølvinnlegg, dekorstilen ga navn til vikingtidens Mammen-stil.²⁵⁸

Antrekket funnet i Mammengraven er av spesiell interesse i dag både som følge av hvor særegent det er, men også fordi den er del av forskningsprosjektet «Fashioning the Viking Age». Et samarbeidsprosjekt mellom Ulla Mannering og Charlotte Rimstad, Nasjonalmuseet i Danmark, Ida Demant, Lejre Land of Legends og Eva Andersson Strand, Senter for tekstilforskning ved UCPH. Målet med prosjektet er: "to create new and archaeologically well-founded interpretations and reconstructions of Viking Age textiles and clothing".²⁵⁹ Prosjektet er tredelt, første del går ut på å forske på vikingalderens tekstilproduksjon ved hjelp av tekstilproduksjon og eksperimentell arkeologi. Del to var å rekonstruere et manns- og et kvinne-antrekk fra vikingtid, og del tre er å lage en oversikt over kilder til vikingtidens klesdesign og tekstiler.²⁶⁰

Som nevnt er andre del av prosjektet et forsøk på å rekonstruere to antrekk fra vikingtiden. Et av dem er antrekket fra Mammengraven, det andre et kvinneantrekk fra Hvilehøj.²⁶¹ Disse to eksemplene kommer også opp i flere forskningsprosjekter på bakgrunn av hvor storslagne klesdraktene er, og hvor mye som ble funnet i gravene. Prosjektet som startet i 2018 skulle ikke bare ta for seg Bjerringhøj tekstilene, men også andre tekstiler av høy status som er funnet i danske vikingtidsgraver. Som del av prosjektet ble det oppdaget materiale lagret fra en annen grav, Slotsbjergby på Zealand, inkludert i det var en boks med menneskeben. Det første tekstileksempelen var et bredt brikkevevd bånd laget av silke og gulltråder. Det andre var laget av grov ull. Benene i boksen har blitt knyttet til Bjerringhøj graven i senere tid.²⁶²

---

²⁵⁷ «The Costume».

²⁵⁸ Rimstad mfl., «Lost and Found», 735.

²⁵⁹ «Fashioning the Viking Age/Velklædt i Vikingetiden», Nationalmuseet, åpnet 17. januar 2023, <https://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/fashioning-the-viking-age/>

²⁶⁰ «The three project parts», Nationalmuseet, åpnet 17. januar 2023, <https://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/fashioning-the-viking-age/the-three-project-parts/>; *Tíska og textill á vikingaöld / Fashioning the viking age*, Strømmet 5. April 2022, Se 28:30 – 39:40. og 1:21:05–1:59:07. <https://www.youtube.com/watch?v=EQt57DAoX4s>.

²⁶¹ Medieval Histories, «Well-Dressed in the Viking Age», *Medieval Histories* (blog), 31. oktober 2018, <https://www.medieval.eu/well-dressed-in-the-viking-age/>.

²⁶² Rimstad mfl., «Lost and Found», 738–739.

4.2 Væringer og Graffiti i Bysants

En annen gruppe som beskrives er Væringer, krigere som tjente i det bysantinske militæret. De blir iblant beskrevet som en separat gruppe fra rus-folket, eller skandinaviske krigere, kjennetegnet var at de ble beskrevet som fryktfulle i utseende.²⁶³ De skal ha eksistert i det ellefte århundre, innen hæren til det bysantinske imperiet. Hvor regimentet i hovedsak var satt sammen av soldater fra Skandinavia og de nordiske landene.²⁶⁴ I *The Povest* sies det at væringer lever ved kysten av «The Varangian Sea», og at blant andre nasjoner var væringer, svensker, normannere, rusfolk og anglosaksere. «The Varangian Sea» er identifisert som det baltiske hav, altså Østersjøen. Væringene levde ifølge *the Russian Primary Chronicle* ikke bare på Østersjøen, men over den. *Væring* er en generisk term og i *the Povest* sies det: «They ... went overseas to the Varangian Russes: these particular Varangians were known as Russes, just as some are called Swedes, and others Normans, English, and Gotlanders ....»²⁶⁵ Den mest troverdige kunnskapen om væringene stammer fra samtidige greske kilder. Materiale utover dette er latinsk eller norrønt, men mangler den samme troverdigheten. De eksisterende norrøne kildene om væringer var også fra senere perioder.²⁶⁶ Det finnes også russiske kilder om emnet, samt arkeologisk material i form av rune-inskripsjoner, flere enn tretti av dem plassert i Sverige.²⁶⁷

Det virker som begrepet *Varangian* først dukket opp, ikke i Skandinavia eller Russland, men i Bysants selv. Det ble derfor ikke bragt til Russland fra Skandinavia, men fra det faktum at det ble benyttet i Bysants på nordiske eventyrere som tok tjeneste der. Dette ble utvidet til Russland til å bety skandinaviske krigere som reiste til og fra Konstantinopel i Bysants eller russisk tjeneste.²⁶⁸ Et syn på dem er at de var en viktig del av den bysantinske hæren som følge av at de var utenlandske leiesoldater uten land, distraksjoner eller ansvar utover dette.²⁶⁹ I *The Russian Primary Chronicle* blir skandinaver referert til både som Rus-folk og Væringer, noe som trekker frem spørsmålet om det er noen forskjell mellom dem. Dette er nok som

---

²⁶³ Strand, «Northerners: Global travellers in the Viking Age», 75–76.

²⁶⁴ Sverrir Jakobsson, «The Varangian legend: testimony from the Old Norse sources», i *Byzantium and the Viking World*, red. Fedir Androsjtjuk, Jonathan Shepard, og Monica White (Uppsala: Uppsala Universitet, 2016), 345.

²⁶⁵ Cross og Sherbowitz-Wetzor, *The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text*, 40.

²⁶⁶ Jakobsson, «The Varangian legend», 346.

²⁶⁷ Elena A. Mel'nikova, «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul», red. James E Knirk og Henrik Williams, *Futhark: International Journal of Runic Studies* 7 (2016): 101–102.

²⁶⁸ Cross og Sherbowitz-Wetzor, *The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text*, 50.

²⁶⁹ Charlotte Hedenstierna-Jonson, «Rus', Varangians and Birka Warriors», i *The Martial Society: Aspects on Warriors, Fortifications and Social Change from the Bronze Age to the 18th Century*, red. Lena Holmquist Olausson og Michael Olausson (Stockholm: Archaeological Research Laboratory, Stockholm University, 2009), 168, https://www.academia.edu/1429916/Rus_Varangians_and_Birka_Warriors.

følge av at begrepet rus ved begynnelsen av det 12. århundre hadde mistet konnotasjonen til Skandinavia, derfor ble det skiftet ut med væring som kunne brukes om skandinaver, mens rus ble ansett som en undergruppe av væringer.²⁷⁰ Navnet rus kan også her være eksempel på en generell term for skandinaver og til en viss grad baltiske folk.²⁷¹ Ifølge Hedenstierna-Jonson virker det sannsynlig at skandinaviske folk som hadde bosatt seg i øst ble assimilert med de andre etniske gruppene slik at de ikke lenger var gjenkjennelige som skandinaviske i arkeologisk materiale.²⁷² Hun sier at østlige reiser endret seg i løpet av det ellevte århundre fra handel til aktivitet med leiesoldater, det er her assimileringen og væringene kommer inn i bildet.

Årsaken til at væringene er relevante i konteksten av silke og status er fordi det ble sagt at de som tjente i Bysants kunne komme tilbake med silke og rikdom. Harald Hardråde var spesielt kjent for den enorme rikdommen han skal ha fått etter tjeneste hos den bysantinske keiseren.²⁷³ Det er flere sagaer som vitner om karakterers tjeneste hos keiseren i Bysants, eller hvor karakterer ender sine karrierer i *the varangian guard*, etter å ha etterlatt livene sine i Island og utfordringene de møtte der. I Laxdæla saga finner vi Bolli Bollason som når han returnerer til Island etter å ha tjent som væring, har skaffet seg både heder, ære og rikdom.²⁷⁴ I sagaen om Bolli returnerer han med rikdom, edelstener og klær som var rødfargede eller silke. Klærne av silke hadde han blitt gitt av keiseren, og han hadde en rød kappe og et dyrebart sverd, med håndtak i gull.²⁷⁵

Ifølge Sverrir Jakobsson var kong Harald Hardråde prototypen for væringene, med sin rikdom og tjeneste, men væringene i seg selv er mer en legende enn noe annet hvis de skal ses gjennom norrøne kilder alene. Legenden om en *Varangian Guard* ble preservert i tekstform i det trettende og fjortende århundre. Altså i ettertid, så det er heller en refleksjon på fortiden. Legenden om væringene satte søkelys på temaene rikdom og prestisje gjennom tjeneste for keiseren.²⁷⁶ Uavhengig av hvorvidt væringene faktisk kun var en legende eller ikke, var det sant at reiser til Bysants fant sted. Det finnes tydelige tegn i form av graffiti på veggene i Hagia Sofia.²⁷⁷

---

²⁷⁰ Cross og Sherbowitz-Wetzor, *The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text*, 50.

²⁷¹ Hedenstierna-Jonson, «Rus', Varangians and Birka Warriors», 168.

²⁷² Hedenstierna-Jonson, «Rus', Varangians and Birka Warriors», 169.

²⁷³ Jakobsson, «The Varangian legend», 352.

²⁷⁴ Jakobsson, «The Varangian legend», 354 & 356.

²⁷⁵ Jakobsson, «The Varangian legend», 354.

²⁷⁶ Jakobsson, «The Varangian legend», 361.

²⁷⁷ Jarman. *River Kings*, 271.

Det er temaene rikdom og prestisje som gjør koblingen mellom væringer og silke aktuell. Vi vet at det kom silke fra Bysants og at det har endt i Skandinavia, samt at det tilsynelatende var en utbredt oppfatning om at å reise østover ville gi deg rikdom. Ord om storslåtte steder med: «palaces and churches decorated with gold, glorious architecture separating the sacred from the profane» nådde hjem med de som reiste nordover og det er mulig at disse stedene inspirerte måten hjemmene til de norrøne gudene ble beskrevet i senere kilder.²⁷⁸

Innen slutten av vikingtiden hadde reisen til Miklagard, det norrøne navnet for Bysants, blitt så populær at spesielle lover ble innført til å styre hva som skjedde med rikdommen som ble igjen hjemme når du reise utenlands. Gulatingslovens lovkode sa for eksempel at rikdom kunne bli håndtert for deg i tre år før det ville videreføres til etterfølgerne dine. Hvis du dro til Bysants, ville det bli gitt til dem med en gang. Det var væringenes tjeneste og *the varangian guard* som gjorde Miklagard så berømt.²⁷⁹ Folk fra Skandinavia dro ut for å skaffe rikdommen de hørte om eller for å bytte til seg eller på annen måte skaffe seg slik rikdom. Dette kunne de oppnå ved å dra østover, samtidig viser sagatekstene oss at ideene om heder, ære og rikdom gikk hånd i hånd med reisene.

Hvor ofte det forekom eller ble referert til reiser til Garðaríki, Miklagard og Serkland, altså det som tilsvarer Russland, Istanbul og serkernes eller sarasenernes land - ofte forstått som Abbaside kalifatet eller liknende, kan si oss noe om hvor utbredt det faktisk var.²⁸⁰ For å få en ide kan vi se på den digitale ordboken ONP. Hvis vi søker opp de tre stedsnavnene får vi en ide av hvor ofte de ble nevnt i norrøn prosa (ut ifra hva som er lagt inn og kjent). Garðaríki gir oss 21 sitater hvor et flertall av dem er orientert i Olav Tryggvassons Saga.²⁸¹ Hvis vi søker på Miklagarð får vi ingen resultat på stedsnavn, men vi får syv resultat på Miklagarðskeisari, åtte på Miklagarðskonungr og ett på Miklagarðsmaðr altså

---

²⁷⁸ Jarman. *River Kings*, 273.

²⁷⁹ Jarman. *River Kings*, 273.

²⁸⁰ Jarman. *River Kings*, 195.

²⁸¹ «Garðaríki Sb. n. Place-Name», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 17. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o25988>.

Miklagardsmenn.²⁸² For Serkland får vi 32 resultat fordelt på ulike kilder.²⁸³ Det er altså belegg for at reisene har forekommet, og at rutene var kjent i tiden sagaene ble skrevet.

I tillegg til dette er det tydelige tegn på at folk fra nord har besøkt Bysants, i kirken Hagia Sofia ble det i 1964 oppdaget en inskripsjon i runeskrift som viste navnet Halfdan eller (-) **alfdan**, og: «resten av innskriften betraktes som uleselig. Det er likevel [...] mulig at innskriften har inneholdt det vanligste grafittiutsagnet med runer: "NN (her: Halvdan) risset disse runer"». ²⁸⁴ Med andre ord kan inskripsjonen tolkes som «Halfdan var her». En annen inskripsjon ble også funnet i 1975. tolket som **ari: k** av Mats Larsson og til **arni** av Folke Hagberg, Elena A. Mel'nikova forfatteren av «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul» sier seg enig i den siste tolkningen.²⁸⁵ Inskripsjonen til Halfdan kan dateres til alt fra det niende til det ellevte århundre.²⁸⁶ I tillegg til dette ble det i 2009 funne en tredje inskripsjon som lød «Arinbarðr reiste disse runene», datert til det ellevte og tolvte århundre, på slutten av vikingtiden²⁸⁷.

Gjennom sine undersøkelser kommer Mel'nikova frem til at den nye runiske inskripsjonen i katedralen Hagia Sophia på samme sett som de to foregående ble utformet av skandinaviske leiesoldater som var del av keiserens vaktstyrke, selv om det ikke kan utelates at en skandinavisk handelsmann eller pilgrim kan ha vært ansvarlig.²⁸⁸ Bakgrunnen for konklusjonen er at væringer og vaktstyrken de var del av hadde som plikt å være tilstede ved gudstjenestene i katedralen som eskorter og livvakt for den bysantinske keiseren. Det var på slutten av det tiende århundre i 980 at vaktstyrken begynte å bli bemannet av skandinaver.²⁸⁹

I tillegg til disse rune-inskripsjonene ble det av Thomas Thomov funnet fire fremstillinger av vikingskip i Hagia Sophia. Han anser dem som del av det vi kaller grafitti, forstått som å skrive eller tegne på en hard overflate. Enten av besøkende eller vanlige folk. I hans forskning

---

²⁸² «Miklagarðskeisari Sb. m. → Keisari Sb. m.», ONP: Dictionary of Old Norse (The Arnamagnæan Commission), åpnet 17. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o54369>; «Miklagarðskonungr Sb. m. → Konungr Sb. m., Miklagarðskonungur», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 17. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o54370>; «Miklagarðsmaðr Sb. m. → Maðr Sb. m., Miklagarðsmaður», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 17. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o54371>.

²⁸³ «Serkland Sb. n. Place-Name», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 17. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o67972>.

²⁸⁴ James. E. Knirk, red., «Runer i Hagia Sofia i Istanbul», *Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning*, nr. 14 (1990): 26–27.

²⁸⁵ Mel'nikova, «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul», 101-102.

²⁸⁶ Jarman. *River Kings*, 271.

²⁸⁷ Mel'nikova, «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul», 101.

²⁸⁸ Mel'nikova, «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul», 108.

²⁸⁹ Mel'nikova, «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul», 108.

fra 2010-2011 fant han graffiti i veggene og stolpene i det øvre galleriet i Hagia Sophia, og de viste i alt 35 sjøfartøy, hvorav noen av disse viser vikingskip, resterende er usikre på bakgrunn av dårlig håndverk. Det første viser et skip med dragehode, det andre viser framsiden av tre skip på linje, et annet viser to fartøy i profil med høy baug og til sist et fjerde som viser et krigsskip.²⁹⁰

4.4 Sammenfatning

Ut ifra det vi nå har gått igjennom kan vi si at silke som et dyrt materiale tydelig er knyttet til status. Fra første eksempel i Rígstula hvor jarlen svøpes i silke, kan vi forstå at silke ikke var forbeholdt de av lavere status. Noe vi også ser i sagatekstene. Konger, jarler og høvdinger, altså stormenn med mye innflytelse hadde sterkere behov og nødvendighet for å vise frem sin rikdom og makt. For å beholde makten sin måtte de hevde seg og vise seg frem. Å ha tilgang til silke i denne sammenhengen var en stor fordel, og en betydelig måte å vise frem både innflytelse og rikdom var å bære plagg med dekorelementer av silke som kom langveisfra. Andre som nøt av silken som statussymbol var handelsmenn som skaffet silke de kunne gi videre. En annen gruppe verdt å nevne er i tillegg væringer som var i krigstjeneste i Bysants. De ble rikt belønnet for sin tjeneste og det er ikke urimelig å se for seg at en av belønningene de har mottatt kan ha vært silketekstiler.

I vikingtidens Skandinavia foregikk det en konstant konkurranse om å vise frem sin rikdom og makt. Dette måtte også bygges opp og vedlikeholdes. For å ha suksess politisk måtte makten bygges opp nedenfra og nettverk måtte utvides og tas vare på. Gavmildhet var et nyttig verktøy i denne konteksten. For gaver ble ofte gitt med tilskuere til stede, slik at de for det første viste mottakerens følelse for mottakeren gjennom gavens verdi. For det andre viste de frem makten, innflytelsen og rikdommen til giveren og for det tredje forpliktet det mottakeren til å svare ved å gi noe tilbake. Forpliktelsen til å gjengjelde gjorde gavene til et effektivt instrument for å ivareta og skaffe seg støttespillere, og for så å binde dem til seg. Hvis vi ser for oss denne prosessen i kontekst av silke kan vi se for oss at å få silketekstil ville være en svært dyrebar gave som lite annet kunne måle seg med.

Et av de beste eksemplene på hvordan silke kan indikere status er Mammengraven ved Bjerringhøj i Danmark. Graven er kjent for å ha inneholdt godt bevarte tekstiler med silke, gull, søl og dyre fargestoff. Klare indikasjoner på at dette har vært en ressurssterk person med midler. Klærne han bar hadde både pels, komplekse broderte mønstre og et bredt spekter av

---

²⁹⁰ Thomov, «Four Scandinavian Ship Graffiti from Hagia Sophia*».

farger fra rødt, blått og gult til lilla. I tillegg hadde han fått med seg en dekorert seremoniell øks. Mammengraven viser helt tydelig hvordan silke bevisst ble brukt i kombinasjon med andre dyrebare materialer, vi kan anta at dette ene og alene hadde som funksjon å vise frem statusen eller innflytelsen til mannen som bar klærne.

En gruppe folk som kan ha vært spesielt nært opp til silke er væringer, krigere som tjente i det bysantinske militæret. Det ble sagt at de som tjente der kunne komme tilbake med både silke og rikdom. En av de mest kjente eksemplene er Harald Hardråde som ble spesielt kjent for den enorme rikdommen han skal ha fått etter sin tjeneste. Flere sagaer vitner om at tjeneste hos keiseren i Bysants kunne lede til at folk returnerte og opplevde heder, ære og rikdom. Det skal sies at væringer virker mer som en legende enn et faktisk fenomen som har eksistert, men det er allikevel mye som tyder på at noen reiser fant sted.

Det har blitt funnet graffiti på veggene i Hagia Sofia som blant annet viser innskripsjonen «Halfdan var her», og det som ser ut som typiske krigsskip med dragehode. Det ble også, blant annet i Gulatinslovens lovkode, innført spesielle lover til å styre hva som skjedde med rikdommen som ble igjen etter at noen reiste til Bysants eller Miklagard, som de kalte det. Dette skyldtes at det innen slutten av vikingtiden hadde blitt svært populært å dra til Bysants. Disse faktorene peker til sammen mot at folk foretok seg reisen, selv om det er vanskelig å si konkret hva deres motivasjon var for å begi seg ut på den. Basert på navnet Halfdan og dets utbredelse i Skandinavia er det mye som tyder på at folk fra nord har besøkt land lenger øst, og der fått tilgang til Østens rikdom, som for eksempel silketekstiler.

Kapittel 5. Silkens innflytelse i litteraturen

Vi har allerede etablert at silke var verdifullt som materiale og ble brukt for å dekorere tekstiler og legge til flotte detaljer, både på klesplagg og i brikke og billedvever. Silke fikk en særegen verdi fordi det kom langveisfra og hadde egenskaper som gjorde at det skilte seg fra andre materialer. Høvdingene forsterket sin makt ved å vise sin innflytelse og rikdom, en måte å gjøre dette på var å skaffe seg eksotiske gjenstander og materialer. Disse fungerte som visuelle markører og kunne gis videre for å skape og forsterke lojalitetsbånd. Å skaffe seg silke ville ha vært et klart tegn på at en hadde ressurser i og med at det var et produkt som kom langveisfra og var en dyrebare vare i produksjonslandet. Silkens bruk tyder på at materialet i seg selv var nært tilkoblet status og innflytelse. Noe vi kan underbygge med arkeologiske funn hvor silke blir funnet i kombinasjon med andre dyrebare gjenstander som indikerer rikdom og status hos den gravlagte.

Silke har med andre ord hatt en materialistisk verdi, noe vi kan se fra de arkeologiske funnene. Det er allikevel ett aspekt til som kan belyses for å se på silkens innflytelse, nemlig litteratur. Da spesifikt tekster som omhandler vikingtiden slik som sagaer og skaldekvad. Litteraturen kan muligens si oss noe om rollen silke spilte i vikingtidssamfunnet og hvilken verdi silke hadde. Både som narrativt verktøy og som gjenspeiling av materialets verdi. Sagaene er det beste eksempelet på skriftlige kilder som beskriver nordiske folk i perioden, men de er ikke alltid like pålitelige. Det er flere årsaker til at de er utfordrende å bruke. Vi må være bevisste på at sagaer ikke er rene gjenfortellinger. Sagaene ser på overflaten ut til å ha: «objektive» narrativer: «where events are calmly presented as they were seen and heard by reliable men, without any value judgements or explanatory comments by the narrator».²⁹¹

Effekten er at det virker som det kun er en historie, uten moral eller spesielt budskap. Dette er da ikke tilfellet. De inneholder elementer av retorisk overbevisning: «[a] technique or device of narrative which tends to influence and control audience reactions towards particular characters or ideas».²⁹² Disse brukes for å styre leserens sympati og forventninger. I tillegg er det en viss konsensus mellom forteller og publikum når det kommer til hva som anses som godt og ondt, uskyldig og mistenkelig etc. Dette trengs dermed ikke å skrives ut fullstendig. Noe som gjør at retorikken må forstås utfra normer og oppfatninger hos middelalderens islendere.²⁹³ Vi må med andre ord være bevisst på at sagaer ikke er gjenfortellinger, det er benyttet narrative virkemidler for å få frem et eller flere budskap.

En annen årsak til at sagaene er utfordrende å bruke kan vi illustrere ved hjelp av Guðrún Nordal. Hun trekker frem at Islendingesagaene ofte nevnes i samme pust som vikingene og at de dramatiserer hendelser og livene til folk som hypotetisk sett levde i det niende, tiende og ellefte århundre i vikingtidens diaspora.²⁹⁴ Vi kan se at konger og hendelser samsvarer med tidsbilde og genealogi som vi kjenner til, og referanser til kjente steder i den nordlige regionen styrker narrativet, men hvor troverdige er de?²⁹⁵ Hun stiller spørsmål ved hvorvidt vi kan vurdere de faktiske bevisene i islendingesagaene i forhold til det de fremstiller selv om de tilsynelatende er troverdige. Bakgrunnen for at hun stiller spørsmål ved dette er at: «these portrayals are borne out of, and modified by, a culture which is certainly closely rooted in the

---

²⁹¹ Lars Lönnroth, «RHETORICAL PERSUASION IN THE SAGAS», *Scandinavian Studies* 42, nr. 2 (mai 1970): 157.

²⁹² Lönnroth, «RHETORICAL PERSUASION IN THE SAGAS», 159.

²⁹³ Lönnroth, «RHETORICAL PERSUASION IN THE SAGAS», 163.

²⁹⁴ Guðrún Nordal, «The Sagas of Icelanders», i *The Viking World*, red. Stefan Brink og Neil Price (London og New York: Routledge, 2008), 315.

²⁹⁵ Nordal, "The Sagas of Icelanders", 315.

scholastic and Christian learned traditions of the thirteenth and fourteenth centuries in Europe».²⁹⁶ Dette skaper utfordringer med hvordan vi kan bruke sagaene som kilder, siden det er vanskelig å si hva som har blitt videreført muntlig i fortellinger fra fortiden og hva som har blitt påvirket av en kristen litterær kultur.

Til tross for at tekstene kan bære preg av middelalder, kristendom og senere ideer. Så er det sannsynlig at enkelte beskrivelser har vedvart og bærer preg av vikingtidens idealer eller ideer i norden. Til tross for usikkerheten kan det være verdt å utforske litteraturen for å se om det er enda en side ved silkens innflytelse vi kan belyse. For å finne ut noe om silke i litteraturen må vi først se på ordene folk i vikingtiden brukte for å beskrive silke. Et av hovedverktøyene som blir benyttet for å undersøke dette er ONP. Det er to ord tilknyttet silke som er av interesse, de norrøne ordene for silke *silki*, og *pell* et kostbart stykke tekstil av silke.²⁹⁷ De første eksemplene som bruker ordet *silki* er typiske tradisjonelle sagatekster, mens de hvor *pell* forekommer ofte er såkalte riddersagaer, en islandsk narrativ type: «generated by and evolved from translations of French romances, lays and epic poems».²⁹⁸ Disse sagaene er oversatt til islandsk fra andre språk og er derfor strukturert annerledes enn tidligere sagaer, språkbruken er annerledes og dette medfører at de er tyngre å tolke og oversette. Noe som kan påvirke resultatet.

Opprinnelsen til ordet *silki* er ifølge *det norske akademis ordbok* sannsynligvis fra det latinske *sericus*, det greske *serkos* eller fra det latinske *Seres* som var navnet på en asiatisk folkegruppe som handlet med silke.²⁹⁹ Ifølge den svenske språkforskeren Elof Hellqvist kan ordet *silke* anses for å komme fra det slaviske språk fra det russiske *selku* og før prøyssisk *silkas*. Der *r* ble *l*, fra det latinske *sericum*, til det latinske *Sericus*. Hvorfra ordene serk og silke kom inn i de nordiske språkene er vanskelig å si ifølge Ture J. Arne.³⁰⁰ Han sa seg enig i at det ikke kan fastslås at skandinaverne skaffet seg silke fra russiske handelsveier som kom fra Øst-Europa, men at det ikke var usannsynlig.³⁰¹

Som vi nå kan se ut ifra eksemplene tidligere i kapittel to og tre i teksten har vi over tid funnet funn som styrker troen på denne hypotesen. I alle fall har ordet *silki* kommet fra slaverne til

---

²⁹⁶ Nordal, "The Sagas of Icelanders", 315.

²⁹⁷ «Pell Sb. n.», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 16. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o62124>.

²⁹⁸ Marianne Kalinke, «Gibbons saga, an Exemplary Frame-Tale Narrative», *Scandinavian Studies* 90, nr. 2 (2018): 265, <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0265>.

²⁹⁹ «silke», NAOB: Det Norske Akademis ordbok, åpnet 17. mars 2023, <https://naob.no/ordbok/silke>.

³⁰⁰ Ture J. Arne, «'Austr i Karusm' og 'Särklandnamnet'», *Fornvännen: Journal of Swedish Antiquarian Research*, 1947, 293 - 294.

³⁰¹ Arne, «'Austr i Karusm' og 'Särklandnamnet'», 295.

tyskerne. At det har kommet til anglosakserne fra skandinavene slik den norske forfatteren Alexander Bugge hevder³⁰², er noe som ikke kan antas av formelle grunner ifølge Ture J.Arne. Han sier at det i sagaene også refereres til som pell, en form for silke som stammet fra Bysants, men han kjenner ikke til noe tilsvarende bysantinsk ord.³⁰³ Ordet dukker opp i sagaene og pell kommer ifølge *det norske akademis ordbok* fra norrønt. Det betyr et kostbart stykke tekstil med utsmykninger, ofte av silke eller atlast.³⁰⁴

5.1 Pell

Hvis vi søker opp pell på ONP får vi opp underkategoriene *gullskotit pell* og *pell ok purpuri*, som tilsvarer to og elleve eksempler. Disse utgjør utgangspunktet for hva vi kan si om pell. Som nevnt er ikke pell spesifikt en referanse til silke. *Lexicon Poeticum* oversetter pell til «costly materials»³⁰⁵ og «velvet».³⁰⁶ Velvet eller fløyel ble historisk sett fremstilt av silke og var svært kostbart noe som førte til at det ble brukt av kongelige og adelige, men det brukes også andre materialer for å fremstille fløyel.³⁰⁷ Dette underbygger ideen om at det er vanskelig å si med sikkerhet at det konkret refereres til silke når det refereres til pell, selv om det refereres til noe med tilsvarende verdi. Dette må vi ha i bakhodet når vi går igjennom sagaeksemplene videre. Når det kommer til Gullskotit tilsier det at materialet har innvevde gulltråder, altså detaljer i gull.³⁰⁸ Purpuri står for dyrebare tekstiler som har dyr og eksklusivt purpur eller lillafarge. Dette er noe vi så at bysantinerne var spesielt kjent for i andre kapittel.

Gullskotit pell

Fagrskinna er en tekst fra 1300-tallet som inneholder sagaer om de norske kongene. Her dukker pell opp i setningen: «þessconar segl. at þat var pell gullskotet. oc lagt tvevallt firir. þuiat hvarger skylldu þær er aftr være eða framme sia hit ofæggra a pellunum».³⁰⁹ Denne setningen er del av en beskrivelse av skipene til Harald Sigurdsson som hadde tre (Þrjú) langskip, som han

---

³⁰² Alexander Bugge, «Costumes, Jewels, and Furniture in Viking Times», *Saga-Book* 7 (1911): 144 - 146.

³⁰³ Arne, «‘Austr i Karusm’ og ‘Särklandnamnet’», 296.

³⁰⁴ «pell», NAOB: Det Norske Akademis ordbok, åpnet 13. mars 2023, <https://naob.no/ordbok/pell>.

³⁰⁵ «Anon (FoGT) 24III/6 — Pella ‘of Costly Materials’», *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020, <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=242386>.

³⁰⁶ «Kálf Kátr 28VII/6 — Pells ‘of Velvet’», *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020, <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=55953>; «Kálf Kátr 42VII/3 — Pella ‘of Velvet’», *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020, <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=56596>; «Kálf Kátr 43VII/8 — Pella ‘of Velvet’», *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020, <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=56660>; «Anon Heil 6VII/5 — Pelli ‘with Velvet’», *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020, <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=51355>.

³⁰⁷ «fløyel», i *Store norske leksikon*, 17. juni 2022, <https://snl.no/fl%C3%B8yel>.

³⁰⁸ Heide, «Dekoreerte segl i vikingtida og mellomalderen», 19.

³⁰⁹ Finnur Jónsson, *Fagrskinna: Noregs kononga tal*, (Samfund til Udgivelse af Gammel Nordisk Litteratur) 30 (København: S.L. Møllers Bogtrykkeri, 1902), 216–217.

selv styrte. I denne konteksten sies det at det er et seil som er slik at på det var det dyrebar tekstil (pell) med gulldetaljer, og muligens at det var lagt dobbelt foran.³¹⁰ I neste del vektlegges det at materialet er tosidig, og at det var slik at siden som ses av en selv ikke skulle være like vakker. Vi kan anta det siden de bruker ordet ofægra, eller úfegra pellenum, som kommer av fegra (vakker) og u, som betyr ikke, altså ikke like vakkert tekstil.³¹¹ Dette indikerer at det var vakre detaljer for å dekorere på utsiden.³¹² Utover dette beskrives det hvordan skipet har dragehoder og gull-búinn, altså ornamenter av gull,³¹³ og så er det sagt at det ikke finnes noe annet skip i Norden som har så mye gull, dyrebare steiner og goder som det.³¹⁴ Alle disse beskrivelsene indikerer stor rikdom, status og prakt gjennom dekorelementer og materialistisk rikdom. Pell tilknyttet rikdom og det å ha ressurser til å skaffe slik rikdom.

Klari saga eller Kláruss saga er en ridderlig saga fra middelalder-Norge, basert på et latinsk dikt. Hovedpersonen er prins Klárus av Sachsen. I denne sagaen dukker pell opp i setningen: «allt þat klæða kyn, sem rikaz kann fæ, sva sem gullskotit pell, pvrpura ok bissum, gvðvef ok cicladem».³¹⁵ Dette kan oversettes til at han velger: alt det av klær som passer hans kjønn eller slag³¹⁶, som rikdom kan skaffe, slik som tekstiler med gulldetaljer, purpur og bissom,³¹⁷ gode og kostbare vevverk³¹⁸ og cicladem (Mest sannsynlig også et tekstilmateriale).³¹⁹ Konteksten rundt

---

³¹⁰ Seil med dekor er noe Eldar Heide tar opp i «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen».

³¹¹ Richard Cleasby og Gudbrand Vigfusson, «Ú-», Cleasby & Vigfusson - Old Norse Dictionary, åpnet 14. mars 2023, <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app/word/u>.

³¹² P. T. (Peter Tidemand) Malling, *Fagrskinna: Kortfattet norsk Konge-Saga fra Slutningen af det tolfte eller Begyndelsen af det trettende Aarhundrede*, red. P. A. (Peter Andreas) Munch og C. R. Unger, *Daae* (Christiania: Trykt hos P.T. Malling, 1847): 106, https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015043007594.

³¹³ Richard Cleasby og Gudbrand Vigfusson, «Gull-Búinn», Cleasby & Vigfusson - Old Norse Dictionary, åpnet 14. mars 2023, <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app/word/gull-buinn>.

³¹⁴ Malling, *Fagrskinna*, 106.

³¹⁵ Gustaf Cederschiöld, red., *Clarus saga//Clari fabella, Festskrift till Kgl. Universitetet i Köpenhamn vid dess fyrahundra års jubileum i juni 1879 från Kgl. Carolinska Universitetet i Lund* (Lund: F. Berlings boktryckeri och stiltgjuteri, 1879): 10.

³¹⁶ Fra kyn til kjønn eller slag som i kin. Se Zoëga, «Dictionary of Old Icelandic».

³¹⁷ Ifølge ONP tilsvareer bissus, *byssum*. *Byssum* står ifølge Merriam-Webster Dictionary for et fint stoff i lin, bomull eller silke, eller en dusk av lange seige filamenter som noen muslinger og liknende fester seg til en overflate med. Utfordringen med begrepet er at det også kan lages et stoff av disse filamentene, stoffet kalles *sea-silk*. Dette fører ifølge Felicitas Maeder til at det er lett å misforstå hvilke av de to materialene det refereres til. I dette tilfellet er det nok sannsynligvis et fint lin- eller bomullsstoff. Se: «ONP Reader: ClarA (Clar) Ed. Cederschiöld 1879, p. 10», ONP (The Arnamagnæan Commission), åpnet 10. mai 2023, <https://onp.ku.dk/b352-10>; «Byssus», Dictionary, Merriam-Webster.com, åpnet 10. mai 2023, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/byssus>; Felicitas Maeder, «The Project Sea-silk - Rediscovering an Ancient Textile Material», red. John Peter Wild, *Archaeological Textiles Newsletter*, nr. 35 (august 2002): 9 - 10.

³¹⁸ Gvðvef tolket til kostbart vevverk, indikert gjennom ordet guð, som i gud, og vef som i vev, vev av gudene eller tilsvarende.

³¹⁹ Cederschiöld, *Clarus saga//Clari fabella*, 10; For betydning av Cicladem se ONP: Dictionary of Old Norse, «Ciclade Sb. Alien.», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 23. mars 2023, <https://onp.ku.dk/o13388>.

setningen er vanskelig å fastslå, men det som er klart er dog at den tar for seg klær av ulike svært dyrebare materialer som en person må ha rikdom for å få tak i.

I begge disse eksemplene vises det til tekstiler av silke som har gulldetaljer i seg. De er sett i kontekst av rikdom utover det vanlige som vises gjennom at skipene har gullornamenter og flere dyrebare stoffer er samlet, slik som gullbelagt silke, purpur og byssus. Dette er en trend som vil vise seg å også gjelde under eksemplene fra *pell ok purpuri*.

Pell ok purpuri

I de første to eksemplene under pell og purpuri er det tydelige kristne undertoner. Den første, Stéfans eller Staphanus saga er en av flere helgensagaer. Der forekommer bruken av ordet pell om dyrebart silketekstil og andre verdifulle tekstiler som purpurtekstil. Ordet dukker opp i setningen: «Keisarinn bad þegar dukinn til sin bera ok let allt a leidina fyrir breida nidr klædi ok kaugra, pell ok purpura».³²⁰ Vi kan tolke det slik at keiseren spurte om å få tøyet (dukinn) båret til seg og lot alt gå før det ble lagt ned og bredt ut klær og bæreklede, dyrebar silke og purpurtekstil.³²¹ Det som dog er hovedfokuset er at stoffet som blir bragt til ham av Albanus og den kristne kvinnen Veronica, har helbredende egenskaper. De bringer det til ham i gave for at hans helse skal bli bra igjen. Stoffet fikk hun av en skriftlærd og hun tror at hvis keiseren ser stoffet og hans liknelse så vil han bli frisk igjen.³²² Noe som stemmer: «En iafnskiott sem hann leit likneskiuna, þa vard hann heill» (så fort han så liknelsen, da var han helbredet).³²³

Det andre eksempelet er i Barlaams og Josafats saga fra omkring 1275. I den fortelles historien om den kristne munken Barlaam, som vinner over en indisk prins til kristendommen «gjennom lærde samtaler».³²⁴ Pell dukker først opp i en historie han forteller hvor han beskriver en rik mann: «tekr dæme af einum rikum manne. er klæddr var tigurllaga með pelle oc purppura oc hellt huersdaglega tigurllat borð. með allzskonar senndingum».³²⁵ Dette kan oversettes til: ta dømme av en rik mann, som er kledd i dyrebare klær med silketekstiler og purpur, som til

---

³²⁰ C. R. Unger, *Heilagra Manna Sögur: Fortællinger og Legender om hellige Mænd og Kvinder*, bd. 2 (Christiania: B. M. Bentzen, 1877), 291.

³²¹ Unger, *Heilagra Manna Sögur*, 290–291.

³²² Unger, *Heilagra Manna Sögur*, 290–291; ONP: Dictionary of Old Norse, «ONP Reader: Steph (Steph) Ed. Unger 1877^{II}, p. 290», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 24. mars 2023, <https://onp.ku.dk/b2809-290>.

³²³ Unger, *Heilagra Manna Sögur*, 291; «ONP Reader: Steph (Steph) Ed. Unger 1877^{II}, p. 291», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 24. mars 2023, <https://onp.ku.dk/b2809-291>.

³²⁴ Lars Mæhlum, «Barlaams og Josafats saga», i *Store norske leksikon*, 23. februar 2022, https://snl.no/Barlaams_og_Josafats_saga.

³²⁵ Magnus Rindal, red., *Barlaams ok Josaphats saga*, 1. utg. (Oslo: W.C. Fabritius & Sønner AS, 1981): 27.

hverdags holder flotte måltider med alle slags retter.³²⁶ Utenfor den rike mannens dør ligger det en syk trengende mann og han fikk kun smulene som ble kastet til ham som almisser. Han bad om at hungeren skulle ta slutt, og når de begge dør blir den trengende, Lazarus, fraktet til himmelen av engler. Den rike mannen blir begravet i helvete.³²⁷ Fortellingen er moralsk, og pell tilknyttes til de rikes tekstilvaner.

Et annet sted lenger inn i Baarlams og Josafats saga støter vi på et annet eksempel hvor kongen viser frem sin rikdom til sin sønn: «oc steindum soðlum. oc huldum með pellum oc purppura».³²⁸ Dette kan oversettes til ridesaler med dekorative steiner, steindum fra steind som er mineral på islandsk og söðla som betyr sal. Disse er trukket med dyrebare tekstiler som silke og purpurstoff.³²⁹ Utover dette har han forgylte vogner, kjerrer, kongelig tilbehør og forgylte bisler. Dette tilhørte ridderen til hest med elegant rustning.³³⁰

I eksemplene fra Baarlams og Josafats saga viser bruken av pell til rike tekstiler og i denne konteksten viser det til kongens rikdom i sin helhet, på samme måte som rikdommen til mannen i fortellingen om Lasarus. I begge tilfeller er rikdom vist som noe negativt, en fristelse eller noe som må håndteres med omhu. I historien om Lasarus skulle den rike mannen ha delt av sin rikdom, og i den andre må sønnen til kongen overkomme fristelsen av sin fars rikdom. Disse to eksemplene er nyttige fordi de gjenspeiler verdien til pell eller tekstiler med silke, ikke som følge av de kristne og moralske budskapene de speiler.

Videre har vi Gibbons saga fra det fjortende århundre som er en riddersaga. Historien er satt sammen av hovedpersonens kjærlighet til to kvinner og var: «a quest romance consisting of a groom quest and a bridal quest, the former, the quest of the fairy mistress for the groom, the eponymous protagonist Gibbon; the latter, the protagonist's quest for Florentia, a maiden king».³³¹ Pell dukker opp i en setning hvor det beskrives hva som pryder en kvinne: «So og ei

---

³²⁶ H. E. Kinck, overs., *Barlaam og Josaphat: en religiøs Roman, Norbok* (Christiania: Feilberg & Landmark, 1852): 54, https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008110603037; Se oversettelse av ordet Tigu-ligr/ Tiguligr fra Tigurllaga som betyr nobel eller dyrebar og Alls-kyns fra allzkonar som betyr alle slags, i Cleasby og Vigfusson, «Old Norse Dictionary» og hos Zöega, «Dictionary of Old Icelandic».

³²⁷ Kinck, *Barlaam og Josaphat*, 54–55; Oversettelse av Hvárr-tveggi/ Hvárttveggja fra huarttveggia som betyr begge eller både og Usla/ Usli fra vrsla som betyr flammer eller glør, se Cleasby og Vigfusson, «Old Norse Dictionary» og Zoëga, «Dictionary of Old Icelandic».

³²⁸ Rindal, *Barlaams ok Josaphats saga*, 142.

³²⁹ Kinck, *Barlaam og Josaphat*, 234–235; Oversettelse av steindum og soðlum, til steind (stein) og söðla (sal). Se Zoëga, «Dictionary of Old Icelandic».

³³⁰ Kinck, *Barlaam og Josaphat*, 235.

³³¹ Marianne Kalinke, «Gibbons saga, an Exemplary Frame-Tale Narrative», *Scandinavian Studies* 90, nr. 2 (2018): 266 - 267, <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0265>.

sidr gvll og gimsteina skinandi pell og pvrpvra og gulli fada vefi er pryddv hennar likama».³³² Det beskriver gull og skinnende juveler, silke - og purpur-tekstil og gullutsmykket vev (altså de verdiene og dyrebare stoffene og brokadene), som dekorerte kroppen hennes. Dette beskrives i kombinasjon med kvinnens andre egenskaper som skjønnhet, høflighet, tale, og de feminine evnene til jomfruen (allar kuenligar lister jvngfrvnr).³³³ Pell brukes for å beskrive verdien til bæreren og indikerer hvor mye mer verdt kvinnen er siden hun kan bære slike dyrebare gjenstander.

Et annet eksempel fra Gibbons saga er setningen: «Voru buin c galeida herkugg skipad med hertýgjaðr folki þui villdasta er j var rikenu og vmm framm dreki kongs sonar. Med brendu gulli og gimsteinum pryddr pelli og purpura. Og vænum vefium er til voru j landinu».³³⁴ Dette kan oversettes til at: de var forberedt med utenlandske (galei) krigsskip med årer og store fremmede handelsskip (kogg skip) med hertugens folk; de beste som var i riket. Fremme i krigsskipene (dreki) reiste kongssønnen. De reiste med polert gull og edelsteinpyrdet tekstil (evt. edelsteiner og tekstil) og purpurtekstil, og vakre vever som var fra landet.³³⁵ Disse er åpenbart symboler på rikdom og inneholder alle indikasjoner på innflytelse gjennom dyrebare tekstiler, gull og edelsteiner. Pell blir brukt som visuell markør for rikdom og innflytelse. Dette ser vi også videre i de neste eksemplene.

Viktors saga ok Blávuss fra 1500-tallet er en islandsk romantisk saga, plottet til sagaen kan oppsummeres med at Viktor i tjueårsalderen blir konge av Frankrike, og han er så generøs at kongedømmets rikdom forsvinner i løpet av tre år. Som konsekvens deklarerer han sin mor som overhode over kongedømmet og forlater slottet. I en stor skog møter han Blávus som dukker opp på et flyvende teppe. Ridderne kjemper mot hverandre, men lykkes ikke med å skade hverandre. De sverger til hverandre og blir brødre for å så dra på flere eventyr.³³⁶ I denne sagaen brukes pell for å indikere rikdom i kombinasjon med andre verdifulle gjenstander. Noe vi kan se i setningen «adra (høll) hafa þeir fyllda med gulli ok gimsteinum pelli ok purpara ok gulli

---

³³² Ian Raymond Page, *Gibbons saga* (Copenhagen: Editiones Arnarnagnænæ, 1960): 11–12.

³³³ Kalinke, «Gibbons saga, an Exemplary Frame-Tale Narrative», 266 - 267; Ian Raymond Page, *Gibbons saga* (Copenhagen: Editiones Arnarnagnænæ, 1960): 11 - 12.

³³⁴ Page, *Gibbons saga*, 11–12.

³³⁵ Oversettelse av ordene *kuggr* for kogg og *dreki* for krigsskip fra islandsk, se *Zoëga*, «Dictionary of Old Icelandic».

³³⁶ Vera Johanterwage, «The use of magic spells and objects in the Icelandic riddarasögur: Rémundar saga keisarasonar and Viktors saga ok Blávus», i *The Fantastic in Old Norse/Icelandic Literature: Preprint Papers of the 13th International Saga Conference, Durham and York 6th-12th August 2006*, red. John McKinnell, David Ashurst, og Donata Kick, bd. I–II (Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies, 2006): 449.

faadum vefium».³³⁷ Dette kan tolkes som: salen eller hallen hadde de fylt med gull og edelstener, dyrebare tekstiler (pell) og gullutsmykket vev eller vevd stoff.³³⁸

Sigrgarðs saga ok Valbrands er en annen islandsk romantisk saga muligens fra det fjortende århundre. I sagaen om Sigrgarð trekkes pell frem i del åtte, hvor det beskrives hvordan keiser Adrianus forbereder seg for reisen til Villusvínaland.³³⁹ Det sies at til ferden samles det en sterk, nobel eller god gruppe; altså en hird, skip, provisjoner, gull og edelsteiner, deretter perle (her tolket som pell) og purpurtekstil og verdifulle vevde klær, krus og mer: «veliande thil þeirrar ferdar alla þa hlute er veroldenn matte best veita, fyrst af agiætri hird skipum seglum kosti og dryck gulli og gimsteinum gerselum perle og purpura og ollum díjrustum vefjum, krusum og kjerum [...] men og hríjnga af sama koste».³⁴⁰ I dette eksempelet skrives pell som perle, noe som gjør at forfatteren har oversatt ordet med perler, mens eksemplet på ONP derimot kategoriserer det under pell forstått som dyrebart tekstil. Derfor må dette eksempelet tas med en klype salt. Uavhengig av om ordet står for perler eller ikke så indikerer det rikdom og verdifulle materialer som viser frem og er nyttige ressurser for keiser Adrianus på hans reise.³⁴¹

I neste eksempel Sigurðar saga þögla, bringes hovedpersonen Sigurðr inn i en stor hule av to søstre som forteller at deres far lagde den for å holde fester for andre kjemper fra Alpe-fjellene. De bringer ham inn i et rom som brukes for å underholde noble gjester, og det er i dette rommet pell dukker opp. Rommet er drapert med dyrt stoff, det er en flott seng med gardiner vevd av gull og en annen til søstrene.³⁴² Deretter sies det: «Enn til annarar handar munde sæa hellir geyma j sier gull og gersimar pell ok purpura og prydiligan herskruda».³⁴³ Dette oversettes med at det også er mat og drikke i hulen, gull og skatter, dyrebare materialer (dyrebare silke og purpurtekstil) og flotte krigsantrekk der. Gjenstandene har blitt laget av kjempen Oskrudrør med magi. Pell blir brukt her for å vise frem rikdom, indikere innflytelse og videre til å vise gavmildhet.

---

³³⁷ Jónas Kristjánsson, red., *Viktors saga ok Blávus*, Riddarsögur 2 (Reykjavik: Handritastofnun Íslands, 1964): 13.

³³⁸ Enkeltord oversatt til teksten, se: «ONP Reader: Vikt (Vikt) Ed. Jónas Kristjánsson 1964, p. 13», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 23. mars 2023, <https://onp.ku.dk/b1426-13>.

³³⁹ Agnete Loth, red., «Sigrgarðs saga ok Valbrands», i *Late Medieval Romances*, 5 (København: Den Arnamagnæanske Komission, 1965): 136.

³⁴⁰ Loth, «Sigrgarðs saga ok Valbrands», 136; Oversettelse av ordet agiætri se, Cleasby og Vigfussons, «Old Norse Dictionary» og Zöega, «Dictionary of Old Icelandic».

³⁴¹ «ONP Citation: Pell in SigrVal^x 136», ONP: Dictionary of Old Norse Prose (The Arnamagnæan Commission), åpnet 29. mars 2023, <https://onp.ku.dk/c506215>; Loth, «Sigrgarðs saga ok Valbrands», 136.

³⁴² Agnete Loth, red., «Sigurðar saga þögla», i *Late Medieval Icelandic Romances*, 2 (København: Den Arnamagnæanske Komission., 1963): 152 - 153.

³⁴³ Loth, «Sigurðar saga þögla», 152 – 153,

I andre eksempel fra denne sagaen, gir noen Sigurðr sete på en fin stol og sprer et klede (foran ham) og på dette stoffklede: «Enn ofan æ þetta clæde baru þær fyrst pell og purpura med ymsum lijtum ofinn med gulli.»³⁴⁴ Det kan vi oversette til: og på dette klede var det først dyrebar silketekstil og purpurtekstil med forskjellige farger vevd med gull. Det er altså blitt plassert kostbare materialer i ulike farger, vevd i gull, med ringer, dyr og fugler, og roser eller liljer i grønt og rødt. Han blir tilbudt disse gjenstandene som gave og blir bedt om å ta det han ønsker noe han på det tidspunktet sier nei til.³⁴⁵

En annen saga som kan brukes som eksempel på pell i konteksten av gavegivning, er Adóniass saga. I teksten beskrives det hvordan det blir holdt et overdådig bryllup som ble gjort med den største kostnad og all verdens makt av keiseren for sin datter (som har falt for Adonias som sagaen handler om).³⁴⁶ Til høvdingene gis det gode gaver: «woru gefnar göðar giafer gull og gimsteinar kier og klæði hestar og herneski pell og purpure».³⁴⁷ Altså: gaver av gull, bokser med edelsteiner, hester, kamputstyr, dyrebare silke tekstiler og purpurtekstil. Deretter drar de hjemover, og kong Adonias og Albaria reiser til Syria hvor han blir svært populær.³⁴⁸

Gavene viser betydningen av sosiale bånd, gavmildhet, og er en sterk indikator på rikdommen til giveren. Pell er brukt i kombinasjon med andre gaver for å vise innflytelse og rikdom både i Sigurðar saga þögla og Adóniass saga. I den første deler de to søstrene av farens rikdom med Sigurðr og vi kan se for seg at om de ikke var verdifulle alene kunne noen av dem ha spesielle egenskaper slik gjenstander ofte hadde i sagaene. I Adóniass saga er det en større gruppe som mottar gaver og vi kan se for oss at dette er mer koblet til gavegivning i sosial kontekst, hvor de knyttes sammen gjennom utveksling av gaver, goder og tjenester.

Det siste eksempelet er Sqr̄la saga sterka fra det 14. eller 15. århundre som forteller om Sørli, sønn av kong Erling av Opplandene. I løpet av sagaen våkner han opp i en hule hvor han møter på en kvinne som kaller seg Mána, og hun forteller ham at han befinner seg i Blåland hvor Estroval den store er konge. De utveksler noen ord og når han er kledd setter han seg ved et bord. Til dette bordet bæres det frem kostbar mat og all slags søtluktende drikker og «dúkar

---

³⁴⁴ Loth, «Sigurðar saga þögla», 155 – 156.

³⁴⁵ Loth, «Sigurðar saga þögla», 155 – 156.

³⁴⁶ Agnete Loth, red., «Adonias saga», i *Late Medieval Icelandic Romances*, 3 (København: Den Arnamagnæanske Kommission, 1963): 229 - 230.

³⁴⁷ Loth, «Adonias saga», 229 – 230.

³⁴⁸ Loth, «Adonias saga», 229 – 230.

voru þar af pelli ok purpura». Det var altså duker av dyrebart silkestoff og purpur der,³⁴⁹ i tillegg til skåler av gull satt med edelstener. Etter at Sørli har spist og drukket leder hun ham inn i en sidehule og viser ham en stor mengde gull og edelsteiner. Av det gir hun ham et tafl (sannsynligvis Hnefatafl, et slags sjakkspill) laget i gull.³⁵⁰ Hun gir ham også en kappe og en ring. Hun sier at om han bærer ringen på hånda vil han aldri fare vill til sjøs eller til lands. Sørli takker for gavene med mange og fagre ord.³⁵¹ Dette eksempelet følger de tidligere ved at pell ses i kombinasjon med dyre tekstiler og ytterligere rikdom. Det viser til rikdommen til kong Estroval og hans gavmildhet siden han gav det til Mána. Gavene Sørli får fra Mána er svært verdifulle og har spesielle egenskaper.

Alle eksemplene til sammen viser at pell som beskrivelse av dyre tekstiler dukker opp i kontekst av rikdom, spesifikt i form av tekstiler som silke og purpur, ofte med innvevde gulldetaljer. Det er flere ulike vinklinger utover det. I de første eksemplene tar det for seg rikdom i et negativt lys. Videre er det eksempler hvor pell er en av flere gjenstander eller materialer som symboliserer og indikerer status og innflytelse, visuelle markører for personenes makt, betydning eller verdi. De siste eksemplene tar for seg rikdom og gavmildhet; ikke på samme måte som Baarlams og Josafats saga hvor det er slik at den rike mannen skal gi av sin rikdom for å komme til himmelen, men fordi det å gi bort gaver kunne forsterke sosiale bånd. Disse sosiale båndene var nødvendige for å holde sammen samfunnet i vikingtiden hvor konflikt ofte preget tilværelsen. Det skal sies at i flere eksempler brukes gavene for å drive narrativet videre, da er det snakk om gjenstander med spesielle egenskaper som skal hjelpe hovedpersonen til å oppnå sine mål. For eksempel ringen Sørli får i gave som skal forhindre ham fra å fare vill. Pell er et materiale og de foregående eksemplene trekker frem pell som del av en helhet, rikdom, utgjort av flere ulike gjenstander og materialer. Neste form for litteratur om silke viser hvordan silke også brukes til å beskrive andre gjenstander og materialer.

5.2 Silki

Når vi søker på silki i ONP er to underkategorier mer aktuelle enn resten, dette er *fagert som silke* og *gult eller gyllent som silke*, med respektive fem og syv eksempler hvor ordet silki brukes. Motivasjonen for å legge vekt på hår er fordi hår tilsynelatende hadde en spesiell

---

³⁴⁹ Carl Christian Rafn, red., «Sørla saga sterka», i *Fornaldarsögur Norðlanda*. 3. (København, 1829): 416 - 417; Se også Kapittel 4. Kjerringa hjalp Sørli i «Sørli saga», Norsesaga, åpnet 16. mars 2023, <https://www.norsesaga.no/soslashrli-saga.html>.

³⁵⁰ Knut Jul Meland og Universitetet i Sørøst-Norge, «Vikingene spilte asymmetrisk sjakk», 8. august 2020, <https://forskning.no/arkeologi-historie-partner/vikingene-spilte-asymmetrisk-sjakk/1726517>.

³⁵¹ Rafn, «Sørla saga sterka»: 416-417; «Sørli saga».

verdi i perioden. Det var direkte knyttet til skjønnhet og utseende og skjønnhet ble i sagaene spesielt brukt som indikator på positive egenskaper. Også i dag brukes silke for å beskrive hår eller for å selge hårprodukter, for eksempel er det ønskelig med hår som skinner som silke eller som er mykt som silke. Med dette som bakgrunn er det ikke urimelig å anta at silke satte spor i samfunnet da det ble introdusert, spor som gjenspeiles i litteraturen og har blitt videreført. Sagaeksemplene hvor ordene silke og hår brukes i kombinasjon vitner om at silkens egenskaper og skjønnhet overføres til hår. I sin naturlige ufargede form har silke en gylden farge og dermed kan uttrykkene både referere til silkens gyldne kvalitet, dets verdi og dets naturlige form.³⁵² Dette kan indikere at silke når det brukes om hår i litteraturen kan gjenspeile noe av verdien silke hadde i samfunnet ellers i perioden. Det skal også sies at de andre kategoriene tar for seg silkestoff, silkeklede eller silke som utsmykning noe vi til en viss grad allerede har vært inne på i tidligere kapitler og under delen om pell. Derfor er fokuset på hår et forsøk på å belyse et annet aspekt ved silken enn det om allerede har vært undersøkt.

Hår fagert som silke

Det første eksempelet på beskrivelser av hår som fagert i ONP finner vi i Olafs Soga helga, altså Olav den helliges saga i Heimskringla, som antas å ha blitt skrevet ned rundt 1200.³⁵³ Det som skjer i sagaen er at en jarl ved navn Hákon blir tatt til fange og ledet ombord Olavs skip. Han blir beskrevet som den skjønneste yngling noen hadde sett, med fyldig og vakkert hår som silke, og om hodet hadde han ett gullbånd.³⁵⁴ I en annen liknende oversettelse sies det at han var sytten år gammel og veldig kjekk, med mye eller langt hår som var *fagert som silke*, bundet opp med gulltråd.³⁵⁵ Det er i setningen: «hafði har mikit og fagrt sem silki» vi kan se hvordan hår og silke brukes i kombinasjon.³⁵⁶ Olav sier til jarlen at det er sant det de sier om ham og hans venner eller slekt, at de er vakre av utseende eller å se på, men at lykken nå har forlatt dem.³⁵⁷ Dette kan tolkes som at jarl Hákons utseende ble sett på som en form for velsignelse eller et tegn på lykke, siden det spesifikt vektlegges i konteksten det er snakk om.

---

³⁵² Ewing, *Viking Clothing*: 157.

³⁵³ Snorre Sturlason, «Olav den helliges saga», i *Heimskringla - Norske kongesagaer*, overs. Kjell Arild Pollestad, 2012. utg. (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017): 287.

³⁵⁴ Sturlason, «Olav den helliges saga»: 287.

³⁵⁵ Sverre Bagge, «Nordic Uniqueness in the Middle Ages? Political and Literary Aspects», *Gripla XX 20* (2009): 57.

³⁵⁶ Snorre Sturlason, *Saga Olafs konungs hins helga = Den store saga om Olav den hellige: Efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4°; med varianter fra andre håndskrifter*, red. Jón Helgason og Oscar Albert Johnsen (Oslo: Dybwad, 1941): 63.

³⁵⁷ Bagge. «Nordic Uniqueness in the Middle Ages?», 57.; Sturlason, «Olav den helliges saga», 287.

Videre finner vi tidlig i Njáls saga fra slutten av 1200- eller tidlig 1300-tallet en beskrivelse av karakteren Hallgerðr Höskuldsdóttir. I sagaen beskrives hennes fysiske attributter, hennes skjønnhet og hennes hår: «hon var fríð sýnum ok mikil vexti ok hárit svá fagrt sem silki ok svá mikit, at þat tók ofan á belti».³⁵⁸ Dette oversettes som at hun var høy, vakker og hadde langt hår *fagert som silke* som hang til beltet, etterfulgt av en kommentar om at hun har øyne som en tyv.³⁵⁹ Beskrivelsens lengde og fokuset på hennes hår, øyne og temperament forutsier hennes betydning i narrativet til historien. Hun har tiltrekningskraft gjennom sin skjønnhet, men hennes øyne er som en tyvs. Noe som vitner om at det er mer ved henne en kun skjønnhet, det vektlegges at dette er tegn på at hun ikke er til å stole på.³⁶⁰ I sagaen kommer det dessuten også frem at hun ikke bare er vakker, men stolt.

I Laxdæla Saga fra omkring midten av 1200-tallet, blir Kjartan Ólafsson beskrevet som kjekkest av alle menn noen gang født på Island, med masse hår, *fagert som silke* og med krøller: «Mikit hár hafði hann og fagrt sem silki, ok fell með lokkum».³⁶¹ At beskrivelsen er fokusert på hans tiltrekningskraft og skjønnhet står i kontrast til mindre karakterer som får mer generelle beskrivelser. Ifølge Auerbach er dette bevist gjennom det faktum at: «*fagrt sem silki, beautiful as silk* [...] to describe hair is only used elsewhere in sagas in description of one person - Hallgerðr langbrók Hoskuldsdóttir in *Njáls saga*».³⁶² Som eksemplene over viser er det ikke kun i disse to sagaene *fagert sem silki* blir brukt om hår, men som hun påpeker kan det være noe i det at uttrykket blir brukt så lite. Det kan være et bevisst virkemiddel i sagaene siden andre karakterers fysisk utseende i flere tilfeller ikke blir beskrevet i det hele tatt.³⁶³ Betydningen karakteren har vises gjennom utseende og spesielle egenskaper. Deres utseende indikerer hvorvidt de er gode eller dårlige avhengig av om beskrivelsene er negativt eller positivt ladet. At Hallgerðr er vakker, men har tyveaktige øyne viser at hun er en kompleks karakter med både positive og negative egenskaper.

Et annet eksempel er Sturlaugs saga starfsama eller Sturlaug den arbeidsommes saga som er en norrøn fornaldersaga nedtegnet rundt år 1300 på Island. I del 22 blir karakteren Frost tilkalt av hovedpersonen Sturlaug for å ta del i en sendeferd hvor målet er å dra til Finnmark og

---

³⁵⁸ Einar Ólafur Sveinsson, *Brennu-Njáls saga*, XII. Bindi bd. (Reykjavik: Íslensk fornrit, 1954): 6.

³⁵⁹ Jana K. Schulman, «Make Me a Match: Motifs of Betrothal in the Sagas of the Icelanders», *Scandinavian Studies* 69, nr. 3 (1997): 306.

³⁶⁰ Schulman, «Make Me a Match», 306.

³⁶¹ Loren Auerbach, «Female Experience and Authorial Intention in Laxdæla Saga», *Saga-Book* 25 (1998): 43; Kristian Kålund, *Laxdoela saga* (København: Møller, 1889): 95.

³⁶² Auerbach, «Female Experience and Authorial Intention in Laxdæla Saga», 43.

³⁶³ Loren Auerbach, «Female Experience and Authorial Intention in Laxdæla Saga», 43.

levere en runepinne til datteren av kong Snæ. Frost forsøker å få øye på kongsdatteren Mjøll, noe han til slutt oppnår en dag kongen driver idrettsleker med mennene sine. Han går til gjerdet og ser at hun sitter og kjemmer håret sitt med gullkam, mens håret ligger på dynen hennes *fagert som silke*: «hann gengr inn ok Ser at þar sitr kona a [s]toli ok kembir Ser m[ed] gullkambi. Harid la a dynunum hia henne [f]agurt sem silki edr halmr nyl[iga] lagadr.» Han medgir at han aldri har sett en kvinne så vakker som henne.³⁶⁴ Igjen kan vi se at silke blir brukt i kontekst av hår og skjønnhet for å vise hvor overlegent vakker hun er og hvordan hun skiller seg ut fra andre.

Det siste eksempelet finner vi i Ragnar Lodbroks saga fra ca. 1300, også en del av fornaldersagaene. I den tilbyr husfruen Grima sin datters hjelp til Ragnar Lodbroks tjenere i fremte del. Datteren Kråka blir beskrevet som svært vakker. Hun hadde fått forbud mot å vaske seg fordi hun ikke skulle vise hvor vakker hun er. Dette forbudet bryter hun i dette tilfellet, slik at mennene som ber om hennes hjelp ser henne og forteller om hennes skjønnhet til Ragnar Lodbrok. Det beskrives hvor vakker hun er, og at hun hadde så mye hår at det rakk til jorden rundt henne. Håret var i tillegg *så fagert som silke*: «hær hennar var sva mikit, at tok iord um hana, ok sva fagurth sem silki þat, er fegurst verdr».³⁶⁵ Hennes betydning narrativt blir også her understrøket gjennom hennes skjønnhet.

I alle de fem eksemplene hvor hår blir beskrevet med ordene *fagert som silke* spiller karakterenes skjønnhet en rolle i historien. Det har en narrativ funksjon. Silkens egenskaper som materiale brukes for å beskrive hvordan håret er, og siden silke er glansfullt og verdifullt indikerer det også trolig at hår med disse egenskapene ville ha vært spesielt vakkert. Som i overført betydning tilsier at personene som har dette håret er spesielle eller skiller seg ut i narrativet, og beskrivelsen hjelper leseren å bli oppmerksom på dette.

En måte å se på beskrivelsen er å gjøre som Jackson Crawford ved å ta utgangspunkt i farger. I hans forsøk på å klassifisere farger i norrønt språk kommer han inn på bruk av uttrykket *fagert sem silki* i konteksten av hårfarge.³⁶⁶ Crawford sier at *fagert* ofte ble brukt for å

---

³⁶⁴ Kap. 22 Om Mjøll og Frost, i «Sturlaugs saga», Norsesaga, åpner 17. mars 2023, <https://www.norsesaga.no/sturlaugs-saga.html>; Otto J. Zitzelberger, *The Two Versions of Sturlaugs saga starfsama: a Decipherment, Edition, and Translation of a Fourteenth Century Icelandic Mythical-Heroic Saga* (Düsseldorf: Michael Triltsch Verlag, 1969): 26.

³⁶⁵ Magnus Olsen, *Volsunga saga ok Ragnars Saga Loðbrókar* (København: S.L. Møllers Bogtrykkeri, 1906): 122; Kap. 5. Om Ragnar og Kråka i «Ragnar Lodbroks saga», Norsesaga, åpnet 17. mars 2023, <https://www.norsesaga.no/ragnar-lodbroks-saga.html>.

³⁶⁶ Jackson Crawford, «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse», *The Journal of English and Germanic Philology* 115, nr. 2 (2016): 245.

beskrive hår og at det ofte brukes i sammenheng med ordene: «*bjartr* (bright), *ljóss* (light, shining), and *hvítr* (white)». ³⁶⁷ Crawford mener at det er egenskapene til silke det antydes til når disse tre ordene blir brukt i sammenheng med hvordan hår ser ut. Det er med andre ord glansen til håret og silke som materiale som fremheves framfor en spesiell fargetone. ³⁶⁸ Dette bekrefter ideen om at å sammenligne hår med silke er gjort bevisst for å vise hvilke personer som er viktige i historien og hvilke egenskaper de har.

Silkens egenskaper er dets glans og skjønnhet, og skjønnhet hadde stor betydning i sagaene. I Olav den helliges saga kunne vi se hvordan han koblet jarl Håkons skjønnhet; indikert gjennom hår fagert som silke, med hell og lykke i livet. Eksempelet med Kjartan Ólafsson i Læxdela saga viser hvordan en karakters tiltrekningskraft og skjønnhet tyder på hans evner. Eksemplene på alle de vakre kvinnene med fagert hår som Kråka, Mjøll og Hallgerðr viser at de er kvinner med mye innflytelse, førstnevnte gjennom sin skjønnhet, Mjøll gjennom sin posisjon som prinsesse og Hallgerðr som følge av sin skjønnhet og sin slekts posisjon.

Hår gult som silke

Silke ble også brukt i uttrykket *gult/bleikt hår sem silki* noe som kommer opp i ONP. Dette dukker opp i syv sagatekster, Olafs saga helga som vi tidligere har vært inne på, i Eirspennill et norsk manuskript, Jomsvikinga Saga, Olav Kyrres saga, Orkneyinga Saga, Trójumanna saga; en islandsk oversettelse av historien om Troja, og Vilmundar saga viðutan.

I siste del av Olav den helliges sagas kapittel 102 forteller Snorre Sturlason om en konflikt på Orknøyene. I den er det en linje som lyder: "Ravgnvalldr son Brvsa var avstr eptir með Olafi konungi. hann var allra manna friðastr. Harit mikit oc gult sem silki." ³⁶⁹ Denne linjen beskriver hvordan Rognvald, sønn av Bruse, ble igjen i øst hos kong Olav og at han var en usedvanlig vakker mann/gutt, med fyldig hår gult som silke. Videre sies det at han tidlig ble stor og sterk, og utmerket seg både med god forstand og høvisk opptreden. ³⁷⁰ Det har også blitt skrevet at han var dyktig, hadde vett og hadde en vakker fremtreden. ³⁷¹ Hovedpoenget er at han var en mann som både var vakker og hadde gode egenskaper.

---

³⁶⁷ Crawford, «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse», 245.

³⁶⁸ Crawford, «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse», 245.

³⁶⁹ Snorre Sturlason, *Saga Olafs konungs hins helga = Den store saga om Olav den hellige: Efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4°; med varianter fra andre håndskrifter*, red. Jón Helgason og Oscar Albert Johnsen (Oslo: Dybwad, 1941): 253 - 254.

³⁷⁰ Snorre Sturlason, «Olav den helliges saga», i *Heimskringla - Norske kongesagaer*, overs. Kjell Arild Pollestad, 2012. utg. (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017), 386-387.

³⁷¹ Anne Holtmark, *Orknøyingenes saga* (Oslo: Achehoug, 1970), 34.

Rognvald og Bruse er karakterer som dukker opp i både Orknøyningenes saga fra 1200 og Olav den helliges saga, og beskrivelsene av Rognvald er identiske.³⁷² Forskjellen er at i Olav den helliges saga er konflikten i Orknøyene en egen del, mens Orknøyenes saga er fokusert på historien til Orknøyene. I kontekst av Olav den hellige er Rognvald og Bruse sidekarakterer. Sagaen beskriver hvordan Olav tar del i konflikten på Orknøyene hvor Bruse, som én av tre brødre skal få en tredjedel av Orknøyene (etter Jarl Sigurd Lodvesson). Olav kunngjør et forlik mellom ham selv og Orknøy-jarlene hvor hans eiendomsrett til Orknøyene og Hjalmland blir godkjent, Bruse får en tredjedel i len. For å gjøre Bruse sin troskap fast ønsker han at han skal la sønnen Rognvald bli igjen hos ham.³⁷³ Det er også her vekt på silkens egenskaper, håret beskrives som gult. Mest sannsynlig som referanse til dets gyllenhet.

Eirspennill saga, et norrønt håndskrift fra rundt 1300-1325 er neste eksempel. Håndskriften inneholder siste del av Heimskringla, som vil si kongesagaer, samt Sverresaga, Baglersagaene og sagaen om Håkon Håkonsson.³⁷⁴ I Kapittel 56, *Fra Olavi Kyra* beskrives Olavs utseende igjen med vekt på kvaliteten til silke: «hann hafðe gult hár sem silki ok for fagrlega biartan likam eygðr manna bezt limaðr optazt».³⁷⁵ Utover dette beskrives han som en mann av stor vekst som var svært vakker, indikert av hans silkeaktige hår og sin kraftige vakre kropp.³⁷⁶

Neste saga er Jomsvikinga saga fra tidlig 1200-tallet hvor atter en karakter beskrives på samme vis som tidligere: «þa uar leíðdr til maðr ungr sa hafði hár bēði mikít ok gult sem silki».³⁷⁷ Oversatt til: det sies at en ung mann ble ledet frem hvis lange hår var så gyllent som silke. Karakteren som beskrives er Sveinn, sønn av Búi Digre.³⁷⁸ Karakteren dukker opp i sagaen som del av et følge som er i ferd med å bli henrettet. Sveinn blir brakt fremfor Torkjell Leira, som er bøddel for jomsvikingene. Han spør Sveinn om hva han synes om å dø, slik han har spurt de tidligere fangene, for de hadde etter den femte mannen ble henrettet blitt enige om å stille samme spørsmål til fangene, for å se hvorvidt de var så modige som de ryktes å være. Dette vill de bevise hvis de ikke viste frykt når de svarte på spørsmålet.

---

³⁷² Sigurður Nordal, red., *Orkneyinga saga*, Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur (København: S. L. Møllers Bogtrykkeri, 1913): 41.

³⁷³ Sturlason, «Olav den helliges saga», 285 -287; Nordal, *Orkneyinga saga*, 41.

³⁷⁴ Børge Nordbø, «Eirspennill», i *Store norske leksikon*, 21. januar 2023, <https://snl.no/Eirspennill>.

³⁷⁵ Finnur Jónsson, red., *Eirspennill - Am 47 fol - Nóregs konunga sögur : Magnús góði - Hákon gamli* (Kristiania: Kommissionen, 1916): 104 - 105.

³⁷⁶ Jónsson, *Eirspennill - Am 47 fol - Nóregs konunga sögur*, 104 - 105.

³⁷⁷ Gustaf Cederschiöld, red., *Jómsvíkinga saga efter skinnboken N:o 7, 4 to å Kungl. Biblioteket i Stockholm* (Lund: F. Berlings boktryckeri och stiltgjuteri, 1875): 33.

³⁷⁸ N. F. Blake, *Jómsvíkinga Saga: Translated from the Icelandic with introduction, notes, and appendices by N.F. Blake*. (Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1962), 41-42.

Til spørsmålet svarer Sveinn at han allerede har levd sin beste del av livet og at han ikke er interessert i å leve lenger enn de som allerede har falt. Han ønsker likevel ikke å bli ledet av treller til døden, men heller en kriger som ikke er av mindre byrd enn Torkjell selv. En hirdmann står frem og holder håret hans. Han ber dem holde håret unna hodet og dra så håret ikke blir blodig. Dette viser seg å være et triks for å lure dem; for når de skal til å drepe ham rykker han til slik at Torkjells sverd treffer hirdmannens armer og Sveinn overlever. Jarl Hákon ber om at han drepes med de andre fordi de har bydd på problemer, men Jarl Eiríkr ber om å få vite hvem han er. Dette leder til at han gjør ham til del av sitt følge, noe Hákon lar ham selv avgjøre.³⁷⁹

Hvis vi går ut ifra tidligere sammenhenger hvor hår beskrives i kontekst av silke kan det at Sveinn blir beskrevet som en mann med langt hår, gult som silke tyde på at han skilte seg ut. Lengden på håret er nok mer for å forklare hvordan han kunne lure dem, men hans skjønnhet tyder på at han er spesiell. Dette kan også støttes gjennom det faktum at han er en av få som beskrives utseendemessig samtidig som han ender opp med å overleve henrettelsene. Han gis også plass i Jarl Eiríkr sitt følge, siden han både viser at han er modig og kløktig gjennom sitt svar og hvordan han lurer dem. Dette viser at han, hans egenskaper og hans slekt har verdi utover det vanlige.

Etter sagaen om Jomsvikingene følger sagaen om Olav Kyrre fra 1220. I dette tilfellet dukker beskrivelsen opp allerede innledningsvis. Det fortelles at Olav var enekonge over Norge etter at hans bror Magnus døde, og han beskrives som en stor og velskapt mann. Det ble sagt av alle at ingen hadde sett en fagre eller verdigere mann enn ham. Deretter går de videre inn på hans utseende og beskriver at: «hann hafði gult hár sem silki».³⁸⁰ I tillegg til dette sies det at han har lys hud, usedvanlig vakre øyne, veldannede lemmer og at han ofte var fámælt og talte lite på tungen. Det sies at han var glad i ølet og ble da ofte pratsom og spøkefull (blíðmæltr),³⁸¹ og at han var en fredens mann så lenge han styrte riket.³⁸² Olav er ifølge beskrivelsen en svært vakker person, med positiv innflytelse og igjen spiller silke en rolle i fremstillingen av skjønnhet.

---

³⁷⁹ Blake, *Jómsvíkinga Saga*, 39 – 42.

³⁸⁰ Snorre Sturlason, *Heimskringla: Nóregs konunga sogur af Snorri Sturluson*, red. Finnur Jónsson (København: Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 23[:3], 1898): 225 - 226; Snorre Sturlason, «Olav Kyrres Saga», i *Heimskringla - Norske kongesagaer*, overs. Kjell Arild Pollestad, 2012. utg. (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017): 689.

³⁸¹ Se oversettelse av ordene fámálugr (fámáligr), blíðmæltr og friðsamr hos Zoëga, «Dictionary of Old Icelandic».

³⁸² Sturlason, «Olav Kyrres Saga», 689.

Nest siste saga-eksempel er Trójumanna saga en islandsk oversettelse fra latin som skal ha vært basert på den trojanske presten Dares Phrygius sin gjenfortelling av den trojanske krigen beskrevet i *De excidio Troiae historia*.³⁸³ Det er i en personbeskrivelse at silke kommer opp. Det sies at: «Alexandr sonr Priami var hvitr a hærund hár madr oc herdi mikill sterkr oc storradr hárít bleikt sem silki augun fogr oc munnrinn».³⁸⁴ Dette kan oversettes til: Alexander, sønn av Priami var hvit i huden en høy mann og hardfør, veldig sterk og med mye hår blekt som silke og fagre blå øyne. Slik vi har sett i tidligere eksempler er det skjønnhet som vektlegges, både kroppslig og visuelt gjennom hår, samtidig som egenskaper trekkes frem.

Det siste eksempelet fra ONP er Vilmundar saga viðutan, en romantisk islandsk saga om en karakter ved navn Vilmund, som er på jakt etter sin fars geit Giæfu. Vilmundar finner ikke geita og faren ber ham lete lenger unna. Det beskrives at han drar kledd i en bjørneskinnkappe og i røde klær som viser dyktig håndverk, et stort sølvbelte har han om seg med en stor sakskniv, en hette av sølvfarget oterskinn på hodet, og en form for sølvbånd er festet rundt hans gylne hår: «hárít gult sem silke». Videre sies det at håret hans henger ned og rekker til skuldrene.³⁸⁵ Hans rikdom tydeliggjøres gjennom hans klær, våpen, utstyr og skjønnhet.

For å oppsummere kan vi si at på samme måte som uttrykket *hår fagert som silke* har blitt assosiert med skjønnhet, kan vi ut ifra eksemplene her se at det samme gjelder *hår gult som silke*. Uttrykkene brukes når det legges vekt på karakterer som har spesiell betydning i historien. De har ofte flere positive egenskaper som knyttes til det attraktive utseende, egenskaper som styrke, kløkt og modighet. Det er med andre ord karakterer som er spesielt betydningsfulle og beskrivelsen brukes til å vise dette.

Tidligere i teksten kom vi inn på Crawford's klassifisering av farger i norrønt språk. I kontekst av det norrøne uttrykket *gulr* går han inn på formuleringen *gult sem silki* i kontekst av menneskehår og liknende formuleringer som rødt som blod og svart som tjære. Crawford forsøker å tolke hvordan *gulr* ble brukt i det norrøne språket, og kommer frem til at mye tyder på at silke var beste eksempel på fargen *gulr* i Island på 13. tallet. Noe han mener kan skyldes: «the material's luster rather than to a particular hue, since silken products in Old Norse literature are not necessarily chromatically restricted».³⁸⁶ Siden ufarget silke er gul er

---

³⁸³ Benedikz, Jones, og Zuck, «Icelandic Literature - The Icelanders' Sagas | Britannica».

³⁸⁴ Jonna Louis-Jensen, red., *Trójumanna saga*, Editiones Arnamagnæanae, bd. 8, A (Copenhagen: Munksgaard, 1963): 65 - 66.

³⁸⁵ Agnete Loth, red., «Vilmundar saga viðutan» *Late Medieval Icelandic Romance*. (Copenhagen: Munksgaard, 1964), 155–56.

³⁸⁶ Crawford, «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse», 245.

det likevel grunnlag for at den definerende karakteristikken av *gulr* i norrønt språk var gull-liknende i luminans og lysstyrke i stedet for fargetone.³⁸⁷ Det var det faktum at silken var gyllen eller skinnende som gjorde at den ble koblet til hår, og dermed skjønnhet.

En annen forfatter som har gått inn på temaet er Kirsten Wolf i «Some Comments on Old Norse-Icelandic Color Terms». Hennes mål med teksten er å gi en oversikt over gamle nordisk-islandske fargeuttrykk. Noe av det hun trekker frem er at lysstyrke eller tone er indikert av adjektiver som: «*døkkkr/myrkr* ('dark'), *Ijóss* ('light'), and *bleikr* ('pale'). These adjectives qualify adjectives of hue to produce descriptive phrases, such as *dökkblár/myrkblár* ('dark blue'), *Ijógulr* ('light yellow'), and *raudbleikr* ('light/pale red').»³⁸⁸ Med dette mener hun at gammel norrøn-islandsk ikke hadde forskjellige leksemer; altså ord som viser forskjellige former av et bestemt ord, til å indikere og skille på lysstyrke eller tone, og at det er et spesifikt mønster for hvordan adjektivene brukes i kontekst av fargetone. Dette er relevant her fordi hun trekker frem at ordet *fagr* (fair) brukes i kontekst om lysstyrke eller glød. Samtidig er det slik at adjektivet *fagr*, kan oversettes med lyst, men i kombinasjon med adjektiver for tone blir det generelt ansett til å bety «fair» eller «light». ³⁸⁹

På samme måte som Crawford legger Wolf vekt på hvordan det er lysstyrke, gyldenhet og glød som vektlegges når uttrykk som *fagr*, *bleikr* og *gulr* blir benyttet i norrønt og gammelislandsk språk. Det er materialets glød som vektlegges gjennom adjektivene og når de brukes om hår er det hårets glød og skjønnhet som trekkes frem. Dette er beskrivelser som igjen setter karakterene i fokus. På samme måte som silke som materiale indikerer rikdom og betydning, vil dermed noen med hår som silke eller med egenskapene til silke ses på som spesielle med en særskilt verdi. Slike beskrivelser er derfor ikke tilfeldige. De virker mer betydningsfulle i historiens helhet når deres skjønnhet beskrives på denne måten

5.3 Skjønnhet, hår og dets symbolikk

At skjønnhet er en gjenganger i alle eksemplene, er ikke tilfeldig. Det er nemlig indikatorer på at islendingesagaene hadde en: «physiognomic tradition», altså en tradisjon som relaterer styrke og skjønnhet med heroisme og overlegenhet.³⁹⁰ Utseende ble ofte tilknyttet personlige egenskaper. I et eksempel kan vi trekke frem hvordan jarlene i Orknøyene saga; de mest

---

³⁸⁷ Crawford, «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse», 245.

³⁸⁸ Kirsten Wolf, «Some Comments on Old Norse-Icelandic Color Terms», *Arkiv för nordisk filologi* 121 (2006): 176 - 177.

³⁸⁹ Wolf, «Some Comments on Old Norse-Icelandic Color Terms», 176–177.

³⁹⁰ Francesca Hadland, «A Study of How Descriptions of Physical Appearance Can Affect the Perception of Characters in the Sagas of Icelanders, With a Particular Focus on Eyrbyggja saga, The Saga of the People of Laxardal and The Vinland Saga», *Innervate, University of Nottingham* 12 (2019 - 20): 5.

viktige og distinkte personene blir beskrevet som høyere, mer aggressive og smartere enn andre menn på Orknøyene. Disse egenskapene og verdiene var viktige for maktkonflikten på Orknøyene.³⁹¹ Islendingesagaene og Sturlunga saga gir inntrykk av at høvdingens utseende og fysiske egenskaper var mindre betydningsfulle enn deres mentale kvaliteter. Sagaene tar for seg høvdingens hår og øyne, områder som får spesielt mye oppmerksomhet som følge av trekkene sin kulturelle betydning som indikatorer på å være av adel eller høyættet og symbolsk makt. Resten av ansiktet var mindre viktig å beskrive.³⁹² I flere andre sagaer er utseende og fysiske trekk spesielt i fokus når konger beskrives. De vektlegger at kongene var mer fysisk attraktive (da spesielt med vekt på hår og øyne), sterkere og høyere enn andre menn. Kongens utseende og fysiske egenskaper var viktige karakteristikk på kongelige kvaliteter.³⁹³ Det disse to eksemplene viser og skulle vise var at konger og jarler var overlegne ovenfor andre menn, noe som ble gjenspeilet i deres utseende i sagalitteraturen.

Sammenhengen mellom skjønnhet og egenskaper kunne vi allerede se spor av i verset fra Rigstula, hvor Rigstula sies å være en allegorisk beskrivelse av samfunnet hvor personene representerte sosiale klasser, og beskrivelsene av personene og deres sosiale kategori deles inn i adferd, navn, okkupasjon og fysisk utseende.³⁹⁴ For å forstå sammenhengen mellom egenskaper og utseende enda bedre kan vi se på artikkelen til Francesca Hadland. Hun går inn på det fysiske utseendet til karakterer i islendingesagaene og et av hennes fokus er hvordan folk som ikke var islendere ble beskrevet i Vinland sagaene spesifikt. Med utgangspunkt i Grønlandingenes saga og Eirik Raudes saga ser hun på hva de kan si om middelalderens og vikingtidens holdninger ovenfor ikke-islandske grupper, og hvordan slike beskrivelser kan påvirke leserens oppfatning av dem. I eksempelet hennes blir mangelen på skjønnhet eller egenskapene skjønnhet assosieres med sett på som tegn på underlegenhet.³⁹⁵

For å illustrere poenget legger hun vekt på hvordan de innfødte i Vinland blir beskrevet i sagaene. De var stygge og onde, noe som kom fram ved at de var korte av vekst med truende trekk og flokete hår, hadde store øyne og brede kinn. Det er fokuset på flokete hår som er viktigst fordi hår spilte en rolle i vikingtidens oppfatning av skjønnhet. Her blir beskrivelsen

---

³⁹¹ Jon Viðar Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar: Iceland, Orkney and Norway», i *West Over Sea*, av Gareth Williams, red. Beverly Ballin Smith og Simon Taylor, bd. 31, *The Northern World* (Brill, 2007), 95, doi:10.1163/EJ.9789004158931.I-614.43.

³⁹² Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar», 96.

³⁹³ Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar», 96.

³⁹⁴ Stefan Brink, «Slavery in the Viking Age», i *The Viking World*, red. Brink, Stefan og Neil Price (London og New York: Routledge, 2008): 50 - 51.

³⁹⁵ Hadland, «A Study of How Descriptions of Physical Appearance Can Affect Perception», 5.

brukt til å skille dem fra de nordiske folkene og fremmedgjøre dem. Hun peker på John of Wallingfords beretning fra det 12. århundre om at vikingene kjemmet håret hver dag for å vise til dette. Antall funn av kammer i arkeologi styrker også denne oppfatningen.³⁹⁶

Beskrivelser av vakkert hår i sagaene blir også trukket frem for å understreke poenget som går ut på at leserne i middelalderen ville være bevisste på konnotasjonene med hår som ikke var godt vedlikeholdt, og derfor ville se på dem som underlegne.³⁹⁷

At hår får så mye oppmerksomhet er ikke tilfeldig, for Skandinavia hadde som nevnt klare ideer om skjønnhet og fysiognomi. Elisabeth Arwill Nordbladh trekker frem hvordan folk i Skandinavia forhold seg til hår og dets symbolikk. Hennes artikkel «Viking Age Hair» er del av en samling hvor målet er å se hvordan hår har blitt oppfattet i antikke og moderne samfunn. Fokuset er på hårets utbredte og interkulturelle symbolikk, fordi hår kan symbolisere både makt, fruktbarhet, identitet og selvet.³⁹⁸ Nordbladh går inn på en passasje i *Skáldskaparmál*, en seksjon i den islandske Edda, hvor Snorre Sturlasson snakker om hvorfor gudinnen Siv's hår sies å være av gull. Dette er fordi guden Loke kuttet av håret hennes. Hennes ektemann, tordenguden Tor reagerte med raseri og for å gjøre opp for seg måtte Loke gi dem dyrebare gaver skapt og fortryllet av dverger som var dyktige i både smedarbeid og magi. Gaven til Siv var nytt hår laget av rent gull som ville vokse fra hodet hennes som naturlig hår.³⁹⁹

Nordbladh sier at denne episoden viser oss hvor dyrebart og høyt verdsatt hår var som del av kroppen. Å skade Sivs hår var dermed både en kriminell handling og en fornærmelse: «based on the frequently encountered cultural idea that access to someone's hair equates with access to the body as a whole».⁴⁰⁰ Dette kunne insinuere at Siv var en gudinne med lite dyd. Hendelsen demonstrerer at hår hadde en viktig sosial betydning, som formidler av verdier og normer og som materiell gjenstand.⁴⁰¹ Dette samsvarer med det vi kan observere i beskrivelsene i sagaene hvor det at håret er fagert eller gyllent kan tolkes både som symbol for skjønnhet, suksess, lykke eller særegenhet.

---

³⁹⁶ Hadland, «A Study of How Descriptions of Physical Appearance Can Affect Perception», 5.

³⁹⁷ Hadland, «A Study of How Descriptions of Physical Appearance Can Affect Perception», 6.

³⁹⁸ Steven P. Ashby, «Archaeologies of Hair: The Head and Its Grooming in Ancient and Contemporary Societies», *Internet Archaeology*, nr. 42 (21. november 2016), <https://doi.org/10.11141/ia.42.6>.

³⁹⁹ Elisabeth Arwill-Nordbladh, «Viking Age Hair», *Internet Archaeology*, nr. 42 (21. november 2016), <https://doi.org/10.11141/ia.42.6.8>.

⁴⁰⁰ Arwill-Nordbladh, «Viking Age Hair».

⁴⁰¹ Arwill-Nordbladh, «Viking Age Hair».

I vikingtidens Skandinavia spilte hår en viktig rolle i sosiale dynamikker,⁴⁰² noe vi kunne se i Rigstula i forrige kapittel hvor utseendet til de ulike menneskene blir beskrevet for å vise deres sosiale status. Konklusjonen til Nordbladh er at både kvinners og menns: «hair articulation was a significant social and cultural feature». For begge kjønn var måten de brukte hår til å uttrykke seg på en viktig del av å uttrykke sosiale normer og roller, i tillegg til status.⁴⁰³ Dette går igjen i sagaene og historiene som ble fortalt om dem.

Arkeolog Terje Gansum viser hvordan ulike personer har kommunisert gjennom hårlengde i «Hår og stil og stiligt hår. Om langhåret maktsymbolikk». Han trekker som Nordbladh frem hvordan hår og frisyre kan vise eller gi uttrykk for hvem man er i en sosial kontekst. Samtidig som hårvekst er en av tingene ved legemet som er mest uttrykksfullt, noe som gir sterk symbolkraft.⁴⁰⁴ Dette er en symbolkraft som de frankiske merovingerkongene ga uttrykk for gjennom sin hårkodeks som gikk ut på at de selv skulle ha langt hår, mens fienders hår skulle kuttes.⁴⁰⁵ Langt hår var et symbol på aggressive krigførere eller religiøs makt, og i folkevandringstiden ble disse kombinert i den symbolske verdien til langt hår.⁴⁰⁶ Noe som kom til uttrykk hos merovingerkongene i perioden mellom folkevandringstiden og vikingtiden, fra ca. 550 til 800.⁴⁰⁷ Ifølge Erik Goosmann var det lange håret til Merovingerkongene et symbol på legitimitet. Det var et arkaisk merke eller symbol for: «Germanic sacral kingship – a token of power to bring fertility to fields and victory to followers».⁴⁰⁸ Merovingerkonger ville ha ansett seg selv som innviet av gud på bakgrunn av sitt lange hår, på lik linje som sine karolingiske etterfølgere anså seg selv som innviet på bakgrunn av å ha blitt salvet.⁴⁰⁹

Merovingerkongene er relevante fordi de illustrerer en annen side ved hårets betydning, og som Gansum går inn på var det ikke kun langt hår som kunne kommunisere noe til de som så eller leste om det. Han nevner nemlig også et eksempel fra vikingtiden hvor kortklippet hår vektlegger kontroll, slik det blir indikert i Harald Hårfagre sitt løfte om at han ikke skulle klippe eller kjemme håret før han hadde samlet Norge til ett rike. Han er det mest kjente

---

⁴⁰² Arwill-Nordbladh, «Viking Age Hair».

⁴⁰³ Arwill-Nordbladh, «Viking Age Hair».

⁴⁰⁴ Terje Gansum, «Hår og stil og stiligt hår. Om långhåret maktsymbolikk», i *Snartemofunnene i nytt lys*, red. P. Rolfsen og Frans-Arne H. Stylegar (Oslo: Universitets kulturhistoriska museer, Universitet i Oslo, 2003): 198.

⁴⁰⁵ Gansum.. «Hår og stil og stiligt hår», 198–199.

⁴⁰⁶ Sigurðsson, «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar», 102.

⁴⁰⁷ «merovingertid». I *Store norske leksikon*, 23. januar 2023. <https://snl.no/merovingertid>.

⁴⁰⁸ Erik Goosmann, «The Long-Haired Kings of the Franks: ‘Like so Many Samsons?’ 1», *Early Medieval Europe* 20, nr. 3 (2012): 236, <https://doi.org/10.1111/j.1468-0254.2012.00343.x>.

⁴⁰⁹ Goosmann, «The Long-Haired Kings of the Franks», 259.

eksemplet i norrøn litteratur på slike løfter, hvor personen må utføre en stor dåd eller hevn før han kan røre håret sitt. På den ene siden kan vi si at Harald Hårfagre fikk sitt tilnavn på bakgrunn av håret, men det er nok heller snakk om en symbolsk æreskodeks. Forstått som en tolkning som: «knyttet hans militære ambisjoner til hans utseende og til et personlig uttrykk som leder.»⁴¹⁰

Alle disse ulike synene på hårets innflytelse viser hvordan hår i seg selv hadde stor symbolmakt, samtidig som skjønnhet spilte en viktig rolle i beskrivelsene om vikingtiden. At ytre utseende og skjønnhet eller fagerhet spilte en viktig rolle er ikke til å tvile på, og den fysiognomiske tradisjonen som sagatekstene vitner om kan ha vært basert på datidens oppfatninger. På den måten vil uttrykk som fagert og gyllent som silke ikke bare være narrative verktøy, men også indikasjon på karakterenes verdi. Karakterenes verdi blir på det vis reflektert av deres skjønnhet, som er vist gjennom hår med samme egenskaper som et allerede dyrebart og verdifullt materiale, silke.

5.4 Sammenfatning

Kort oppsummert kan vi si at silke i sagalitteraturen hadde to viktige funksjoner, avhengig av om det ble beskrevet som pell eller silki. Den første er som indikator på rikdom gjennom materialet i seg selv, det andre er for å indikere verdi. Verdi overlapper med rikdom, men det brukes i større grad knyttet til silki hvor beskrivelsen av noen når ordet silke blir brukt indikerer at de er gode og er viktige eller betydningsfulle mennesker i historien som fortelles.

Først kom vi inn på pell, og det vi kan hente ut fra resultatene er at pell ble brukt om tekstil med spor av eller laget av silke for å beskrive rikdom. Dette ble gjennomført ved å kombinere det med andre verdimarkører som purpurtekstil og gullvev eller edelsteiner. Det skal sies at det finnes flere vinklinger utover rikdom i seg selv, det er rikdom som noe negativt, som visuell markør for makt, status og innflytelse, eller pell som indikator på noens makt ved at det kunne gis som gave for å vedlikeholde sosiale bånd. Gjengangeren i sagaeksemplene er at pell er et dyrebart tekstil reservert for de med innflytelse og midler.

Silki derimot ser ut til å ha blitt brukt både for å beskrive materialet og egenskapene materialet hadde. I eksemplene er hår vektlagt og årsaken er at det ser ut til å være en sammenheng mellom betydningen til karakteren, beskrivelsen av dem og deres egenskaper. Ut ifra eksemplene er det tydelig at *fagert som silke* brukes bevisst som et narrativt verktøy

---

⁴¹⁰ Gansum. «Hår og stil og stiligt hår», 200.

for å fremme visse karakterer eller egenskaper som skjønnhet, som hadde spesielt stor betydning i sagaene. Derfor er det ikke urimelig å tenke at referanser til materialet ikke bare tyder på materialets egenskaper, men også materialets verdi og særegenhet. På samme måte som silke brukes for å fremme visse karakterers skjønnhet og særegenhet, viser eksempelet fra Vinlands sagaen at det motsatte, å insinuere at hår hadde mangler kunne være minst like effektivt som verktøy for narrativet i sagaene.

Beskrivelsene av karakterene var svært viktige fordi de viste hvilke karakterer som ville få betydning og ikke og hvilke egenskaper som kjennetegnet dem. Det eksisterte tilsynelatende i vikingtiden en fysiognomisk tradisjon hvor egenskaper ble vurdert utfra skjønnhet. Noe som gjorde at håret ofte var en viktig del av beskrivelsen. Når hår ble beskrevet som fagert og gyllent som silke ble det ansett som av høyere verdi eller av større betydning. Silke var dyrebart og vakkert som materiale og dette gjenspeiles i beskrivelsene. At hår var gyllent som silke indikerer at det er svært vakkert og skinnende. Vi kan anta at dette ikke var vanlig, ellers hadde det ikke blitt gjort et poeng ut av at det hadde disse egenskapene. Når en slik liknelse trekkes til en karakter i sagaen forteller det leseren at dette er en karakter vi burde legge merke til, og ofte var denne karakteren også et godt eksempel på hva som var ønskelige egenskaper hos folket i perioden.

Som vi også har vært inne på har hår i seg selv viktig betydning gjennom sin tilknytning til skjønnhet. Hår kunne ha innflytelse gjennom sin symbolmakt. Godt vedlikeholdt og vakkert hår kunne vise at du var suksessfull, heldig osv. Hår kunne også brukes for å vurdere sosiale dynamikker. Vikingtidens Skandinavia hadde en lang tradisjon knyttet til hår noe vi kan se i historien om Harald Hårfagre. Dette er et enkelttilfelle hvor langt hår og det å ikke kutte håret symboliserer noe mer. Men det er ikke uvanlig at hår bærer symbolikk, noe Gansum poengterer når han trekker frem Merovingerkongene før vikingtiden.

Til slutt, når det kommer til bruk av silke i beskrivelsene, er det vanskelig å si om det kun er for å fremme et narrativ eller fordi silken hadde spesielt høy verdi. Spesielt med tanke på at de er skrevet i en senere periode enn vikingtiden. At det er knyttet til narrativet er åpenbart utfra hvordan det brukes og i hvilke kontekster, men om verdien av silken i sagaenes språk kommer av at silke ble spesielt verdsatt i vikingtiden eller i ettertiden er det vanskelig å si noe absolutt om.

Hvis vi ser dette kapittelet i sammenheng med tidligere kapitler er det allikevel rom for å tro at grunnen til at silke ble brukt i litteraturen var som følge av etablerte ideer om

silketekstilenes egenskaper og verdi. Både i samtiden når sagaene ble skrevet, og i vikingtiden. Vi kan se på det som at ettersom silke ble mer utbredt ble ideen om dets verdi etablert og folk la merke til dets egenskaper. De funnene som har blitt gjort av silke i vikingtiden er ofte av dekor, brikkebånd eller billedvev. Dette er for det meste eksempler på mindre konsentrasjon av silke hvor silke brukes som utsmykning eller detalj. Allikevel ville dette skille seg ut fra plagg og vever som var mer ordinære. Ofte ble silke brukt i kombinasjon med gull og sølvtråd, noe som videre forsterket inntrykket. Silke var allerede et statussymbol og indikasjon på rikdom og innflytelse siden det var eksotisk, vanskelig å anskaffe og umulig å produsere i Skandinavia.

Over tid kan dette ha blitt bragt videre inn i litteraturen, slik at den gjenspeilet ideene folk hadde rundt silke fra før. I eksemplene med pøll ble det i noen få tilfeller nevnt silkeseil, dette er høyst usannsynlig at fantes i vikingtiden, mens det kunne vært tilfellet for middelalderen da tilgangen til silke var større. Effekten et slikt seil ville hatt på de som observerte det ville ha vært det samme og om ikke sterkere i vikingtiden. Hovedpoenget vi kan hente ut ifra tekstene er at uavhengig av når silken hadde høyest verdi og var mest utbredt er det mye som tyder på at silke som symbol for noe svært verdifullt og vakkert allerede hadde blitt etablert i vikingtiden.

Kapittel 6: Konklusjon

Denne teksten har tatt for seg fire ulike perspektiver som belyser silke. Tekstilfunn i arkeologi, materialene som var tilgjengelige i Skandinavia og silkens posisjon i forhold til dem. Hvordan folk nordfra kom i kontakt med de østover, hvilke ruter de kan ha fulgt og hva vi har bevis for. Det tredje perspektivet tar for seg silke og status, hvem som brukte silke og hva det kan si oss om vikingtidssamfunnet. Det siste perspektivet tar for seg hvordan silkens betydning gjenspeiles i sagalitteraturen. Målet med disse perspektivene var å se om de samlet kunne gi svar på hvilken innflytelse silke hadde i vikingtidens Skandinavia, noe vi nå skal gå igjennom.

Det første vi kan si om silke er at materialets verdi og dets opprinnelse gjorde det ettertraktet, eksklusivt og vakkert. Det ble produsert langt øst og ble der etablert som et verdifullt betalingsmiddel og statussymbol. Dette ble bragt videre vestover ettersom andre folkegrupper fikk tilgang til silke av lavere kvalitet. Når det kommer til Skandinavia har vi sett at silke i motsetning til materialer som ull og lin, ble brukt dekorativt og at det først og fremst forekommer i billedvever og brikkevevde bånd eller som broderte detaljer. Tilgangen på flotte

pelser av varierende farge og kvalitet i land nordover og i de kaldere klimaene i Øst-Europa gjorde pels til en naturlig byttevare eller handelsvare. Vi kan se for oss at pels som ble ansett som minst like verdifullt for de i øst må ha vært en mulig byttevare mot silke. Eller at det i hvert fall er grunnlag for å sidestille deres verdi.

At silke dukket opp i Skandinavia var ikke en selvfølge, silke ble til ved serikultur altså silkeoppdratt og foregikk i kombinasjon med morikultur, kultivering av morbærtre. Silkeormer var avhengige av morbærtre for næring og trærne overlever kun i varmere strøk noe som begrenser hvor silkeproduksjon kan foregå. Dette gjorde at der det ble produsert kunne det produseres mye av det, noe som ga grunnlag for skille av silkekvalitet. Det var i hovedsak silke av lavere kvalitet som kom til Skandinavia, men avstanden og den begrensede tilgangen gjorde at verdien ikke ble minsket. Avstanden er påfallende ettersom silke ble produsert i Kina og Bysants før det ble bragt videre av muslimer vestover til blant annet Spania. For å korte ned avstanden har vi her forsøkt å skape et bilde av de mulige handelsveiene, nettverkene og kulturmøtene som gjorde overføring av silke og andre varer fra øst til vest mulig. Beretninger og arkeologiske funn viser i kombinasjon spor etter utveksling av kultur og goder fra øst til vest og motsatt. Dermed er det rimelig å anta at nordiske folk kunne skaffe seg silke fra øst gjennom bytting av varer med for eksempel folk rundt Polen slik det beskrives av Leszek Gardela eller rus-folket som holdt til i områder som tilsvarer dagens Russland og Ukraina. Avstanden i seg selv forsterket verdien til silke fordi det var eksotisk, begrenset og verdifullt.

Disse faktorene i kombinasjon tyder på at silke var noe en bare kunne få tak i om en hadde mange ressurser, rikdom og innflytelse. Det er rimelig å anta at dette er tilfellet da silkens funksjon har vært rent dekorativ, og ved at silken vi har funnet har vært del av større rikdom i graver som antas å tilhøre stormenn og andre folk med viktige posisjoner i samfunnet. Slik som mannen i Mammengraven og kvinnene i Oseberggraven. Vi har sett på hvordan høvdinge, jarler og konger virker som sannsynlige brukere av silke fordi deres posisjoner krevde at de viste fram sin makt og hevdet seg over andre. Deres makt kom i stor grad fra sterke nettverk bygd på gjestmildhet og gavegivning, deres rikdom skulle vises og om de ønsket å binde noen til seg inviterte de dem til å ta del i rikdommen. Eksotiske varer ble brukt som indikator på rikdom, og som middel til å demonstrere deres evne til og ressurser til å skaffe seg dem. Flotte gjenstander som silkestoff og karneolperler vitnet også om hvor langt deres makt og innflytelse strakte seg. I det tredje og fjerde kapittelet kommer dette frem sammen med det faktum at silken ble knyttet til posisjon og at det gjenspeiles i gravfunnene

som er gjort. Vi ser også hvordan silke kunne brukes som betaling i Bysants, da i kontekst av væringer og krigstjeneste, hvor de kunne få silke som betaling. Hvorvidt væringer faktisk har eksistert er vanskelig å si, men de nevnes i flere ulike kontekster og det er spor etter skandinaviske folk i Hagia Sofia i form av graffiti på veggene der. Dette viser at uansett hvem, så har noen som tilsynelatende var skandinaviske gjennomført den lange reisen til Bysants og lagt igjen spor etter seg der.

Jakten på silke er i stor grad motivert av dets verdi og egenskaper. Dette gjenspeiles også i litteraturen som beskriver vikingtiden. Sagaene ses på som kilder til vikingtid samtidig som de er sterkt påvirket av tiden de ble skrevet i. Dette gjør at de ikke kan brukes til å si noe hundre prosent sikkert om vikingtiden. Noe vi i dette tilfellet kan hente fra dem er hvordan silke ble sett på og brukt i språk og litteratur. Vi kan anta mye om verdien til silke basert på i hvilke kontekster det blir brukt og hvor det dukker opp i tekstene, samt. hva det brukes for å beskrive. I denne teksten er det to forskjellige norrøne ord som brukes i tilknytning til silke, disse er *pell* og *silki*. Pell har vist seg å bli brukt først og fremst om dyrebare tekstiler med spor av silke, og det brukes nesten eksklusivt for å beskrive større rikdom sammen med for eksempel purpurstoff og edelsteiner. Det brukes for å symbolisere materialistisk rikdom på godt og vondt.

De fleste sagatekstene som beskriver pell, er oversatte verk og riddersagaer fra middelalder. Silki ser ut til å bli benyttet i verker som er noe eldre og det brukes bredere. I eksemplene tatt med i denne teksten brukes de for å beskrive hår. Hår blir beskrevet som gyllent som silke eller fagert som silke og mye tyder på at dette benyttes som narrativt verktøy for å ikke bare fremheve karakterenes skjønnhet, men også deres betydning. Skjønnhet var i sagalitteraturen en indikasjon på gode og positive egenskaper. En karakter som blir beskrevet som vakker er oftere også beskrevet som visere, dyktigere, og på andre måter overlegen over resten. Mye tyder på at jo mer detaljerte beskrivelsene er jo større betydning har de i historien som helhet. Historisk sett har dessuten hår i seg selv vært et viktig symbol og dette underbygger ideen om at hår beskrevet som silke er utenom det vanlige. Det vi har funnet ut om silke i litteraturen gjør at det ikke virker urimelig å anta at silke når det ble introdusert satte spor i samfunnet og at det gjenspeiles i litteraturen. Blant annet i form av referanser til silke som del av rikdom og som beskrivelse for hår. Det siste kan vi se spor av også i dag.

Til sammen viser de ulike perspektivene hvordan silke som symbol for rikdom og som et langreist eksotisk produkt fikk en spesiell betydning i Skandinavia. Selv om tilgangen på silke var begrenset og funnene av silke få tyder måten det er brukt på og gravene det er funnet i på

at de få som hadde tilgang til det var rike, ressurssterke og innflytelsesrike mennesker. Vi kan se for oss at de som møtte dem må ha blitt svært imponert og vil ha registrert at disse menneskene hadde stor innflytelse over store områder siden de kunne skaffe seg slike dyre og eksotiske varer til å dekorere klærne sine. Silke var en eksklusiv vare og dette må ha vært en fordel for å forsterke skillene mellom betydningsfulle og mindre betydningsfulle folk i samfunnet. Dog er det mye som tyder på at silkens egenskaper gjorde inntrykk, noe vi ser i litteraturen vi har i senere tid. For selv om sagaene ble skrevet nærmere middelalder enn vikingtid ville silkens verdi bare ha blitt styrket ettersom tilgangen økte.

Vi startet denne teksten ved å gå inn på hvordan en jarl ble svøpt i silke og dette viser tydelig hvordan silke ble ansett i vikingtiden. Silke var det ultimate materialet for å vise status og det var de største av de største menn og kvinner som kunne benytte seg av det. Selv om silken var begrenset var den verdifull og skilte seg ut, noe som kunne overføres til de som bar det. Det vise til resten av vikingtidssamfunnet at dette var en viktig og betydelig person som de skulle se opp til. Et barn kalt jarl som svøpes i silke var betydningsfull fra det øyeblikket han ble født. Fra første stund var han allerede satt over de andre gruppene i samfunnet.

Litteraturliste

Primærkilder:

- Cross, Samuel Hazzars, og Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor, red. *The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text*. Cambridge, Massachusetts: Mediaeval Academy of America, 1953.
- Ibn Fadlan, Ahmad. *Ibn Fadlān the Land of Darkness: Arab Travellers in the Far North*. Oversatt av Paul Lunde og Caroline Stone. London: Penguin Books Ltd, 2011.
- Nelson, Janet L., overs. *The Annals of St-Bertin*. New York: Manchester University Press, 1991
- Storli, Inger, red. «Ottars beretning». *Ottar: Populærvitenskapelig tidsskrift fra Tromsø Museum*, Ottar (Tromsø: trykt utg.) nr 208, 5, nr. 208 (1995): 2–4.

Sekundærkilder:

Litteratur

- Blake, Norman F. *Jómsvíkinga Saga: Translated from the Icelandic with introduction, notes and appendices by N.F. Blake*. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1962.
- Brink, Stefan. «Slavery in the Viking Age». I *The Viking World*, redigert av Brink, Stefan og Neil Price. London og New York: Routledge, 2008.
- Bugge, Alexander. «Costumes, Jewels, and Furniture in Viking Times». *Saga-Book* 7 (1911): 141–76.
- Cartwright, Ben. «Making the cloth that binds us. The role of Textile production in producing Viking-Age identities». I *Viking Worlds - Things, Spaces and Movement*, redigert av Marianne Hem Eriksen, Unn Pedersen, Bernt Rundtberget, Irmelin Axelsen, og Heidi Lund Berg. Oxford og Philadelphia: Oxbow books, 2014.
- Cederschiöld, Gustaf, red. *Clarus saga//Clari fabella, Festskrift till Kgl. Universitetet i Köpenhamn vid dess fyrahundra års jubileum i juni 1879 från Kgl. Carolinska Universitetet i Lund*. Lund: F. Berlings boktryckeri och stilgjuteri, 1879.
- , red. *Jómsvíkinga saga efter skinnboken N:o 7, 4 to å Kungl. Biblioteket i Stockholm*. Lund: F. Berlings boktryckeri och stilgjuteri, 1875.
- Christys, Ann. *Vikings in the South: Voyages to Iberia and the Mediterranean*. Studies in Early Medieval History. London og New York: Bloomsbury Publishing Plc, 2015.
- Ewing, Thor. *Viking Clothing*. Gloucestershire: Tempus Publishing, 2008.

- Friðriksdóttir, Jóhanna Katrín. *Valkyrie: The Women of the Viking World*. London: Bloomsbury Publishing Plc, 2020.
- Gansum, Terje. «Hår og stil og stiligt hår. Om långhåret maktsymbolikk». I *Snartemofunnene i nytt lys*, redigert av P. Rolfsen og Frans-Arne H. Stylegar. Oslo: Universitets kulturhistoriska museer, Universitet i Oslo, 2003.
- Gardela, Leszek. «Vikings in Poland. A Critical overview». I *Viking World: Things, Spaces and Movement*, redigert av Marianne Hem Eriksen, Unn Pedersen, Bernt Rundtberget, Irmelin Axelsen, og Heidi Lund Berg. Oxford: Oxbow books, 2014.
- Golden, Peter B. *Central Asia in World History*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Hedenstierna-Jonson, Charlotte. «Rus', Varangians and Birka Warriors». I *The Martial Society: Aspects on Warriors, Fortifications and Social Change from the Bronze Age to the 18th Century*, redigert av Lena Holmquist Olausson og Michael Olausson, 159–78. Stockholm: Archaeological Research Laboratory, Stockholm University, 2009. https://www.academia.edu/1429916/Rus_Varangians_and_Birka_Warriors.
- Heide, Eldar. «Dekorerte segl i vikingtida og mellomalderen». I *Norsk Maritimt Museum Årbok 2010*, redigert av Per G. Norseng, 11–26. Oslo: Otto Stenersens Boktrykkeri AS, 2011.
- Holtmark, Anne. *Orknøyingenes saga*. Oslo: Aschehoug, 1970.
- Jakobsson, Sverrir. «The Varangian legend: testimony from the Old Norse sources». I *Byzantium and the Viking World*, redigert av Fedir Androsjtsjuk, Jonathan Shepard, og Monica White, 345–62. Uppsala: Uppsala Universitet, 2016.
- Jarman, Cat. *River Kings: A New History of the Vikings from Scandinavia to the Silk Roads*. London: William Collins, 2021.
- Jensen, Brikt. *Norske Dikt. I*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1983. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008060400114.
- Jesch, Judith. «The Viking World: geography and environment». I *The Viking Diaspora*. New York: Routledge, 2015.
- Johanterwage, Vera. «The use of magic spells and objects in the Icelandic riddarasögur: Rémundar saga keisarasonar and Viktors saga ok Blávus». I *The Fantastic in Old Norse/Icelandic Literature: Preprint Papers of the 13th International Saga Conference, Durham and York 6th-12th August 2006*, redigert av John McKinnell, David Ashurst, og Donata Kick, Bd. I–II. Durham: Centre for Medieval and Renaissance Studies, 2006.

- Jónsson, Finnur, red. *Eirspennill - Am 47 fol - Nóregs konunga sögur : Magnús góði - Hákon gamli*. Kristiania: Kommissionen, 1916.
- . *Fagrskinna: Noregs kononga tal*. Skrifter (Samfund til Udgivelse af Gammel Nordisk Litteratur) 30. København: S.L. Møllers Bogtrykkeri, 1902.
- Kinck, H. E., overs. *Barlaam og Josaphat: en religiøs Roman. Norbok*. Christiania: Feilberg & Landmark, 1852. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008110603037.
- Knudsen, Lisa Ræder. «Ancient Running Animals: Tablet-woven borders from China and Norway». I *Global Textile Encounters*, redigert av Marie-Louise Nosch, Zhao Feng, og Lotika Varadarajan. Oxford og Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Krafft, Sofie. *Fra osebergfunnets tekstiler: fragmenter av billedvev og silkestoffer med rekonstruerte mønstre*. Norsk lokalhistorisk institutt. Oslo: Dreyer, 1955.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011011705045.
- Kristjánsson, Jónas, red. *Viktors saga ok Blávus*. Riddarsögur 2. Reykjavik: Handritastofnun Íslands, 1964.
- Kålund, Kristian. *Laxdoela saga*. København: Møller, 1889.
- Larsen, Johannes. «Hoskuld kjøper Melkorka». I *Norrøn saga. B. 2: Laksdøla saga*, 24–25. Oslo: Aschehoug, 1996.
- Larsson, Annika. «Viking Age Textiles». I *The Viking World*, redigert av Neil S. Price og Stefan Brink, 1 st Edition. London og New York: Routledge, 2008.
- Liu, Xinru. *The Silk Road in World History*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Ljungkvist, John. «Handicrafts». I *The Viking World*, redigert av Neil S. Price og Stefan Brink. London og New York: Routledge, 2008.
- Loth, Agnete, red. «Adonias saga». I *Late Medieval Icelandic Romances*. 3. København: Den Arnamagnæanske Kommission, 1963.
- , red. *Late Medieval Icelandic Romance*. Copenhagen: Munksgaard, 1964.
- , red. «Sigrgarðs saga ok Valbrands». I *Late Medieval Romances*. 5. København: Den Arnamagnæanske Kommission, 1965.
- , red. «Sigurðar saga þögla». I *Late Medieval Icelandic Romances*. 2. København: Den Arnamagnæanske Kommission., 1963.
- Louis-Jensen, Jonna, red. *Trójumanna saga*. Editiones Arnamagnæanae. Bd. 8. A. Copenhagen: Munksgaard, 1963.
- Malling, P. T. (Peter Tidemand). *Fagrskinna: Kortfattet norsk Konge-Saga fra Slutningen af det tolfte eller Begyndelsen af det trettende Aarhundrede*. Redigert av P. A. (Peter

- Andreas) Munch og C. R. Unger. *Daae*. Christiania: Trykt hos P.T. Malling, 1847.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015043007594.
- Mannering, Ulla. *Iconic Costumes: Scandinavian Late Iron Age Costume Iconography*. Bd. Vol.25. Ancient textiles series. Oxford: Oxbow Books, 2017.
- Mikkelsen, Egil. «The Vikings and Islam». I *The Viking World*, redigert av Stefan Brink og Neil S. Price. London og New York: Routledge, 2008.
- Montgomery, James. E. «Arabic Sources On The Vikings». I *The Viking World*, redigert av Stefan Brink og Neil S. Price. London og New York: Routledge, 2008.
- Nordal, Guðrún. «The Sagas of Icelanders». I *The Viking World*, redigert av Stefan Brink og Neil Price, 315. London og New York: Routledge, 2008.
- Nordal, Sigurður, red. *Orkneyinga saga*. Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. København: S. L. Møllers Bogtrykkeri, 1913.
- Olsen, Magnus. *Volsunga saga ok Ragnars Saga Loðbrókar*. København: S.L. Møllers Bogtrykkeri, 1906.
- Page, Ian Raymond. *Gibbons saga*. Copenhagen: Editiones Arnamagnænæ, 1960Rafn, Carl Christian, red. «Sǫrla saga sterka». I *Fornaldarsögur Norðlanda*. 3. København, 1829.
- Rindal, Magnus, red. *Barlaams ok Josaphats saga*. 1. utg. Oslo: W.C. Fabritius & Sønner AS, 1981
- Sigurðsson, Jon Viðar. *Skandinavia i vikingtiden*. Oslo: Pax forlag, 2017.
- . «The Appearance and Personal Abilities of Goðar, Jarlar, and Konungar: Iceland, Orkney and Norway». I *West Over Sea*, av Gareth Williams, 95–109. redigert av Beverly Ballin Smith og Simon Taylor. The Northern World. Brill, 2007.
doi:10.1163/EJ.9789004158931.I-614.43.
- Skre, Dagfinn. «The Development of Urbanism in Scandinavia». I *The Viking World*, redigert av Stefan Brink og Neil S. Price. London og New York: Routledge, 2008.
- Sveinsson, Einar Ólafur. *Brennu-Njáls saga*. XII. Bindi bd. Reykjavik: Íslenzk fornrit, 1954.
- Strand, Eva Andersson. «Northerners: Global travellers in the Viking Age». I *Global Textile Encounters*, redigert av Marie-Louise Nosch, Zhao Feng, og Lotika Varadarajan. Oxford B. og Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Sturlason, Snorre. *Heimskringla: Nóregs konunga sogur af Snorri Sturluson*. Redigert av Finnur Jónsson. København: Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 23[:3], 1898.
- . «Olav den helliges saga». I *Heimskringla - Norske kongesagaer*, oversatt av Kjell Arild Pollestad, 2012. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017.

- . «Olav Kyrres Saga». I *Heimskringla - Norske kongesagaer*, oversatt av Kjell Arild Pollestad, 2012. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2017.
- . *Saga Olafs konungs hins helga = Den store saga om Olav den hellige: Efter pergamenthåndskrift i Kungliga biblioteket i Stockholm nr. 2 4° ; med varianter fra andre håndskrifter*. Redigert av Jón Helgason og Oscar Albert Johnsen. Oslo: Dybwad, 1941.
- Stylegar, Frans-Arne H., og Ragnar L. Børsheim. «Gjermundbufunnet - en småkonges grav med østlig tilsnitt på Ringerike». *Viking, Norsk Arkeologisk Årbok* 85, nr. 1 (2021): 89–122. <https://doi.org/10.5617/viking.9089>.
- Vedeler, Marianne. *Oseberg - De gåtefulle billedvevene*. Oslo: Spartacus forlag AS/ Scandinavian Academic Press, 2019.
- , *Silk for the Vikings*. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2014.
- Unger, C. R. *Heilagra Manna Sögur : Fortællinger og Legender om hellige Mænd og Kvinder*. Bd. 2. Christiania: B. M. Bentzen, 1877.
- Winroth, Anders. *The Age of The Vikings*. Princeton: Princeton University Press, 2014.
- Zitzelberger, Otto J. *The Two Versions of Sturlaugs saga starfsama: a Decipherment, Edition, and Translation of a Fourteenth Century Icelandic Mythical-Heroic Saga*. Düsseldorf: Michael Tritsch Verlag, 1969.

Nettsider og artikler

- «Anon (FoGT) 24III/6 — Pella ‘of Costly Materials’». *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020. <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=242386>.
- «Anon Heil 6VII/5 — Pelli ‘with Velvet’». *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020. <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=51355>.
- Arne, Ture J. «‘Austr i Karusm’ og ‘Särklandnamnet’». *Fornvännen: Journal of Swedish Antiquarian Research*, 1947.
- Arwill-Nordbladh, Elisabeth. «Viking Age Hair». *Internet Archaeology*, nr. 42 (21. november 2016). <https://doi.org/10.11141/ia.42.6.8>.
- Ashby, Steven P. «Archaeologies of Hair: The Head and Its Grooming in Ancient and Contemporary Societies». *Internet Archaeology*, nr. 42 (21. november 2016). <https://doi.org/10.11141/ia.42.6>.
- Auerbach, Loren. «Female Experience and Authorial Intention in Laxdæla Saga». *Saga-Book* 25 (1998): 30–52.

- Bagge, Sverre. «Nordic Uniqueness in the Middle Ages? Political and Literary Aspects». *Gripla XX* 20 (2009).
- Benedikz, Benedikt Sigurdur, Walton Glyn Jones, og Virpi Zuck. «Icelandic Literature - The Icelanders' Sagas | Britannica». Åpnet 9. desember 2022. <https://www.britannica.com/art/Icelandic-literature/The-Icelanders-sagas>.
- Brandt, Luise Ørsted, Alberto J. Taurozzi, Meaghan Mackie, Mikkel-Holger S. Sinding, Filipe Garrett Vieira, Anne Lisbeth Schmidt, Charlotte Rimstad, Matthew J. Collins, og Ulla Mannering. «Palaeoproteomics Identifies Beaver Fur in Danish High-Status Viking Age Burials - Direct Evidence of Fur Trade». *PLOS ONE* 17, nr. 7 (27. juli 2022). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0270040>.
- Britannica. «Khazar», 3. mars 2023. <https://www.britannica.com/topic/Khazar>.
- Cannell, Rebecca J. S., Jan Bill, og Richard Macphail. «Constructing and Deconstructing the Gokstad Mound». *Antiquity* 94, nr. 377 (oktober 2020): 1278–95. <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.162>.
- Cleasby, Richard, og Gudbrand Vigfusson. «Gull-Búinn». Cleasby & Vigfusson - Old Norse Dictionary. Åpnet 14. mars 2023. <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app/word/gull-buinn>.
- . «Old Norse Dictionary». Cleasby & Vigfusson Old Norse dictionary, 1874. <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app>.
- . «Ú-». Cleasby & Vigfusson - Old Norse Dictionary. Åpnet 14. mars 2023. <https://cleasby-vigfusson-dictionary.vercel.app/word/u>.
- Crawford, Jackson. «Bleikr, Gulr, and Categorization of Color in Old Norse». *The Journal of English and Germanic Philology* 115, nr. 2 (2016).
- Danmarkshistorien.dk. «En arabisk købmands beretning om Hedeby, ca. 950». Hjemmeside. Danmarkshistorien.dk, 11. november 2011. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/en-arabisk-koebmands-beretning-om-hedeby>.
- Eriksen, Åse. «Med silke til Valhall. En studie av mønster og vevemetoder». *Viking* 80 (10. september 2017): 39–58. <https://doi.org/10.5617/viking.5471>.
- «Fashioning the Viking Age - a New Research Project». University of Copenhagen, 30. november 2018. <https://saxoinstitute.ku.dk/calendar/2018/fashioning-the-viking-age/>.
- «fløyel». I *Store norske leksikon*, 17. juni 2022. <https://snl.no/fl%C3%B8yel>.

- Goosmann, Erik. «The Long-Haired Kings of the Franks: ‘Like so Many Samsons?’ 1». *Early Medieval Europe* 20, nr. 3 (2012): 233–59. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0254.2012.00343.x>.
- Gordon, Claire C., og Jane E. Buikstra. «Soil pH, Bone Preservation, and Sampling Bias at Mortuary Sites». *American Antiquity* 46, nr. 3 (1981): 566–71. <https://doi.org/10.2307/280601>.
- Grierson, Philip. «Commerce in the Dark Ages: A Critique of the Evidence». *Transactions of the Royal Historical Society* 9 (1959): 123–40. <https://doi.org/10.2307/3678808>.
- Hadland, Francesca. «A Study of How Descriptions of Physical Appearance Can Affect the Perception of Characters in the Sagas of Icelanders, With a Particular Focus on Eyrbyggja saga, The Saga of the People of Laxardal and The Vinland Saga». *Innervate, University of Nottingham* 12 (2019).
- Ibn Fadlan., Ahmad. «Ibn Fadlan om vikingernes (ar-rus’) skikke, ca. 922». danmarkshistorien.dk, 11. november 2011. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/ibn-fadlan-om-vikingernes-ar-rus-skikke-ca-922/>.
- «Kálf Kátr 28VII/6 — Pells ‘of Velvet’». *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020. <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=55953>.
- «Kálf Kátr 42VII/3 — Pella ‘of Velvet’». *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020. <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=56596>.
- «Kálf Kátr 43VII/8 — Pella ‘of Velvet’». *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 2. september 2020. <https://skaldic.org/m.php?p=wordtextlp&i=56660>.
- Kalinke, Marianne. «Gibbons saga, an Exemplary Frame-Tale Narrative». *Scandinavian Studies* 90, nr. 2 (2018): 265–88. <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0265>.
- Knirk, James. E., red. «Runer i Hagia Sofia i Istanbul». *Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning*, nr. 14 (1990): 26–27.
- Krag, Anne Hedeager, og Lisa Ræder Knudsen. «Vikingetidstekstiler: Nye opdagelser fra gravfundene i Hvilehøj og Hørning». I *Nationalmuseets Arbejdsmark*. København, 1999.
- Lucejko, Jeannette Jacqueline, Marianne Vedeler, og Illaria Degano. «Textile Dyes from Gokstad Viking Ship’s Grave». *Heritage* 4, nr. 3 (8. september 2021): 2279–86. <https://doi.org/10.3390/heritage4030129>.
- Lönnroth, Lars. «RHETORICAL PERSUASION IN THE SAGAS». *Scandinavian Studies* 42, nr. 2 (mai 1970): 157–89.

- Maeder, Felicitas. «The Project Sea-silk - Rediscovering Ancient Textile Material». Redigert av John Peter Wild. *Archaeological Textiles Newsletter*, nr. 35 (august 2002).
- Mel'nikova, Elena A. «A New Runic Inscription from Hagia Sophia Cathedral in Istanbul». Redigert av James E Knirk og Henrik Williams. *Futhark: International Journal of Runic Studies* 7 (2016): 101–10.
- Meland, Knut Jul, og Universitetet i Sørøst-Norge. «Vikingene spilte asymmetrisk sjakk», 8. august 2020. <https://forskning.no/arkeologi-historie-partner/vikingene-spilte-asymmetrisk-sjakk/1726517>.
- «merovingertid». I *Store norske leksikon*, 23. januar 2023. <https://snl.no/merovingertid>.
- Merriam-Webster.com. «Byssus». Dictionary. Åpnet 10. mai 2023. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/byssus>.
- Mæhlum, Lars. «Barlaams og Josafats saga». I *Store norske leksikon*, 23. februar 2022. https://snl.no/Barlaams_og_Josafats_saga.
- NAOB: Det Norske Akademis ordbok. «pell». Åpnet 13. mars 2023. <https://naob.no/ordbok/pell>.
- NAOB: Det Norske Akademis ordbok. «silke». Åpnet 17. mars 2023. <https://naob.no/ordbok/silke>.
- Nationalmuseet i København. «Fashioning the Viking Age/Velklædt i Vikingetiden». Åpnet 9. mars 2023. <https://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/fashioning-the-viking-age/>.
- Nationalmuseet i København. «The Costume». Åpnet 9. mars 2023. <https://en.natmus.dk/historical-knowledge/denmark/prehistoric-period-until-1050-ad/the-viking-age/the-grave-from-mammen/the-costume/>.
- Nationalmuseet i København. «The three project parts». Åpnet 9. mars 2023. <https://natmus.dk/historisk-viden/forskning/forskningsprojekter/fashioning-the-viking-age/the-three-project-parts/>.
- Noonan, Thomas S. «Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age». *Harvard Ukrainian Studies* 16, nr. 3/4 (1992): 237–59.
- Nordbø, Børge. «Eirspennill». I *Store norske leksikon*, 21. januar 2023. <https://snl.no/Eirspennill>.
- Norgeshistorie. «Rigstula», 16. mars 2020. <https://www.norgeshistorie.no/kilder/vikingtid/K0801-Rigstula.html>.
- Norsesaga. «Ragnar Lodbroks saga». Åpnet 17. mars 2023. <https://www.norsesaga.no/ragnar-lodbroks-saga.html>.

- Norsesaga. «Sturlaug's saga». Åpnet 17. mars 2023. <https://www.norsesaga.no/sturlaug-saga.html>.
- Norsesaga. «Sørli saga». Åpnet 16. mars 2023. <https://www.norsesaga.no/soslashrli-saga.html>.
- ONP. «ONP: Dictionary of Old Norse Prose». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 7. mai 2023. <https://onp.ku.dk/>.
- ONP. «ONP Reader: ClarA (Clar) Ed. Cederschiöld 1879, p. 10». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 10. mai 2023. <https://onp.ku.dk/b352-10>.
- ONP: Dictionary of Old Norse. «Ciclade Sb. Alien. » ONP: Dictionary of Old Norse Prose. The Arnamagnæan Commission. Åpnet 23. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o13388>.
- ONP: Dictionary of Old Norse. «Miklagarðskeisari Sb. m. → Keisari Sb. m.» The Arnamagnæan Commission. Åpnet 17. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o54369>.
- . «ONP Reader: Steph (Steph) Ed. Unger 1877^{II}, p. 290». ONP: Dictionary of Old Norse Prose. The Arnamagnæan Commission. Åpnet 24. mars 2023. <https://onp.ku.dk/b2809-290>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «Garðaríki Sb. n. Place-Name». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 17. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o25988>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «Miklagarðskonungr Sb. m. → Konungr Sb. m., Miklagarðskonungur». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 17. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o54370>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «Miklagarðsmaðr Sb. m. → Maðr Sb. m., Miklagarðsmaður». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 17. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o54371>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «ONP Citation: Pell in SigrVal^x 136». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 29. mars 2023. <https://onp.ku.dk/c506215>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «ONP: Pell Sb. n.» The Arnamagnæan Commission. Åpnet 16. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o62124>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «ONP Reader: Steph (Steph) Ed. Unger 1877^{II}, p. 291». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 24. mars 2023. <https://onp.ku.dk/b2809-291>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «ONP Reader: Vikt (Vikt) Ed. Jónas Kristjánsson 1964, p. 13». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 23. mars 2023. <https://onp.ku.dk/b1426-13>.
- ONP: Dictionary of Old Norse Prose. «Serkland Sb. n. Place-Name». The Arnamagnæan Commission. Åpnet 17. mars 2023. <https://onp.ku.dk/o67972>.

- Oppegaard, Maja Charlotte Aasen. «Skjoldet og vikingen: Krigerens følgesvenn eller allemannseie?» Universitetet i Oslo, 2015.
- Oseberg vikingarv. «Tekstilene». Blogg. Åpnet 27. september 2022.
<https://osebergvikingarv.no/osebergskipet/osebergfunnet-kort-fortalt/tekstilene/>.
- Peters, Cathy Ostrom. «The Silk Road Textiles at Birka: An Examination of the Tablet woven Bands». I *Textile Society of America Symposium Proceedings*. 408, 2002.
<https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/408/>.
- Rimstad, Charlotte, Ulla Mannering, Marie Louise S. Jørkov, og Marie Kanstrup. «Lost and Found: Viking Age Human Bones and Textiles from Bjerringhøj, Denmark». *Antiquity* 95, nr. 381 (juni 2021): 735–52. <https://doi.org/10.15184/aqy.2020.189..>
- Schulman, Jana K. «Make Me a Match: Motifs of Betrothal in the Sagas of the Icelanders». *Scandinavian Studies* 69, nr. 3 (1997): 296–321.
- Skoglund, G., M. Nockert, og B. Holst. «Viking and Early Middle Ages Northern Scandinavian Textiles Proven to Be Made with Hemp». *Scientific Reports* 3, nr. 1 (18. oktober 2013). <https://www.nature.com/articles/srep02686>.
- Thomov, Thomas. «Four Scandinavian Ship Graffiti from Hagia Sophia». *Byzantine and Modern Greek Studies* 38, nr. 2 (4. september 2014): 168–84.
<https://doi.org/10.1179/0307013114Z.00000000043>.
- Vedeler, Marianne. «Tekstilene i Osebergfunnet». Kulturhistorisk museum, 28. september 2021. <https://www.khm.uio.no/besok-oss/vikingskipshuset/utstillinger/oseberg/tekstilene-i-osebergfunnet/index.html>.
- Vogt, Yngve. «Norwegian Vikings Purchased Silk from Persia». Apollon Research Magazine, 5. november 2013. <https://www.apollon.uio.no/english/articles/2013/vikings.html>.
- «Well-Dressed in the Viking Age». *Medieval Histories* (blog), 31. oktober 2018.
<https://www.medieval.eu/well-dressed-in-the-viking-age/>.
- Wolf, Kirsten. «Some Comments on Old Norse-Icelandic Color Terms». *Arkiv för nordisk filologi* 121 (2006).
- Wärmländer, Sebastian K. T. S., Linda Wåhländer, Ragnar Saage, Khodadad Rezakhani, Saied A. Hamid Hassan, og Michael Neiß. «Analysis and interpretation of a unique Arabic finger ring from the Viking Age town of Birka, Sweden». *Scanning* 37, nr. 2 (2015): 131–37. <https://doi.org/10.1002/sca.21189>.
- Zoëga, Geir. «A Concise Dictionary of Old Icelandic». Old Icelandic Dictionary, 1910.
<https://old-icelandic.vercel.app>.

Aaby, Gunhild. «Om fred, ansvar og beslutninger». *Vest-Agder-museet* (blog), 7. mai 2021.

<https://www.vestagdermuseet.no/om-fred-ansvar-og-beslutninger/>.

Video

INTRODUCTION: HOUSEHOLD TEXTILES IN AND BEYOND VIKING AGE, 2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ein9-FoTepg>.

Tíska og textíll á víkingaöld / Fashioning the viking age, 2022.

<https://www.youtube.com/watch?v=EQt57DAoX4s>.